

Evaluatie fiscale regelingen gericht op bedrijfs- overdracht

Amsterdam, september 2014
In opdracht van het ministerie van Economische Zaken

Evaluatie fiscale regelingen gericht op bedrijfs- overdracht

Eindrapport

Nicole Rosenboom
Tom Smits
Koert van Buiren
Matthijs Gerritsen
Carl Koopmans

seo economisch onderzoek

“De wetenschap dat het goed is”

SEO Economisch Onderzoek doet onafhankelijk toegepast onderzoek in opdracht van overheid en bedrijfsleven. Ons onderzoek helpt onze opdrachtgevers bij het nemen van beslissingen. SEO Economisch Onderzoek is gelieerd aan de Universiteit van Amsterdam. Dat geeft ons zicht op de nieuwste wetenschappelijke methoden. We hebben geen winst oogmerk en investeren continu in het intellectueel kapitaal van de medewerkers via promotietrajecten, het uitbrengen van wetenschappelijke publicaties, kennisnetwerken en congresbezoek.

SEO-rapport nr. 2014-39

ISBN 978-90-6733-751-9

Copyright © 2014 SEO Amsterdam. Alle rechten voorbehouden. Het is geoorloofd gegevens uit dit rapport te gebruiken in artikelen en dergelijke, mits daarbij de bron duidelijk en nauwkeurig wordt vermeld.

Samenvatting en conclusies

Deze samenvatting kan niet los worden gezien van het hoofdrapport; de bevindingen en conclusies kunnen alleen goed worden begrepen wanneer het hoofdrapport als geheel wordt gelezen.

Onderzoeksmethoden

Een zuivere analyse van de doeltreffendheid (effectiviteit) en de doelmatigheid (efficiëntie) van de fiscale regelingen maakt inzichtelijk in welke mate bedrijven als gevolg van gebruik van één of meer regelingen worden overgedragen, die zonder het bestaan van die regelingen niet zouden worden overdragen. Een dergelijke analyse zou gedaan kunnen worden in geval van een ‘natuurlijk experiment’, waarbij econometrisch geschat wordt of de invoering of (significante) wijziging van de fiscale regelingen het aantal bedrijfsoverdrachten beïnvloedt. De hiervoor noodzakelijke gegevens ontbreken.

Een alternatieve methode is om het effect van het gebruik van de fiscale regelingen op de economische prestaties van bedrijven na de overdracht te meten. Een effect op de bedrijfsprestaties beïnvloedt de kans op bedrijfsoverdracht en kan als zodanig indirect het effect van de regelingen inzichtelijk maken. Ook voor een econometrische schatting van het effect van het gebruik van de regelingen op de bedrijfsprestaties na overdracht, zijn op dit moment geen gegevens beschikbaar.

Vanwege dit gebrek aan data is ten behoeve van de onderhavige evaluatie van de fiscale regelingen gekozen voor een combinatie van onderzoeksmethoden. Dit betreft een theoretische analyse van de effecten van belastingheffing en het gebruik van de regelingen, een enquête onder verkrijgers van overgedragen ondernemingen en een simulatieanalyse op basis van microdata van de Belastingdienst.

Deze combinatie van onderzoeksmethoden dient als alternatief voor de voorkeursmethoden voor evaluatieonderzoek en beoogt inzicht te geven in de doeltreffendheid en de doelmatigheid van de fiscale regelingen. De uitkomsten zijn echter minder zeker, en de conclusies minder hard, dan wanneer met de goede data de voorkeursmethoden hadden kunnen worden toegepast. SEO acht het van belang dat de resultaten van dit onderzoek in deze context worden gezien.

De fiscale regelingen

De overdracht van een onderneming of van een aanmerkelijk belang in een vennootschap (hierna: bedrijfsoverdracht) is in de Nederlandse belastingwetgeving aangemerkt als heffingsmoment voor belasting.¹ Bij overdracht van een onderneming is sprake van belastbare stakingswinst wanneer de economische waarde van de onderneming hoger is dan de boekwaarde. Bij overdracht van een

¹ In dit onderzoek is voor het overgaan van een bedrijf of aanmerkelijk belang in een vennootschap de term ‘bedrijfsoverdracht’ gehanteerd. Ongeacht of het bedrijf binnen de familie blijft, naar een werknemer gaat of naar een externe derden. En ongeacht de manier van overdracht, via verkoop, vererving of schenking. De fiscale regelingen die hierbij gebruikt kunnen worden en waar de evaluatie op toeziet, zijn, in lijn met de wetgeving en literatuur ‘bedrijfsopvolgingsfaciliteiten’ of ‘fiscale regelingen bedrijfsopvolging’ genoemd. Met bedrijfsbeëindiging is het staken van een onderneming bedoeld, ongeacht of iemand anders dan de stakende ondernemer de onderneming voortzet.

aanmerkelijk belang wordt inkomstenbelasting geheven op het eventuele vervreemdingsvoordeel van de aandelen (de waardestijging van die aandelen). Het beleid van de overheid is dat deze belastingheffing geen beletsel mag zijn voor de overdracht van levensvatbare bedrijven. In de wet zijn daartoe diverse faciliteiten opgenomen die van toepassing kunnen zijn bij bedrijfsbeëindiging en – overdracht. De volgende fiscale regelingen zijn specifiek gericht op bedrijfsoverdrachten:

- De ‘doorschuifregeling stakingswinst’ bij overdracht bij overlijden of bij leven aan een werknemer of medeondernemer maakt het mogelijk om met dezelfde boekwaarde van de overdragende ondernemer verder te gaan. Hierdoor hoeft er bij overdracht geen belasting te worden betaald over de stakingswinst die wordt gerealiseerd;
- De ‘doorschuifregeling inkomen uit aanmerkelijk belang’ maakt het mogelijk om bij vererving of schenking aan een werknemer of medeondernemer van een aanmerkelijk belang in een vennootschap de belastingclaim op het vervreemdingsvoordeel door te schuiven;
- De ‘bedrijfsopvolgingsregeling in de Successiewet’ (BOR) stelt bij vererving of schenking de eerste miljoen euro van de *going concern* waarde van de onderneming geheel vrij van erf- of schenkbelasting. Van de overige waarde (boven een miljoen) is 83 procent vrijgesteld van belasting. Indien de liquidatiewaarde van het ondernemingsvermogen hoger is dan de waarde in *going concern*, is 100 procent van het verschil tussen liquidatiewaarde en lagere waarde in *going concern* vrijgesteld van erf- of schenkbelasting;
- De ‘vrijstelling overdrachtsbelasting in familiesfeer’ stelt de verkrijging van onroerende zaken die behoren tot een onderneming die wordt overgedragen binnen de familie, vrij van overdrachtsbelasting;

De volgende regelingen zijn niet specifiek gericht op bedrijfsoverdrachten, maar kunnen wel gebruikt worden bij bedrijfsoverdrachten:

- De ‘stakingsafstrek’ regelt dat een ondernemer die zijn bedrijf staakt en stakingswinst realiseert, maximaal € 3.630 van die belastbare stakingswinst mag aftrekken;
- De ‘stakingsafstrek lijfrentepremie’ maakt het mogelijk om belasting uit te stellen door de stakingswinst om te zetten in een lijfrente. Hierbij gelden aan leeftijd gebonden maximumbedragen;
- Verschillende regelingen in de Invorderingswet maken het mogelijk om de betaling van belasting (soms renteloos) uit te stellen voor een periode van veelal ten hoogste tien jaar. Sommige hiervan richten zich specifiek op bedrijfsoverdrachten.

Beleidsrelevantie

Het financieringsprobleem is één van de belangrijkste knelpunten bij de overdracht van MKB bedrijven. In het algemeen speelt het probleem van informatieasymmetrie bij het aantrekken van financiering door MKB bedrijven. Financiers beschikken over onvoldoende en gebrekkige informatie om risico’s bij MKB bedrijven goed in te kunnen schatten, of moeten hoge kosten maken om die informatie te krijgen. Dit resulteert in een opslag op de rente waardoor averechtse selectie kan ontstaan: ‘goede’ risico’s krijgen geen financiering tegen een rente die correspondeert met dat risico. Dit is met name een probleem bij overdracht door verkoop aangezien hier de financieringsbehoefte *ceteris paribus* het grootst is.

Over het algemeen geldt dat de fiscale regelingen voor bedrijfsoverdracht de financieringsbehoefte bij bedrijfsoverdracht verminderen en daarmee de impact van informatieasymmetrie verkleinen.

De omstandigheid dat de bedrijfsoverdracht een heffingsmoment is, kan tot gevolg hebben dat de belastingheffing het gedrag van ondernemers beïnvloedt met welvaartsverlies tot gevolg. Zo kan de belastingheffing het zelf voortzetten van het bedrijf bevorderen, ten koste van een gewenste, welvaartsverhogende bedrijfsoverdracht. De fiscale regelingen voor bedrijfsoverdracht kunnen erop gericht zijn om deze verstoring te herstellen.

Theoretische effecten

In een theoretische wereld waarin alleen reguliere jaarwinsten worden belast, maar geen stakingswinst, nemen de betalingsbereid van de overnemende partij (koper) en de reserveringsprijs van de overdragende partij (verkoper) af ten opzichte van een wereld zonder belasting.

Wanneer naast reguliere jaarwinst ook stakingswinst wordt belast, stijgt de reserveringsprijs van de verkoper van de onderneming. De verkoper zal een deel van de belastingclaim trachten af te wettelen op de koper. Wanneer bij verkoop stille reserves zijn gerealiseerd, stijgt de fiscale boekwaarde en neemt het afschrijvingspotentieel voor de koper van de onderneming toe. Hogere afschrijvingen impliceren lagere jaarlijkse afdrachten aan winstbelasting. Hierdoor stijgt de betalingsbereidheid van de koper. Als de reserveringsprijs meer stijgt dan de betalingsbereidheid, dan daalt het aantal bedrijfsoverdrachten als gevolg van belasting op stakingswinst.

Wanneer er een doorschuifregeling stakingswinst bestaat, ontstaat een keuzeprobleem. Bij gebruik van de doorschuifregeling neemt de koper de boekwaarde van de verkoper over, waardoor bij realisatie van stille reserves het voordeel van een hoger afschrijvingspotentieel vervalt. Tegelijkertijd verandert de acute belastingclaim in een latente belastingclaim die wordt doorgeschoven naar de koper. Beide gevolgen verlagen de betalingsbereidheid van de koper. Daartegenover staat dat de reserveringsprijs van de verkoper daalt vanwege het wegvallen van de belasting op de stakingswinst.

Of gebruik van de doorschuifregeling aantrekkelijk is, is afhankelijk van de verhouding tussen beide effecten (vervallen van afschrijvingspotentieel en van acute belastingschuld). Over het algemeen geldt dat wanneer de koper het bedrijf lang voortzet, gebruik van de doorschuifregeling op theoretische gronden aantrekkelijk is wanneer de discontovoet groter is dan de gemiddelde afschrijvingsvoet. Hetzelfde geldt als de koper de latente belastingclaim bij een volgende verkoop opnieuw doorschuift.

De regeling overdrachtsbelasting in familiesfeer en regelingen uit de Invorderingswet resulteren in theorie in meer bedrijfsoverdrachten.

Door discriminerende voorwaarden impliceren de fiscale regelingen die specifiek gericht zijn op bedrijfsoverdrachten, een gedifferentieerde belasting tussen gebruikers en niet-gebruikers. Een gedifferentieerde belasting is in het algemeen meer verstorend dan een generieke belasting aangezien een gedifferentieerde belasting het gedrag van, in dit geval ondernemers, beïnvloedt. Zo geven de fiscale regelingen de prikkel om minder bedrijven aan externe derden aan te bieden dan aan familieleden of werknemers. De regelingen hebben daarmee een discriminerende werking ten laste van bedrijfsoverdrachten aan externe derden, terwijl het financieringsprobleem bij die overdrachten mogelijk groter is dan bij overdrachten binnen de familie.

Gebruik van de regelingen

De stakingsaftrek en lijfrenteaftrek zijn regelingen waarvan relatief vaak gebruik wordt gemaakt. Van de doorschuifregelingen stakingswinst is het doorschuiven naar een werknemer het meest gebruikt in de periode 2008-2012. Van de BOR wordt in absolute aantallen meer gebruik gemaakt in geval van vererving dan in geval van schenking. In termen van gederfde belastinginkomsten zijn de doorschuifregelingen stakingswinst en de BOR de grootste regelingen.

Eén vijfde van de voor dit onderzoek ondervraagde ondernemers, geeft aan de onderneming te hebben geërfd of geschonken gekregen. Bij aanmerkelijkbelanghouders (hierna: ab-houders) is dat een kwart. De overige bedrijfsoverdrachten vonden plaats via verkoop.

Ruim een derde van de ondervraagde ondernemers geeft aan familie van de overdrager te zijn. Bijna de helft van de verkrijgers van ondernemingen geeft aan reeds minstens drie jaar voorafgaand aan de overdracht bij de onderneming in dienst te zijn. Iets meer dan de helft van de verkochte ondernemingen betreft verkopen aan een externe derde (niet-werknemer en niet-familieelid van de overdrager). De ondervraagde ab-houders geven allen aan dat de overdracht een verkoop aan een externe derde betreft.

Empirische effecten: effectiviteit en doelmatigheid

De doeltreffendheid en de doelmatigheid van de fiscale regelingen zijn empirisch onderzocht met behulp van een simulatiemodel waarbij gebruik is gemaakt van gegevens van de Belastingdienst. Met modelsimulaties is onderzocht of de overname van een onderneming een rendabele investering is en hoe gebruik van de regelingen het rendement op die investering beïnvloedt. De gegevens van de Belastingdienst betreffen geanonimiseerde data over gerealiseerde bedrijfsoverdrachten van IB-ondernemingen waarvoor een winstreeks over meerdere jaren beschikbaar is. Deze bedrijven hebben ofwel gebruik gemaakt van de doorschuifregeling aan een werknemer of medeondernemer (circa 5.000 bedrijven), ofwel van de doorschuifregeling bij overlijden (circa 2.000 bedrijven). Het simulatiemodel vergelijkt voor ieder bedrijf het gebruik van de doorschuifregeling met de hypothetische situatie waarin hetzelfde bedrijf geen gebruik kan maken van de regeling.

Vanwege beperkingen in de door de Belastingdienst beschikbaar gestelde gegevens, zijn aannames gedaan over de waarde van verschillende parameters en variabelen in het model. Dit betreft onder meer de voortzettingduur, de gemiddelde belastingvoet, de verhouding tussen de stille reserves en de boekwaarde en de afschrijvingsvoet. Modelsimulaties zijn uitgevoerd met variaties op die aannames (scenario's), wat resulteert in bandbreedtes van uitkomsten waaruit de gevoeligheid voor de gemaakte aannames blijkt. SEO benadrukt dat de gehanteerde aannames kunnen afwijken van de werkelijkheid en dat het doen van andere aannames kan resulteren in andere uitkomsten.

Uit de modelsimulaties volgt dat bij 7 tot 33 procent van de bedrijfsoverdrachten de doorschuifregeling naar werknemer of medeondernemer doeltreffend is in de zin dat het gebruik van de regeling ervoor heeft gezorgd dat er sprake was van een rendabele investering. Deze bandbreedte volgt uit variaties met aannames over parameterwaardes en variabelen in het model. In de andere gevallen is de investering in bedrijfsovername zowel met als zonder gebruik van de doorschuifregeling onrendabel, of zowel met als zonder gebruik van de doorschuifregeling rendabel. Verondersteld dat in die gevallen het gebruik van de regeling niet bepalend is geweest voor de bedrijfsoverdracht, is

de regeling in die gevallen niet doelmatig: ook zonder belastinguitgaven waren deze bedrijven overgedragen.

Uit de modelsimulaties resulteert een bandbreedte van 1 tot 25 procent van de bedrijfsoverdrachten waarbij de doorschuifregeling bij overlijden doeltreffend is. Deze bandbreedte volgt uit zowel variaties met aannames over parameterwaardes als variabelen in het model, alsook het gebruik van verschillende (combinaties van) regelingen (zoals met de BOR).

De doeltreffendheid is bij de doorschuifregeling naar werknemer of medeondernemer hoger, omdat er bij die bedrijfsoverdrachten sprake is van een koopsom. De koopsom en de belastingclaim vormen dan vaker een belemmering voor bedrijfsoverdracht; het doorschuiven van de belastingclaim kan die belemmering wegnemen.

Gebruik van de regelingen bij bedrijfsoverdrachten waarbij de regeling niet doeltreffend is, is ook niet doelmatig. Voor de bedrijfsoverdrachten waarbij de regeling wel doeltreffend is, is de doelmatigheid bepaald. Daartoe is berekend welk bedrag (volgend uit gebruik van de regelingen) de investering in bedrijfsovername precies rendabel maakt (netto contante waarde van nul). Het verschil tussen dat berekende bedrag en het werkelijke voordeel dat bedrijven als gevolg van gebruik van de regeling als rentevoordeel hebben genoten, kan als niet doelmatig kwalificeren. Voor het doeltreffende deel van bedrijfsoverdrachten waarbij gebruik is gemaakt van de doorschuifregeling naar werknemer en de doorschuifregeling bij overlijden is respectievelijk 66 en 73 procent van het genoten voordeel doelmatig.

Conclusies

De verschillende onderzoeksmethoden die ten behoeve van deze evaluatie van de fiscale regelingen zijn toegepast, geven aanleiding tot de volgende conclusies:

- Door gebrek aan beschikbaarheid van adequate data is een zuivere analyse van de doeltreffendheid en de doelmatigheid van de fiscale regelingen voor bedrijfsoverdrachten niet mogelijk. Eerder onderzoek naar de fiscale regelingen heeft dit probleem ook kenbaar gemaakt. Daardoor ontbeert het de fiscale regelingen aan empirische onderbouwing. Aanbevolen wordt om gedurende een periode van een aantal jaren adequate data te registreren opdat de fiscale regelingen nadien aan een definitieve evaluatie kunnen worden onderworpen op basis van voorkeursmethoden. Een adequaat databestand voor een definitieve evaluatie betreft ten minste informatie over:
 - De bedrijfsprestaties (opbrengsten, kosten, winst, arbeidsplaatsen) van bedrijven die gebruik hebben gemaakt van de regelingen in een reeks van jaren voor en na de overdracht;
 - De hoogte van de stille reserve op het moment van overdracht;
 - De overnamesom van het bedrijf of het aanmerkelijk belang.

Tijdens de onderhavige evaluatie is naar voren gekomen dat in de toekomst meer relevante gegevens geleverd kunnen worden door de Belastingdienst en dat de vertegenwoordigende organisaties van het bedrijfsleven bereidwillig zijn om mee te werken aan het verzamelen en verstrekken van de benodigde gegevens. In dit licht wordt aanbevolen om op korte termijn vooronderzoek te doen naar welke data beschikbaar kunnen worden gesteld door, of in sa-

menwerking met, de betrokken overheidsinstanties, de Kamer van Koophandel en de vertegenwoordigende organisaties van het bedrijfsleven. Dit vooronderzoek dient in samenwerking met voornoemde organisaties te worden uitgevoerd en te resulteren in een concreet plan dat voorziet in de verzameling en verwerking van de benodigde en beschikbare data. Het is aanbevelenswaardig hierbij niet alleen te kijken naar bedrijfsoverdrachten waarbij gebruik is gemaakt van de regelingen, maar ook naar (voorgenomen) bedrijfsoverdrachten waarbij daar geen gebruik van is (kon worden) gemaakt.

- De financiering van bedrijfsoverdrachten kan door informatieasymmetrie bemoeilijkt worden en wordt genoemd als één van de belangrijkste knelpunten bij bedrijfsoverdrachten, in het bijzonder in het MKB. De fiscale regelingen kunnen de financieringsbehoefte bij bedrijfsoverdrachten verminderen en dit probleem verkleinen. In het algemeen resulteren de fiscale regelingen in meer bedrijfsoverdrachten.
- Gebruik van de fiscale regelingen is niet altijd gunstig. Zo kan het gunstig zijn om bij een overdracht geen gebruik te maken van de doorschuifregeling stakingswinst opdat het voordeel van hogere afschrijvingen na overdracht kan worden benut. Over het algemeen geldt dat wanneer de overnemende partij het bedrijf lang voortzet, gebruik van de doorschuifregeling aantrekkelijk is wanneer de discontovoet groter is dan de gemiddelde afschrijvingsvoet.
- Het gebruik van de meeste fiscale regelingen die gericht zijn op bedrijfsoverdrachten staat open voor alle bedrijfsoverdrachten. Gebruik van de doorschuifregeling stakingswinst en de BOR is echter in de praktijk beperkt tot bedrijfsoverdrachten binnen de familie- of werknemerssfeer. Daarnaast geldt dat de faciliteiten voor schenking en vererving van de onderneming, een prikkel geven tot overdrachten binnen de familiesfeer of aan werknemers. Deze discriminatoire kant van de regelingen impliceert een inefficiëntie. Het resulteert in gedifferentieerde belastingen tussen gebruikers en niet-gebruikers van de betreffende regelingen. Gedifferentieerde belastingen zijn in het algemeen meer verstoring dan generieke belastingen aangezien zij het gedrag van, in dit geval ondernemers, beïnvloeden. Zo geven de fiscale regelingen een prikkel om minder bedrijven aan externe derden aan te bieden en meer aan familieleden of werknemers terwijl de kans op succesvolle voortzetting van de onderneming *a priori* niet groter hoeft te zijn bij overname door familie of werknemer. Dit probleem wordt verstrekt door de omstandigheid dat de betreffende regelingen ten goede komen aan bedrijfsoverdrachten waarvan het aannemelijk is dat het financieringsprobleem daar juist minder groot is (overdrachten binnen de familiesfeer). Eerder onderzoek en de enquêteresultaten duiden erop dat deze inefficiëntie wezenlijk is.
- De uitstelregelingen uit de Invorderingswet vormen voor veel fiscale regelingen een goed alternatief. Dit wil zeggen dat het uitstellen van betalen van belasting veelal het financieringsprobleem al wegneemt en het vrijstellen of laten doorschuiven van belasting hiermee overbodig is. Het aanbieden van een uitstelregeling uit de Invorderingswet zou mogelijk al voldoende zijn om bedrijfsoverdrachten te stimuleren.
- De simulatieberekeningen op basis van gegevens van de Belastingdienst en aannames duiden op beperkte doeltreffendheid en doelmatigheid van de fiscale regelingen. Een regeling is doeltreffend wanneer een bedrijfsoverdracht met gebruik van de regeling een rendabele investering is, maar zonder gebruik van de regeling niet. Bij doeltreffend gebruik van een regeling, kwalificeert het genoten voordeel dat precies voldoende is om de bedrijfsoverdracht een rendabele investering te maken, als doelmatig. Gebruik van een regeling dat niet doeltreffend is, is niet doelmatig. Uit de simulatieberekeningen volgt dat:

- bij 7 tot 33 procent van de bedrijfsoverdrachten tussen 2008 en 2012 de doorschuifregeling naar werknemer doeltreffend is in de zin dat het gebruik van de regeling ervoor heeft gezorgd dat er sprake was van een rendabele investering;
- bij 1 tot 25 procent van de bedrijfsoverdrachten tussen 2008 en 2012 de doorschuifregeling bij overlijden (al dan niet in combinatie met gebruik van de BOR) doeltreffend is in de zin dat het gebruik van de regeling ervoor heeft gezorgd dat er sprake was van een rendabele investering;
- bij het doeltreffende deel van het gebruik van de doorschuifregeling naar werknemer of medeondernemer en de doorschuifregeling bij overlijden, respectievelijk 66 en 73 procent van het genoten voordeel doelmatig is.

Inhoudsopgave

Samenvatting en conclusies	i
1 Inleiding.....	1
1.1 Inleiding	1
1.2 Onderzoeksaanpak en opzet van het rapport.....	2
2 De fiscale regeling voor bedrijfsopvolging en -beëindiging	5
2.1 Belastingheffing bij een bedrijfsoverdracht	5
2.2 Stakingsaftrek (IB-ondernemer).....	9
2.3 Stakingsaftrek lijfrentepremie (IB-ondernemer)	10
2.4 Doorschuiven stakingswinst (IB-ondernemer)	10
2.5 Doorschuiven inkomen uit aanmerkelijk belang (ab-houder)	13
2.6 Bedrijfsopvolgingsfaciliteit in de Successiewet.....	14
2.7 Vrijstelling overdrachtsbelasting bedrijfsoverdracht in familiesfeer.....	15
2.8 Regelingen invorderingswet.....	15
3 Beleidsrelevantie.....	19
3.1 Inleiding	19
3.2 Marktfalen, publieke belangen en overheidsfalen.....	19
3.3 Knelpunten bij de bedrijfsoverdracht.....	22
3.4 Eerder onderzoek naar effectiviteit van de fiscale regelingen.....	25
3.5 Conclusie.....	28
4 Theoretische analyse	29
4.1 Effecten belastingheffing en de doorschuiffaciliteit stakingswinst naar werknemer	29
4.2 Effecten regelingen uit de Invorderingswet en overdrachtsbelasting in familiesfeer.....	37
4.3 Effect van fiscale regelingen na overdracht.....	39
4.4 Uitwerking van fiscale regelingen in de praktijk.....	43
4.5 Neveneffecten.....	45
5 Gebruik van de fiscale regelingen.....	47
5.1 Dataverzameling	47
5.2 Achtergrondkenmerken respondenten	48
5.3 Stakingsaftrek.....	51

5.4	Lijfrenteaf trek.....	53
5.5	Bedrijfsopvolgingsfaciliteit uit de Successiewet (BOR)	55
5.6	Vrijstelling overdrachtsbelasting in familiesfeer.....	58
5.7	Gebruikers doorschuiven stakingswinst.....	59
5.8	Gebruik regelingen door ab-houders	63
6	Empirische analyse doeltreffendheid en doelmatigheid van de regelingen.....	65
6.1	Inleiding en methode.....	65
6.2	Beschrijving model.....	66
6.3	Resultaten: doorschuiven naar medewerker tegen koopsom (IB)	68
6.4	Resultaten: doorschuiven bij overlijden (IB)	73
6.5	Bandbreedtes doeltreffendheid	79
6.6	Doelmatigheid van de regelingen.....	82
6.7	Doelmatigheid van de uitvoering van de regelingen	85
6.8	Administratieve lasten voor bedrijfsoverdrachten.....	88
	Literatuur	91
	Bijlage A Enquêtevragen	95
	Bijlage B Overzicht van interviewpartners.....	103
	Bijlage C Onderzoeksvragen.....	105
	Bijlage D Proces van dataverzameling	107
	Bijlage E Doeltreffendheid per sector.....	111

1 Inleiding

Er gelden in Nederland verschillende fiscale regelingen omtrent bedrijfsopvolging en bedrijfsoverdracht. Maar zijn deze regelingen ook noodzakelijk, doeltreffend en doelmatig om de doelstellingen van het beleid te bereiken? Dit wordt op verschillende manieren geanalyseerd.

1.1 Inleiding

Bedrijfsoverdrachten zijn belangrijk voor de Nederlandse economie.² Dit wordt onderbouwd door onderzoek van onder meer Dyck et al. (2002) en Van Teeffelen (2012a). Dit laatste onderzoek becijferde dat er in 2011 naar schatting 23.535 bedrijven in overdracht waren met gezamenlijk 128.000 tot 137.000 banen, € 5,7 tot € 7,9 miljard omzet en een eigen vermogen van € 2,3 tot € 3,2 miljard. Per bedrijf in bedrijfsoverdracht zou het daarom gaan om ruim 5 banen, € 246.000 tot € 337.000 omzet en € 96.000 tot € 142.000 kapitaal. Deze cijfers onderstrepen het belang van een succesvolle bedrijfsoverdracht.³ Gezien de economische omvang van bedrijfsoverdrachten, het potentiële belang ervan en de kritische fase van de overdracht, zijn in de Nederlandse belastingwetgeving verschillende fiscale regelingen opgenomen die specifiek toezien op bedrijfsoverdrachten. Het doel van deze regelingen is om de continuïteit van economische levensvatbare bedrijven niet te belemmeren. Een overdracht geldt namelijk als heffingsmoment voor de belasting. De overheid wil met deze fiscale regelingen voorkomen dat er liquide middelen uit de onderneming worden onttrokken om de belasting van te betalen. Dit zou de continuïteit van de onderneming in gevaar kunnen brengen of er zelfs voor kunnen zorgen dat de overdracht niet plaatsvindt. Daarnaast zijn er fiscale regelingen die kunnen helpen bij een bedrijfsoverdracht maar ook gebruikt kunnen worden in situaties zonder bedrijfsoverdracht (zie Tabel 1.1 voor de fiscale regelingen in beide groepen).

In dit onderzoek gaat het specifiek om de regelingen stakingsaftrek, doorschuiving stakingswinst, doorschuiving inkomen uit aanmerkelijk belang, bedrijfsopvolgingsfaciliteit in de Successiewet (art. 35b tot en met 35f Successiewet 1956), de vrijstelling overdrachtsbelasting bedrijfsoverdracht in familiesfeer (art. 15, lid 1, b WBR) en een aantal regelingen uit artikel 25 van de Invorderingswet.

De belastinguitgaven die in het kader van deze fiscale regelingen gedaan worden, zijn onderhevig aan periodieke evaluatie op grond van de Regeling Prestatiegegevens en Evaluatieonderzoek (RPE, 2013).

² In dit onderzoek is voor het overgaan van een bedrijf of aanmerkelijk belang in een vennootschap de term 'bedrijfsoverdracht' gehanteerd zowel in de situatie dat het bedrijf binnen de familie blijft, naar een werknemer gaat of naar een externe derde gaat en ongeacht de manier van overdracht, via verkoop, vererving of schenking. De fiscale regelingen die hierbij gebruikt kunnen worden en waar de evaluatie op toeziet, zijn, in lijn met de wetgeving en literatuur, 'bedrijfsopvolgingsfaciliteiten' of 'fiscale regelingen bedrijfsopvolging' genoemd. Met bedrijfsbeëindiging is het staken van een onderneming bedoeld, ongeacht of iemand anders dan de stakende ondernemer de onderneming voortzet.

³ Strikt genomen hoeft een succesvolle bedrijfsoverdracht niet te betekenen dat daarmee waarde voor de economie als geheel wordt gecreëerd. Het stoppen van een bedrijf kan ook betekenen dat de in het bedrijf aanwezige productiemiddelen elders in de economie op een even, of zelfs meer, productieve wijze worden ingezet. Er kan ook sprake zijn van creatieve destructie.

Het ministerie van Economische Zaken heeft SEO Economisch Onderzoek gevraagd deze evaluatie uit te voeren. Het doel van deze evaluatie is om inzicht te krijgen in de beleidsrelevantie (de noodzaak), de doeltreffendheid (de effectiviteit) en doelmatigheid (efficiency) van de fiscale regelingen in verband met bedrijfsbeëindiging en bedrijfsopvolging in de periode 2008-2012.

De centrale vraag in deze evaluatie en dit rapport luidt:

In hoeverre zijn de fiscale regelingen omtrent bedrijfsopvolging en bedrijfsoverdracht noodzakelijk, doeltreffend en doelmatig om de doelstellingen van het beleid te bereiken?

Een volledig overzicht van de subonderzoeksvragen is te vinden in Bijlage C.

1.2 Onderzoeksaanpak en opzet van het rapport

Inleiding

Dit rapport start met een beschrijving van de belastingheffing bij een bedrijfsoverdracht (hoofdstuk 2). Vervolgens worden de verschillende bedrijfsopvolgingsfaciliteiten beschreven. Achtereenvolgens komen aan de orde de stakingsaftrek (2.2), de stakingsaftrek lijfrentepremie (2.3), de doorschuifregelingen stakingswinst (2.4), de doorschuifregelingen inkomen uit aanmerkelijk belang (2.5), de bedrijfsopvolgingsfaciliteit uit de Successiewet (2.6), de vrijstellingsregeling overdrachtsbelasting bedrijfsoverdracht in familiesfeer (2.7) en de regelingen uit de Invorderingswet (2.8).

De volgende stap in het onderzoek betreft een analyse van de beleidsrelevantie (hoofdstuk 3). Dit onderdeel van het onderzoek start met een analyse van marktfalen bij bedrijfsoverdrachten en de vraag of er rechtvaardiging kan zijn voor overheidsingrijpen om publieke belangen te borgen (3.2); gevolgd door een beschrijving van de knelpunten bij bedrijfsoverdracht (3.3). Het hoofdstuk sluit af met een overzicht van de conclusies uit eerder onderzoek (3.4)

De kern van dit evaluatieonderzoek betreft de doeltreffendheid (effectiviteit) en doelmatigheid (efficiency) van de regelingen. Bij doeltreffendheid is het de vraag of de fiscale regelingen daadwerkelijk voorkomen dat belastingheffing een belemmering vormt bij bedrijfsoverdrachten. Vanwege het gebrek aan data is het niet mogelijk om alle regelingen op dezelfde manier te analyseren (zie Bijlage D). Er zijn daarom vier verschillende methodes waarmee de effecten, de doeltreffendheid en de doelmatigheid van de fiscale regelingen zijn geanalyseerd. Zie Tabel 1.1 voor de toegepaste methode per fiscale regeling. In deze tabel is onderscheid gemaakt tussen fiscale regelingen die specifiek gericht zijn op bedrijfsoverdrachten en overige fiscale regelingen. Deze laatste groep regelingen kunnen helpen bij een bedrijfsoverdracht maar kunnen ook worden toegepast in situaties zonder bedrijfsoverdracht.

Tabel 1.1 Overzicht van toegepaste analysemethode per fiscale regeling

	Beschrijving re- geling	Theoretische analyse	Enquête	Simulatiemodel
Doorschuiven stakingswinst bij inbreng BV/NV	X		X	
Doorschuiven stakingswinst bij herinvestering	X			
Stakingsaftrek	X			
Stakingsaftrek lijfrentepremie	X			
Doorschuiven inkomen AB bij aandelenfusie	X			
Invorderingswet:				
Art. 25, lid 17	X	X		
Art. 25, lid 16	X			
Art. 25, lid 8 en art. 26, lid 2	X			
Specifiek gericht op bedrijfsoverdrachten				
Doorschuiven stakingswinst naar ondernemers	X	X	X	X
Doorschuiven stakingswinst bij overlijden	X	X	X	X
Vrijstelling overdrachtsbelasting	X	X	X	
Doorschuiven inkomen AB bij overlijden	X	X	X	
Doorschuiven inkomen AB bij schenken	X	X	X	
BOR	X	X	X	X
Invorderingswet:				
Art. 25, lid 18/19	X	X		
Art. 25, lid 9	X	X		
Art. 25, lid 11	X			

1. Theoretische effecten

Voor de regeling doorschuiven aan ondernemer/werknemer wordt het theoretische effect van belastingheffing, en het gebruik van de fiscale regeling gegeven (paragraaf 4.1). Hetzelfde hoofdstuk bevat een welvaartstheoretische analyse van deze doorschuiffaciliteit. Deze analyse beperkt zich tot de doorschuiffaciliteit van stakingswinst naar werknemers aangezien het de enige fiscale doorschuifregeling is die ziet op een situatie van overdracht via verkoop.

Hetzelfde theoretisch denkkader wordt toegepast om het effect van de regeling vrijstelling overdrachtsbelasting in familiesfeer en de twee regelingen bij overdracht tegen schuldigerkenning uit de Invorderingswet te analyseren (paragraaf 4.2). De effecten van de overige fiscale regelingen zijn beschreven in paragraaf 4.3.

2. Enquête

Als aanvulling op de gegevens van de Belastingdienst zijn via een webenquête eigenaren van overgedragen bedrijven ondervraagd over het gebruik van de regelingen. Hoofdstuk 5 beschrijft het gebruik van de verschillende regelingen op basis van de gegevens van de Belastingdienst en de resultaten uit de enquête.

Deze methode richt zich op bedrijfsoverdrachten die reeds hebben plaatsgevonden. Hierbij is geen onderscheid mogelijk tussen economisch levensvatbare bedrijven en overige bedrijven.

3. Empirisch onderzoek door middel van een simulatiemodel

Omdat in de voor dit onderzoek beschikbaar gestelde bestanden van de Belastingdienst geen controlegroep beschikbaar is, kan het effect van het gebruik van de regelingen op de economische prestaties (omzet, winst, werkgelegenheid) van bedrijven econometrisch niet geschat worden. Evenmin is informatie beschikbaar om een discontinuïteitanalyse uit te kunnen voeren. Strikt genomen is het effect van de regelingen op bedrijfseconomische prestaties ook geen zuivere maatstaf voor effectiviteit. De regelingen zijn er immers op gericht het belemmerende effect van belastingheffing op bedrijfsoverdracht weg te nemen of te verminderen. Relevant voor het beoordelen van effectiviteit is of de regeling de financiële drempel bij bedrijfsoverdracht zodanig verlaagt, dat veel bedrijven worden overgedragen die gestaakt zouden worden wanneer de regelingen niet hadden bestaan. Ofwel, worden bedrijfsoverdrachten ‘over de streep’ getrokken dankzij de regelingen? Om dat inzichtelijk te krijgen, dient het effect van het gebruik van de regelingen op het rendement op investering in een over te nemen bedrijf onderzocht te worden. Met andere woorden, verhoogt het gebruik van de regeling het rendement op investering in een over te nemen onderneming zodanig, dat veel bedrijven worden overgenomen (rendabele investering) die zonder gebruik van de regelingen niet zouden worden overgenomen (onrendabele investering)? Dit effect van gebruik van de doorschuifregeling naar werknemer en bij overlijden op het rendement op investering in een over te nemen onderneming, is empirisch onderzocht door middel van simulatie met data van de Belastingdienst. Hierbij is geen onderscheid mogelijk tussen economisch levensvatbare bedrijven en overige bedrijven. Er kan gesteld worden dat in de praktijk alleen economisch levensvatbare bedrijven worden overgedragen en er dus alleen levensvatbare bedrijven in het databestand van de Belastingdienst zitten. Echter blijkt dat er ook overdrachten hebben plaatsgevonden van bedrijven met een fiscaal verlies in meerdere jaren. Daarnaast is gekeken naar doelmatigheid in het gebruik van deze twee doorschuifregelingen (hadden dezelfde effecten kunnen worden bereikt met minder uitvoeringskosten?). Hoofdstuk 6 presenteert deze resultaten van de simulaties van de effectiviteit (doeltreffendheid) en efficiëntie (doelmatigheid) van de regelingen.

In ditzelfde hoofdstuk wordt gekeken naar de doelmatigheid van de uitvoering van de regelingen en de efficiency aan de kant van de ondernemingen. Dit laatste ziet op de administratieve lasten voor de bedrijven.

2 De fiscale regeling voor bedrijfsopvolging en -beëindiging

Bij de overdracht van een onderneming of aanmerkelijk belang kan belastingheffing plaatsvinden. Welke belasting is dit voor de overdrager en de verkrijger van de onderneming of aanmerkelijk belang? En welke invloed hebben de fiscale regelingen daarop?

De overheid hecht veel waarde aan de continuïteit van bedrijven. Eén van de meest kritische fases hiervan is de overdracht van een bedrijf. Binnen de Europese Commissie staan bedrijfsoverdrachten ook al enige tijd op de agenda. In december 1994 heeft de Europese Commissie aanbeveling gedaan waarin lidstaten werden verzocht om de overdrachten van kleine en middelgrote bedrijven te ondersteunen, onder andere door bedrijven te helpen overleven door passende erf- en schenkbelasting.⁴

Het uitgangspunt van de wetgever is dat de fiscale heffing geen beletsel mag zijn voor reële gewenste bedrijfsoverdrachten. In de wet zijn daarom diverse bedrijfsopvolgingsfaciliteiten opgenomen die van toepassing kunnen zijn bij de overdracht van een onderneming. Het algemene doel van deze faciliteiten is te voorkomen dat de belastingheffing als gevolg van de bedrijfsopvolging een beletsel vormt voor economisch wenselijke bedrijfsoverdrachten.⁵ Er wordt bij de beleidsdoelstellingen geen onderscheid gemaakt naar type bedrijf (bijvoorbeeld kleine bedrijven of familiebedrijven).

Deze algemene beleidsdoelen gelden voor alle te evalueren regelingen. Daarnaast zijn voor enkele regelingen specifieke beleidsdoelen geformuleerd. Deze doelen worden besproken bij de betreffende regelingen in de volgende paragrafen.

Eerst wordt in paragraaf 2.1 toegelicht welke belastingheffing plaatsvindt bij een bedrijfsoverdracht. Vervolgens worden de afzonderlijke fiscale regelingen besproken. Er kan bij de ingevoerde regelingen onderscheid worden gemaakt tussen regelingen die bestemd zijn voor de IB-ondernemer, de aanmerkelijkbelanghouder (ab-houder) en regelingen voor beide groepen belastingplichtigen. Een IB-ondernemer is een natuurlijk persoon die bijvoorbeeld een eenmanszaak drijft of deelneemt in een CV of een VOF. Een ab-houder is iemand die meer dan vijf procent van de aandelen bezit in een rechtspersoon. Dit kan een BV, NV of ander lichaam zijn.

2.1 Belastingheffing bij een bedrijfsoverdracht

Voor een zuivere analyse van de effecten van de fiscale regelingen is het van belang eerst de situatie te bekijken die er zonder deze regelingen zou zijn, de zogeheten *counterfactual*. Deze situatie is anders voor de IB-ondernemer dan voor de ab-houder. Het gaat hierbij om de belasting die wordt geheven

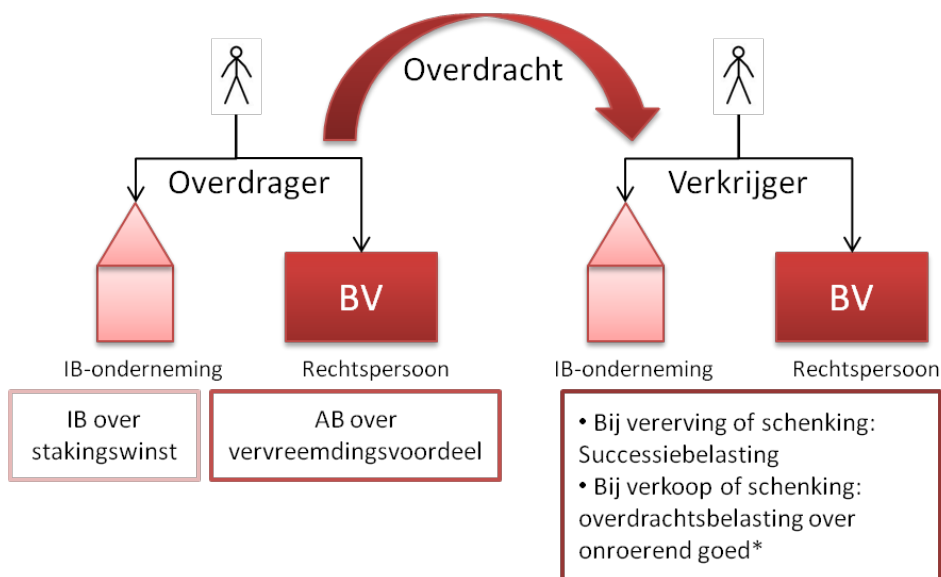
⁴ Mededeling van de Commissie inzake de overdracht van ondernemingen. Acties ten behoeve van het MKB, PB C 204 van 23.7.1994.

⁵ Kamerstukken II, 2009-2010, 32 123 IXB, nr. 17.

bij bedrijfsbeëindiging en –overdracht. Belasting op reguliere jaarwinsten blijft verder buiten beschouwing.⁶

Op het moment dat een ondernemer zijn bedrijf wil staken en het al dan niet wil overdragen aan iemand anders, kan het zijn dat er belasting moet worden betaald. Hierbij kan onderscheid worden gemaakt in verschillende belastingen en de partij die de belastingclaim moet betalen (overdragende partij of verkrijgende partij). Figuur 2.1 geeft de verschillende belastingclaims bij de overdrager en verkrijger weer (in de kaders). Box 1 legt uit dat belastingheffing bij overdracht kan leiden tot welvaartsverlies.

Figuur 2.1 De verschillende belastingclaims bij de overdragende en verkrijgende partij

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2014).⁷ * Indien bij schenking zowel schenkbelasting als overdrachtsbelasting verschuldigd is, wordt de overdrachtsbelasting verrekend met de schenkbelasting om dubbele belasting te voorkomen.

Belastingheffing bij overdrager

Het concept stakingswinst bij natuurlijk personen

Het moment waarop een ondernemer een onderneming staakt, is voor de Belastingdienst een hef-fingsmoment.⁸ Naast de reguliere winst die de ondernemer in het jaar van de staking heeft gemaakt, is ook de stakingswinst belast. De stakingswinst bestaat uit de stille reserves, de goodwill en de fiscale reserves (Tigelaar-Klootwijk, 2013).⁹ Stille reserves kunnen ontstaan door overwaarde op

⁶ De IB-ondernemer betaalt over zijn reguliere jaarwinst inkomstenbelasting in box 1 en kan mogelijk gebruikmaken van regelingen zoals de MKB-vrijstelling waarmee de belastingdruk lager wordt. De ab-houder betaalt vennootschapsbelasting over de winst van de vennootschap in box 2 (tot en met € 200.000 20 procent en daarboven 25 procent).

⁷ Naast de AB-claim bij een overdracht van aandelen in een vennootschap kan er een latente vennootschapsbelastingclaim zijn indien er stille reserves in de vennootschap zitten. Indien deze bij de overdracht niet worden uitgekeerd in de vorm van dividend gaat deze vpb-claim automatisch over naar de verkrijger en hoeft de overdrager deze belasting daarom niet te betalen. Voor het overgaan van de vpb-claim hoeft geen gebruik te worden gemaakt van één van de fiscale regelingen.

⁸ Deze situatie geldt zowel voor een bedrijfsbeëindiging als bedrijfsoverdracht. In beide gevallen staakt de eerdere ondernemer maar bij bedrijfsoverdracht wordt het bedrijf wel voortgezet.

⁹ Zie Bijlage C voor definities.

bedrijfsmiddelen zoals een bedrijfspand of machines. De waarde waartegen deze middelen op de balans staan, kan lager zijn dan de waarde in het economische verkeer. Wanneer de waarde in het economische verkeer hoger is dan de balanswaarde is sprake van een stille reserve. Bij staking moet inkomstenbelasting worden betaald over de stille reserves (inclusief eventuele goodwill). Hiervoor gelden de reguliere belastingen uit de inkomstenbelasting, oplopend tot 52 procent.¹⁰

Belastbaar inkomen uit aanmerkelijk belang

Aanmerkelijkbelangclaim inkomstenbelasting

Belastingplichtigen die een aanmerkelijk belang hebben in een vennootschap moeten bij vervreemding van dit belang inkomstenbelasting betalen over het vervreemdingsvoordeel. Hierbij gaat het om het verschil tussen de overdrachtprijs¹¹ van de aandelen en de verkrijgingprijs¹². Tijdens de periode waarin de stakende ab-houder het eigendom van de aandelen in de vennootschap hield, kan waarde gecreëerd zijn die tot uiting komt in een hogere aandeelprijs (Tigelaar-Klootwijk, 2013). Het vervreemdingsvoordeel wordt belast tegen 22 procent in box 2 (in 2014, vanaf 2015 is dit 25 procent). De latente belastingheffing hiervan wordt ook wel de ab-claim genoemd.

Vennootschapsbelasting

Daarnaast kunnen er stille reserves, fiscale reserves en goodwill in de onderneming in de vennootschap zitten. Over dit laatste moet vennootschapsbelasting betaald worden indien de stille reserves, fiscale reserves en goodwill bij overdracht worden gerealiseerd. Deze vennootschapsbelastingclaim vormt, tezamen met de ab-claim van 25 procent, een gecombineerde belastingdruk van 40 of 43,75 procent.

Indien echter de stille reserves, fiscale reserves en goodwill niet worden gerealiseerd bij de overdracht, blijven deze in de vennootschap zitten. In dat geval is de vennootschapsbelastingclaim een latente claim. Deze wordt dan automatisch overgenomen door de verkrijger van de aandelen. Deze laatste zal dan bereid zijn om minder te betalen omdat hij op een zeker moment alsnog de vennootschapsbelasting moet betalen. Belangrijk voor nu is dat er voor de vennootschapsbelasting geen gebruik hoeft te worden gemaakt van één van de fiscale regelingen uit dit rapport. De claim schuift immers automatisch door. Er vindt namelijk alleen op het niveau van de aandelen een wijziging plaats.

Onderscheid direct gebonden aandelen of holding structuur

Afhankelijk van de structuur van de vennootschap(en) valt een vervreemding van aandelen onder het aanmerkelijkbelangregime of onder het vennootschapsbelastingregime. Indien de aandelen in de vennootschap (ook wel kapitaalvennootschap genoemd) direct worden gehouden door een natuurlijk persoon (zie afbeelding A in Figuur 2.2), moet de natuurlijke persoon bij vervreemding van de aandelen inkomstenbelasting over het vervreemdingsvoordeel betalen (de ab-claim). Ditzelfde geldt voor een situatie waarin een natuurlijk persoon aandelen in een holding bezit, en die holding weer aandelen in een werkmaatschappij bezit (afbeelding B in Figuur 2.2). De natuurlijke persoon vervreemdt de aandelen in de holding.

¹⁰ Door MKB-vrijstellingen en andere belastingregelingen is het effectieve belastingtarief veel lager dan 52 procent.

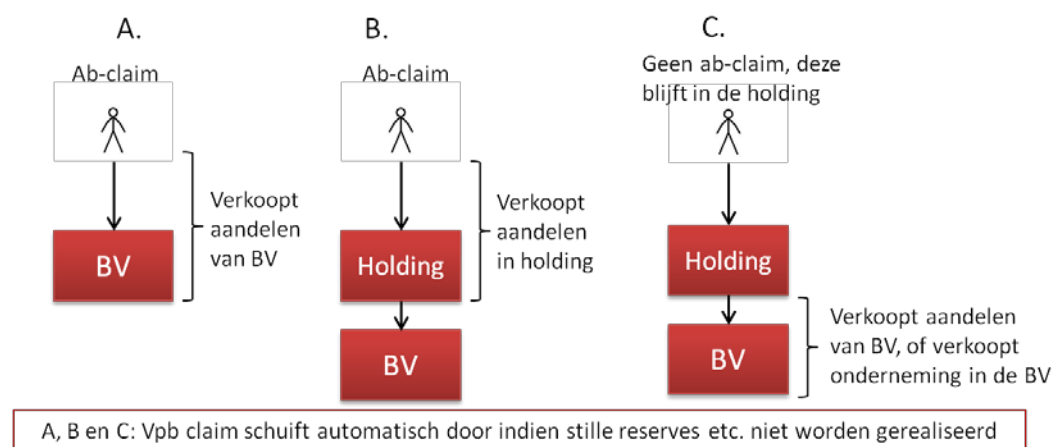
¹¹ Onder overdrachtprijs wordt verstaan de tegenprestatie bij de vervreemding, verminderd met de ten laste van de vervreemder komende kosten (artikel 4.20 Wet IB 2001).

¹² Onder verkrijgingprijs wordt verstaan de tegenprestatie bij de verkrijging vermeerderd met de ten laste van de verkrijger gekomen kosten (artikel 4.21, lid 1 Wet IB 2001).

Een andere situatie geldt indien de holding de aandelen in de werkmaatschappij, of de onderneming die in de werkmaatschappij wordt gedreven, vervreemdt (afbeelding C in Figuur 2.2). De transactie valt dan onder de vennootschapsbelasting. Omdat er niets gebeurt met het aanmerkelijk belang, is er geen inkomstenbelasting verschuldigd. De ab-claim blijft in de holding zitten en wordt pas acuut als de holding dividend uitkeert aan de natuurlijke persoon of als de natuurlijke persoon de aandelen in de holding vervreemdt.

Voor alle drie de situaties geldt, zoals hiervoor aangegeven, dat de vennootschapsbelastingclaim automatisch doorschuift als een latente claim indien de stille reserves, fiscale reserves en goodwill niet worden gerealiseerd.

Figuur 2.2 De verschillende belastingclaims bij vervreemding van aandelen, afhankelijk van de structuur

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2014), op basis van o.a. Tigelaar-Klootwijk (2013).

Belastingheffing bij verkrijger

Erf- of schenkbelasting bij schenken en erven

Een ondernemer kan diens onderneming schenken tijdens zijn leven of nalaten bij overlijden. In beide gevallen moet de ontvanger van de schenking of de erfenis erf- of schenkbelasting betalen over de waarde van de onderneming. Het belastingtarief is afhankelijk van de relatie die de verkrijger van het bedrijf heeft met de schenker of overledene en afhankelijk van de waarde van de onderneming. Eerstegraads familieleden betalen minder belasting dan kleinkinderen en verdere afstammelingen en andere erfgenamen of ontvangers.¹³

¹³ Zo betalen de partner en (pleeg)kinderen in 2014 10 procent tot € 117.214 en 20 procent daarboven. Bij kleinkinderen en verdere afstammelingen is dit 18 procent en 36 procent en bij overigen is dit 30 procent en 40 procent. www.belastingdienst.nl/wps/wcm/connect/bldcontentnl/belastingdienst/privere relatie familie en gezondheid/schenken/schenking krijgen/hoe berekent u de schenkbelasting/tarieven schenkbelasting 2014/tarieven schenkbelasting 2014 & www.belastingdienst.nl/wps/wcm/connect/bldcontentnl/belastingdienst/privere relatie familie en gezondheid/erven/erfenis krijgen/hoeveel erfbelasting moet u betalen/

Overdrachtsbelasting bij onroerend goed

Indien de onderneming onroerend goed omvat, moet hier bij overdracht belasting over worden betaald. Dit is 6 procent bij een bedrijfspand en in 2014 2 procent voor een bedrijfswoning. Er is geen belastingclaim als de onderneming met het onroerende goed geërfd wordt.¹⁴ Indien bij schenking zowel schenkbelasting als overdrachtsbelasting verschuldigd is, wordt de overdrachtsbelasting verrekend met de schenkbelasting om dubbele belasting te voorkomen.

Box 1 Welvaartseffecten van belastingen

Belastingen leiden tot welvaartsverliezen. Dit welvaartsverlies komt niet door de betaalde bedragen maar doordat het een effect heeft op het gedrag van belastingplichtigen. De betaalde belastingen zelf vormen daarmee geen welvaartverlies voor de maatschappij, want deze vormen een overdracht: tegenover een financieel verlies voor de belastingbetaler staat een even grote financiële baat bij de overheid. Over het algemeen leiden belastingen echter ook tot gedragsreacties. Zo vormen belastingen op arbeid een prikkel om niet of minder te werken en verminderen belastingen op winst de prikkels voor ondernemingen om hun opbrengsten te vergroten en hun kosten te reduceren. Die gedragsreacties zorgen voor welvaartsverlies.¹⁵

De doorschuifregelingen kunnen worden gezien als een gedeeltelijke vrijstelling van winstbelasting¹⁶. Men zou kunnen stellen dat een dergelijke vrijstelling een positief welvaartseffect oplevert, omdat de vrijstelling zorgt dat negatieve welvaartseffecten van belastingheffing niet of in mindere mate optreden. Deze redenering is echter incompleet, want een vrijstelling leidt tot minder belastingopbrengsten voor de overheid. Dit zal moeten worden opgevangen, hetzij door op winst of op andere zaken meer belasting te heffen, hetzij door de uitgaven te verlagen.¹⁷ Hogere belastingen leiden tot hogere welvaartsverliezen zoals hierboven beschreven en lagere overheidsuitgaven impliceren dat positieve welvaartseffecten van deze uitgaven worden gemist.

Tegen deze achtergrond kan niet in het algemeen worden gesteld dat belastingvrijstellingen de welvaart verhogen of verlagen. Dit hangt af van de welvaartsverliezen die worden veroorzaakt door de betreffende belasting en van de effecten van de wijze waarop de overheid het door de vrijstelling veroorzaakte financiële tekort dicht.

2.2 Stakingsaftrek (IB-ondernemer)

De stakingsaftrek is vastgelegd in artikel 3.79 Wet IB 2001. Deze aftrek geldt voor ondernemers die een onderneming staken en hiermee stakingswinst behalen. De stakingswinst bestaat uit het verschil tussen de waarde in het economisch verkeer en de boekwaarde van de onderneming. Dit kan onder meer zijn ontstaan doordat gebouwen en machines inmiddels meer waard zijn dan de waarde zoals deze op de balans staat. Deze worden stille reserves genoemd. Andere bronnen van stakingswinst zijn fiscale reserves zoals herinvesteringsreserve, de kostenegaliseringsreserve en desinvesteringbijtellingen, en goodwill. Over deze winst moet de ondernemer inkomstenbelasting betalen. De fiscale regeling houdt in dat hij of zij een bedrag van maximaal € 3.630 mag aftrekken van de stakingswinst waardoor het belastbare bedrag en dus de te betalen belasting lager wordt.

¹⁴ Een aanmerkelijk belanghouder is bij indirecte verkrijging echter alleen overdrachtsbelasting verschuldigd wanneer die verkrijging betrekking heeft op een zogenoemde onroerendezaakrechtspersoon als bedoeld in artikel 4 WBR en indien is voldaan aan de overige voorwaarden in dat artikel.

¹⁵ Overigens zijn er situaties waarbij belastingheffing juist er voor zorgt dat negatieve externe effecten worden geïnternaliseerd. Deze belastingen werken dan welvaartsverhogend. Denk hierbij bijvoorbeeld aan milieubelasting.

¹⁶ Strikt genomen betreft het slechts uitstel van belasting. Het effect van later betalen van belasting voor de ondernemer is echter dat deze belasting – door discontering – minder waard wordt en dus vanuit het perspectief van de ondernemer lager is.

¹⁷ Het is ook mogelijk om het overheidstekort en daarmee de staatschuld te vergroten, mits dit binnen (Europese) financiële kaders is toegestaan. Een hogere staatschuld betekent echter hogere belastingen en/of lagere overheidsuitgaven in de toekomst, waardoor deze route uiteindelijk op hetzelfde neerkomt.

Per saldo geeft dit een fiscaal voordeel van maximaal 52 procent over € 3.630, € 1.887,60.¹⁸ Elke ondernemer heeft gedurende diens gehele leven recht op deze € 3.630 als aftrekpost. Hij of zij mag het daarom ook spreiden over meerdere stakingen, zolang de totale aftrekpost niet groter is dan € 3.630 (artikel 3.79, lid 4 Wet IB 2001).

Indien de ondernemer die het bedrijf staakt de onderneming minder dan drie jaar voor de staking doorgeschoven heeft gekregen zoals bedoeld in artikel 3.62 of 3.63 Wet IB 2001, mag hij geen gebruikmaken van de stakingsaftrek (artikel 3.79, lid 3 Wet IB 2001).

De stakingsaftrek is van oudsher bedoeld om de belastingheffing bij staking van een onderneming te verzachten, mede doordat er geen bijzonder belastingtarief geldt voor stakingswinst. Vanaf 1 januari 2001 is de aftrek gemaximeerd tot € 3.630. Daarvoor bestond de stakingswinstvrijstelling welke oorspronkelijk f 45.000 per onderneming bedroeg maar door middel van overgangsrecht is verlaagd. De aftrek heeft als doel een tegemoetkoming te bieden voor het progressienadeel dat ontstaat doordat winst technisch aan een bepaald jaar wordt toegerekend terwijl deze eigenlijk op meerdere jaren betrekking heeft. Uit interviews blijkt dat een tweede doel van het invoeren van een stakingsaftrek was dat geschillen over niet al te grote stakingswinsten zouden worden voorkomen. Echter ontstaan nu bij de grens van de fiscale regelingen geschillen over de hoogte van de stakingswinst.

2.3 Stakingsaftrek lijfrentepremie (IB-ondernemer)

Naast het gebruik van de stakingsaftrek kan een stakende ondernemer er ook voor kiezen om de belastingheffing op de stakingswinst uit te stellen door deze winst om te zetten in een lijfrente.¹⁹ Dit is vastgelegd in artikel 3.129 Wet IB 2001. De uitkeringen uit lijfrente worden dan vervolgens belast. Er gelden maximumbedragen voor de stakingsaftrek lijfrentepremie, afhankelijk van de leeftijd en eventuele arbeidsongeschiktheid van de ondernemer. De maximumbedragen lopen van € 443.059 indien de ondernemer maximaal 5 jaar jonger is dan de pensioenleeftijd, via € 221.537 indien de ondernemer maximaal 15 jaar jonger is dan de pensioenleeftijd en € 110.774 in overige gevallen (artikel 3.129 lid 2 Wet IB 2001).

Ondernemers geven de stakingswinst door aan de Belastingdienst waarna de lijfrentepremie wordt afgetrokken van het inkomen.

2.4 Doorschuiven stakingswinst (IB-ondernemer)

Als de oorspronkelijke ondernemer met het bedrijf stopt en het bedrijf overdraagt, zijn er twee situaties waarin gebruik kan worden gemaakt van een doorschuifregeling. Allereerst in het geval dat de ondernemer met het bedrijf stopt omdat hij overlijdt (artikel 3.62 Wet IB 2001). Als tweede als het bedrijf wordt voortgezet door een werknemer of medeondernemer van het bedrijf (artikel 3.63 Wet IB 2001).

¹⁸ Bij deze berekening is geen rekening gehouden met 14 procent MKB-winstvrijstelling. Hiermee rekening houdend is het maximale voordeel € 1.623.

¹⁹ Dit kan bij een professionele verzekeraar of bij degene die de onderneming overneemt.

In 1998²⁰ werd aanbevolen om naast de doorschuiffaciliteit bij overlijden ook een doorschuiffaciliteit in te voeren voor medeondernemers, als verruiming van de doorschuiffaciliteit in familieverband. Deze verruiming heeft als doel gehad de kring van personen die in aanmerking kan komen voor de doorschuiffaciliteit, en daarmee voor een overdracht tegen een lagere prijs, te vergroten.

In beide situaties wordt door het gebruik van de doorschuifregeling de onderneming geacht niet te zijn gestaakt. Bij deze zogeheten geruisloze doorschuiving (*geruisloze overdracht*) neemt de overnemer als het ware de plaats in van de stakende ondernemer en zet hierbij het bedrijf voort op basis van de fiscale boekwaarde van de overdrager. (Tigelaar-Klootwijk, 2013) Zie voor de grafische weergave hiervan Figuur 2.3. Met andere woorden, aangezien de fiscale boekwaarde gelijk blijft na overdracht, wordt de opgebouwde belastingclaim op de stille reserves niet actief. Op het moment dat de nieuwe ondernemer het bedrijf staakt, moet deze ook afrekenen voor de opgebouwde stille reserves tijdens de periode dat de eerdere ondernemer eigenaar van het bedrijf was.²¹ Anderzijds kan de opgebouwde stakingswinst ook zijn verdampt waardoor de belastingclaim ook (deels) wegvalt. In de context van Figuur 2.3 houdt dit in dat het donkerrode vlak (opgebouwde stakingswinst) kleiner wordt of helemaal wegvalt. In dit geval hoeft de verkrijger van de onderneming geen of lagere belasting over de stakingswinst te betalen. Voor de overheid betekent dit dat de doorgeschoven belastingclaim nu (deels) een misgelopen belastingclaim is geworden. Met andere woorden, het risico van verdamping van stille reserves na doorschuiven ligt bij de overheid.

Dit laatste is niet consequent over alle fiscale regelingen. Zo blijft bij uitstel van betaling onder de Bedrijfsopvolgingsfaciliteit uit de Successiewet (zie paragraaf 2.6) de hoogte van de belastingclaim staan zoals deze gold op het moment van overdracht. Dus als het ondernemingsvermogen daalt in de jaren na overdracht blijft de belastingschuld over het hogere ondernemingsvermogen op die hoogte staan. De overheid loopt daarom geen belastinginkomsten mis als het bedrijf na overdracht slechter gaat functioneren.

In sommige gevallen kan het fiscaal aantrekkelijker zijn om wel belasting te betalen over de stakingswinst.²² In dat geval is er sprake van een *ruisende overdracht*. De overnemer plaatst de activa en passiva van de onderneming voor de werkelijke waarde op zijn balans. Doordat de balanswaarde dan gelijk is aan de werkelijke waarde is er geen sprake van stille reserve. Indien de overnemer het bedrijf vervolgens weer verkoopt, hoeft hij alleen belasting te betalen over de stille reserves die het bedrijf tijdens zijn eigendom heeft opgebouwd. Doordat de stille reserves in de boekwaarde zijn opgenomen, heeft de overnemer mogelijk een hoger afschrijvingspotentieel.²³ Hogere afschrijvingen resulteren in een lagere reguliere jaarbelasting.

Naast deze twee doorschuifregelingen bij bedrijfsoverdracht zijn er nog twee situaties waarbij de belasting op de stakingswinst kan worden doorgeschoven maar waar feitelijk geen sprake is van bedrijfsoverdracht. Dit zijn de doorschuifregelingen naar een andere onderneming (artikel 3.64 Wet IB 2001) en bij inbreng in NV of BV (artikel Wet 3.65 IB 2001).

²⁰ Rapport “een duwtje in de rug”, rapportage van de werkgroep Evaluatie en herziening fiscale tegemoetkomingen en faciliteiten voor ondernemers, juli 1998, Kamerstukken II 1998/99, 26 200 IX B.

²¹ Voor zover deze nog bestaan en niet al gerealiseerd zijn.

²² Bijvoorbeeld als de stakingswinst kan worden verrekend met geleden verlies.

²³ Dit is afhankelijk van de verschillende onderdelen waaruit de stille reserves bestaan. Niet op alle onderdelen mag worden afgeschreven.

Bij deze eerste regeling gebruikt de stakende ondernemer zijn stakingswinst om binnen 12 maanden na staking in een andere (eventueel nieuwe) onderneming te investeren. De doorgeschoven belastingclaim wordt afgeboekt op de bedrijfsmiddelen van de andere onderneming waarin geherinvesteerd wordt. Oftewel, er wordt niet afgerekend over de stakingswinst van de gestaakte onderneming.

De inbreng van de onderneming in een NV of BV is geen bedrijfsoverdracht omdat het dezelfde onderneming en ondernemer betreft maar na inbreng een andere juridische rechtsvorm heeft. Doordat de stakingswinst kan worden doorgeschoven (geruisloze inbreng), begint de BV of NV met dezelfde boekwaarde als de natuurlijke persoon.

Volgens de literatuur heeft een doorschuiffaciliteit als voordeel dat de prijs van de onderneming bij verkoop wordt verlaagd. Degene die de onderneming verkoopt hoeft namelijk niet af te rekenen over de belastingclaims op stille en fiscale reserves. Deze maatregel is gericht op een versterking en een verbetering van de concurrentiepositie van de Nederlandse economie. De doorschuiffaciliteit moet immers zorgen voor een positief effect op de continuïteit van bedrijven door het dalen van de financieringslast van de koper.²⁴ Dit sluit aan bij de theoretische conclusie uit hoofdstuk 4. Hieruit volgt dat de verkoper een lagere reserveringsprijs heeft vanwege het doorschuiven van de acute belastingclaim in een latente belastingclaim bij de koper.

Figuur 2.3 De situatie bij bedrijfsoverdracht met en zonder doorschuiving (voor IB en AB)

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2014).

²⁴ Kluwer, Vakstudie Inkomstenbelasting, art. 4.17c Wet IB 2001, aant. 1.4.

2.5 Doorschuiven inkomen uit aanmerkelijk belang (ab-houder)

Om de continuïteit van ondernemingen bij vererving en schenking van aanmerkelijkbelangaandelen niet in gevaar te brengen, is in het aanmerkelijkbelangregime ook een doorschuiffaciliteit ingevoerd. Zo kan bij vervreemding van de aandelen door overlijden (artikelen 4.17a, 4.17b, 4.39a en 4.39b Wet IB 2001) en door schenking gebruik worden gemaakt van een doorschuifregeling (artikelen 4.17c en 4.39c Wet IB 2001). Normaliter moet er over het verschil tussen de verkrijgingprijs en de overdrachtprijs (de waarde in het economische verkeer) inkomstenbelasting betaald worden. Bij gebruik van de doorschuifregeling schuift de verkrijgingprijs van de overdrager door naar de verkrijger. De verkrijgingprijs van de aandelen is – in beginsel – de verkrijgingprijs die gold voor de vervreemder van de aandelen. Een verschil tussen de toekomstige overdrachtprijs en de oorspronkelijke verkrijgingprijs blijft daardoor in stand (zie Figuur 2.3). Dit betekent dat zodra de ontvanger de aandelen verkoopt, hij over deze waardeverhoging moet afrekenen, ook al is het merendeel van deze waardeverhoging gegenereerd tijdens het eigendom van de eerdere ab-houder.

Deze doorschuifregelingen bewerkstelligen daarmee dat een stakende ab-houder geen belasting betaalt over het vervreemdingsvoordeel. Deze claim wordt namelijk doorgeschoven naar de verkrijger van de aandelen.

Voor de doorschuifregeling bij overlijden lijken oorspronkelijk geen specifieke beleidsdoelen te zijn geformuleerd, behalve het algemene doel van een doorschuiffaciliteit. Bij de veranderingen met ingang van januari 2010 geldt de regeling alleen nog voor zover de vennootschap een materiële onderneming drijft.²⁵ De doorschuifregeling bij overlijden bestaat al langer maar sinds januari 2010 is deze regeling ook voor doorschuiven bij schenken ingevoerd. Dit om te voorkomen dat ab-houders de aandelen vasthouden tot overlijden om te kunnen profiteren van het belastingvoordeel.²⁶

Beide faciliteiten gelden uitsluitend voor zover in de vennootschap waar de aandelen betrekking op hebben een materiële onderneming wordt gedreven. Indien de aandelen geschonken worden, geldt als extra voorwaarde dat de ontvanger minstens 36 maanden onmiddellijk voorafgaand aan de overdracht in dienstbetrekking is van de vennootschap waarop de aandelen betrekking hebben (artikel 4.19c, lid 1 Wet IB 2001).

Een derde doorschuifregeling is die in geval van een aandelenfusie, juridische fusie en juridische splitsing (artikelen 4.41 en 4.42 Wet IB 2001). Indien het vervreemdingsvoordeel bij een fusie buiten aanmerking is gebleven, wordt als verkrijgingprijs van de verworven aandelen aangemerkt de verkrijgingprijs van de vervreemde aandelen. Bij een splitsing wordt de verkrijgingprijs van de aandelen in de splitsende vennootschap voor een evenredig gedeelte toegerekend aan de aandelen die de belastingplichtige direct na de splitsing heeft. Daardoor wordt de belastingheffing op het vervreemdingsvoordeel doorgeschoven naar de verkregen aandelen.

²⁵ Kamerstukken II, 2009/10, 32 129, nr. 3.

²⁶ Kamerstukken II, 2009/10, 32 129, nr. 3.

2.6 Bedrijfsopvolgingsfaciliteit in de Successiewet

Bij vererving of schenking moeten de ontvangers erf- of schenkbelasting betalen. Om deze belastingheffing te verminderen dan wel geheel weg te nemen, is de Bedrijfsopvolgingsregeling (BOR) in de Successiewet 1956 ingevoerd. Tijdens de te evalueren periode van 2008-2012 is de Bedrijfsopvolgingsregeling (BOR) in de Successiewet 1956 veranderd (per 1 januari 2010). Tot 1 januari 2010 gold een vrijstelling van erf- of schenkbelasting van 75 procent over de waarde van het ondernemingsvermogen.

Sinds 2010 is 100 procent vrijgesteld van erf- of schenkbelasting van de waarde going concern van de verkregen objectieve onderneming tot circa € 1 miljoen.²⁷ Indien de ondernemingswaarde over meerdere verkrijgers verdeeld wordt, is de 100 procent vrijstelling naar rato van het erf- of schenkdeel. Dus indien twee verkrijgers ieder de helft van een onderneming met een waarde van minstens € 1 miljoen erven, hebben zij ieder recht op volledige vrijstelling van € 500.000. Over het verschil tussen het geërfde of geschonken ondernemingsvermogen en het vrijgestelde deel is 83 procent vrijgesteld van erf- of schenkbelasting (artikel 35b, lid 1 SW 1956). Voor de resterende erf- of schenkbelasting kan een uitstel van betalingsregeling getroffen worden. Dit houdt in dat er tien jaar rentedragend uitstel wordt verkregen (artikel 35b, lid 2 SW 1956). Wordt het bedrijf binnen tien jaar gestopt, dan moet de resterende belastingclaim eerder betaald worden.

Van de (gedeeltelijke) vrijstelling kan alleen gebruik worden gemaakt indien de verkrijger van de onderneming deze minstens vijf jaar voortzet (artikel 35b, lid 6 en artikel 35e SW 1956). Voor abhouders geldt dat zij de aandelen niet binnen vijf jaar mogen vervreemden en dat de vennootschap de onderneming minstens vijf jaar voortzet. Daarnaast geldt voor een geschonken onderneming dat de schenker minstens vijf jaar eigenaar van de onderneming of de aandelen moet zijn geweest. Bij erven is dit één jaar (artikel 35d, lid 1 SW 1956).

Indien de onderneming een hogere liquidatiewaarde heeft dan de waarde going concern geniet de verkrijger een volledige vrijstelling voor het verschil tussen de liquidatiewaarde en de waarde going concern (artikel 35b, lid 1 SW 1956). Dit komt vooral voor in de agrarische sector maar ook in de detailhandel (Hoogeveen, 2011a).

De Successiewet 1956 haakt aan bij het concept gift zoals dat in het Burgerlijk Wetboek is gedefinieerd (artikel 1, lid 7 SW 1956). Dit betekent dat men ook gebruik kan maken van de BOR indien er sprake is van een gedeeltelijke tegenprestatie van de verkrijger van de schenking. Oftewel, als er sprake is van een gift in plaats van een schenking. De tegenprestatie wordt niet in mindering gebracht op de waarde van het verkregen ondernemingsvermogen (artikel 35b, lid 4, SW 1956).

Op 1 januari 1998 werd voor het eerst een vrijstelling op erf- of schenkbelasting van 25 procent van de waarde van de verkregen onderneming ingevoerd, met als doel te voorkomen dat *“het verschuldigde successierecht tot financiële problemen leidt en de continuïteit van de onderneming zou kunnen aantasten”*²⁸. Verder wordt gesteld dat *“het vanuit sociaaleconomisch belang onwenselijk is dat een onderneming die*

²⁷ Indien de liquidatiewaarde van het ondernemingsvermogen hoger is dan de waarde going concern is 100 procent van het verschil tussen liquidatiewaarde en lagere waarde going concern vrijgesteld. (Artikel 35b Successiewet, lid 1, sub b).

²⁸ Kamerstukken II 1997-1998, 25 688 nr. 3, p. 7.

overgaat door vererving moet worden gestaakt of geforceerd moet worden verkocht zonder dat de bedrijfsresultaten daar aanleiding toe geven, met als gevolg een verlies aan werkgelegenheid en economische diversiteit". Het vrijgestelde percentage is in de jaren daarop stapsgewijs verhoogd na signalen uit de praktijk en overleg met het georganiseerde bedrijfsleven en belangorganisaties, waarbij het beleidsdoel onveranderd is gebleven. De BOR is specifiek bedoeld voor bedrijfsoverdrachten in het MKB.²⁹

2.7 Vrijstelling overdrachtsbelasting bedrijfsoverdracht in familiesfeer

In artikel 15, lid 1, b WBR (Wet op belastingen van rechtsverkeer) is vastgelegd dat indien één of meerdere familieleden onroerende zaken verkrijgen die behoren tot de overgedragen onderneming, zij geen overdrachtsbelasting over dit onroerend goed hoeven te betalen. Om hiervoor in aanmerking te komen, moeten de onroerende zaken wel dienstbaar zijn aan de overgedragen onderneming. Ook moet het gehele bedrijf worden voortgezet door de familieleden. Bij overdracht door overlijden wordt er geen overdrachtsbelasting geheven en hoeft men ook geen gebruik te maken van deze vrijstelling.

Het vrijstellen van belasting maakt een dergelijke overdracht aantrekkelijker en draagt bij aan de continuïteit van bedrijf, analoog aan beleidsdoelen van eerder genoemde fiscale regelingen.

2.8 Regelingen invorderingswet

Artikel 25 Invorderingswet 1990 biedt verschillende mogelijkheden om de betaling van een belastingsschuld voor een periode, van veelal ten hoogste tien jaar, uit te stellen.³⁰

IB-ondernemers

Stakingswinst bij overlijden (art. 25, lid 17 Invorderingswet)

Als een onderneming wordt gestaakt als gevolg van overlijden van de ondernemer, kan het zijn dat er inkomstenbelasting over de stakingswinst moet worden betaald. In de praktijk is het wellicht mogelijk dat de erfgenamen deze belasting uit de erfenis betalen maar hieruit zullen zij ook de erfbelasting moeten betalen. Op verzoek kan tien jaar renteloos uitstel van de inkomstenbelastingheffing worden verleend. Vanwege de renteloosheid van het uitstel, wordt de belastingclaim de facto verlaagd (bij een rekenrente van vier procent daalt het tarief van 52 procent naar 35 procent).³¹ Deze regeling is ook van toepassing als er geen bedrijfsopvolging is. Er kunnen voorwaarden worden gesteld door de fiscus.

In de praktijk is deze regeling een alternatief voor de doorschuiffaciliteit van de stakingswinst bij overlijden. Dit betekent dat er drie mogelijkheden zijn bij het overlijden van de ondernemer. (i) de inkomstenbelastingclaim schuift door, (ii) de erfgenamen vragen uitstel van betaling aan voor de belastingclaim en (iii) de erfgenamen betalen de claim bij overdracht.

²⁹ Kamerstukken II 2013/2014, kamerbrief fiscale moties en toezeggingen, 25 april 2014.

³⁰ De toelichting van de regelingen in de Invorderingswet zijn gebaseerd op Hoogeveen (2011a).

³¹ Kamerstukken II, 2000-2001, 27 789, nr. 1.

Stakingswinst bij overdracht tegen schuldigerkenning (art. 25, lid 18, 19 Invorderingswet)

Een stakende ondernemer kan bij overdracht, afhankelijk van zijn stille reserves etc., geconfronteerd worden met een belastingclaim over zijn stakingswinst. Als de stakende ondernemer zijn onderneming overdraagt tegen schuldigerkenning, kan hij gebruikmaken van een renteloos uitstel voor deze belastingclaim. Het uitstel duurt zo lang als de schuldigerkenning loopt, met een maximum van tien jaar.

Deze regeling is alleen van toepassing als er sprake is van bedrijfsopvolging. Daarnaast geldt de regeling niet bij een schenking. De regeling kan ervoor zorgen dat de oude ondernemer zijn onderneming nog bij leven kan overdragen. Dit kan ook door middel van de doorschuifregeling aan een medeondernemer of werknemer maar de regeling in de Invorderingswet stelt niet de eis van dienstverband voorafgaand aan de overdracht. Daarmee staat deze laatste open voor een grotere groep opvolgers.

Stakingswinst bij leven ten aanzien van ondernemerswoning (art. 25, lid 16 Invorderingswet)

Indien de stakende ondernemer de ondernemerswoning van het ondernemersvermogen naar privévermogen wil overbrengen, moet hier stakingswinst over betaald worden. Deze regeling biedt tien jaar rentedragend uitstel voor de belastingaanslag. Deze regeling is ook van toepassing als er geen bedrijfsopvolging is.

Ab-houders*Vervreemding ab-pakket in buitenlandsituatie etc. (art. 25, lid 8 en 26, lid 2, van de Invorderingswet)*

In situaties waarin de verkrijger van een aanmerkelijk belang niet binnenlands belastingplichtig is, kan geen gebruik worden gemaakt van de doorschuiffaciliteit inkomen aanmerkelijk belang. De inkomstenbelasting is dus – in beginsel – direct verschuldigd.³²

Afhankelijk van de staat waar de belastingschuldige woont, wordt er automatisch en zonder zekerheidstelling ofwel op verzoek en met zekerheidstelling uitstel van betaling verleend tot uiterlijk het begin van het tiende jaar na afloop van het kalenderjaar waarop de aanslag betrekking heeft. In bepaalde gevallen wordt het uitstel eerder beëindigd. Als na het verstrijken van deze termijn nog een bedrag open staat op de aanslag, dan kan dat (wederom al dan niet op verzoek) worden kwijtescholden.

Vervreemding van ab-pakket tegen schuldigerkenning (art. 25, lid 9 van de Invorderingswet)

Door de introductie van de doorschuiffaciliteit voor schenking van aanmerkelijkbelangaandelen in 2010 was een betalingsfaciliteit voor geschonken aandelen niet meer nodig. Daarom ziet de huidige faciliteit alleen nog op een overdracht tegen een schuldig gebleven koopprijs. Een andere aanpassing vanaf januari 2010 is dat de regeling niet meer is beperkt tot de familiegroep. Ook vervreemding naar andere partijen valt daarom onder toepassing van deze regeling.

Indien aanmerkelijkbelangaandelen worden vervreemd tegen schuldigerkenning ontvangt de verkoper niet direct de (gehele) koopprijs voor diens aandelen, maar krijgt hij een vordering op de

³² In een situatie zonder overdracht maar met een verhuizing van de ab-houder naar het buitenland is er – in beginsel – direct inkomstenbelasting verschuldigd, omdat dit wordt aangemerkt als een (fictieve) vervreemding. In deze gevallen wordt een conserverende aanslag opgelegd.

koper. Omdat in deze situatie geen gebruik gemaakt kan worden van een doorschuifregeling, is de vervreemder inkomstenbelasting verschuldigd over het vervreemdingsvoordeel (de ab-claim).

Met toepassing van artikel 25, lid 9 van de Invorderingswet kan de verkoper, op verzoek, uitstel van betaling van de inkomstenbelasting verkrijgen mits de bezittingen van de vennootschap waarop het aanmerkelijk belang betrekking heeft niet in belangrijke mate onmiddellijk of middellijk bestaan uit beleggingen. Voor verlening van het uitstel moet voldoende zekerheid gesteld worden door de vervreemder. Verder moet, in verband met doelmatigheidsredenen, minstens vijf procent van het geplaatste aandelenkapitaal van de vennootschap worden overgedragen en moet de ab-claim minstens € 2.269 zijn. De administratiekosten zouden voor schulden lager dan dit bedrag te hoog zijn. De aanmerkelijkbelangclaim moet in ten hoogste tien jaar betaald worden

Indirecte vervreemding ab-pakket door houdstermaatschappij (art. 25, lid 11 van de Invorderingswet)

Een bedrijfsoverdracht via een schenking die niet door de ab-houder, maar door een houdstervennootschap wordt gedaan (een indirecte schenking) wordt gezien als een dividenduitkering aan de ab-houder, gevolgd door een schenking van de ab-houder aan de verkrijger. Over deze dividenduitkering is inkomstenbelasting verschuldigd. Hiervoor kan geen gebruik worden gemaakt van een doorschuiffaciliteit. In plaats daarvan is er een uitstelregeling ingesteld voor ten hoogste tien jaar, mits de bezittingen van de vennootschap waarop het aanmerkelijk belang betrekking heeft niet in belangrijke mate onmiddellijk of middellijk bestaan uit beleggingen. Voor verlening van het uitstel moet voldoende zekerheid gesteld worden door de vervreemder. In deze situatie kan wel gebruik worden gemaakt van de BOR.

3 Beleidsrelevantie

Overheidsingrijpen kan gerechtvaardigd zijn wanneer sprake is van marktfalen. Kennen bedrijfsoverdrachten een dergelijke economische rechtvaardigingsgrond voor overheidsingrijpen? Wat zijn de knelpunten bij bedrijfsoverdrachten? Vormt de directe belastingheffing een knelpunt bij overdrachten? Wat zegt eerder onderzoek over de effectiviteit van de fiscale regelingen bedrijfsoverdracht?

3.1 Inleiding

Voor overheidsbeleid ten aanzien van bedrijfsoverdrachten kunnen marktfalen en de versturende werking van belastingheffing relevant zijn. Het bestaan hiervan kan overheidsingrijpen rechtvaardigen. Dit hoofdstuk bespreekt daarom allereerst de aanwezigheid van marktfalen en publieke belangen (paragraaf 3.2). Vervolgens bespreekt paragraaf 3.3 welke knelpunten er zijn bij bedrijfsoverdrachten. Tot slot is in paragraaf 3.4 uiteengezet welk eerder onderzoek er gedaan is naar de effectiviteit van de regelingen en wat de uitkomsten hiervan zijn.

3.2 Marktfalen, publieke belangen en overheidsfalen

Overheidsbeleid ten aanzien van bedrijfsopvolging kan gerechtvaardigd zijn door marktfalen. Als de markt faalt kan er sprake zijn van een publiek belang en kan overheidsingrijpen gewenst zijn. Met publieke belangen worden maatschappelijke belangen bedoeld die niet als vanzelf door transacties tussen burgers en bedrijven geborgd worden. De overheid kan dan de verantwoordelijkheid voor de borging van deze belangen op zich nemen.

De economische rationale van overheidsbeleid behelst het beantwoorden van een aantal vragen. De eerste vraag is of de markt het maatschappelijk belang in voldoende mate zelf behartigt. Is dat niet zo, dan is er sprake van marktfalen en kan het maatschappelijk belang verworden tot een publiek belang. Marktfalen kan verschillende vormen aannemen. Publiek belang is echter meer dan alleen falende markten. Een publiek belang kan ook samenhangen met motieven om welvaart te herverdelen of met paternalisme.

De tweede vraag behelst de wijze waarop de overheid het publieke belang dient te behartigen en wie de verantwoordelijkheid draagt. Overheidsingrijpen om het publiek belang te borgen, dient afgewogen te worden tegen de kosten van haar ingrijpen.

In de economische literatuur worden over het algemeen vier vormen van marktfalen erkend.³³ Allereerst monopolievorming of het bestaan van marktmacht. Doordat één marktpartij een hoog marktaandeel heeft, kan het onafhankelijk van zijn concurrenten en klanten handelen. Dit kan nadelig zijn doordat deze partij hogere prijzen kan vragen. In de context van deze evaluatie van fiscale regelingen bedrijfsopvolging is marktmacht geen relevante vorm. Een tweede vorm van marktfalen komt voort uit publieke goederen. Deze goederen worden niet of in onvoldoende mate door de

³³ Baarsma, Koopmans & Theeuwes (2010).

markt geproduceerd omdat de producent geen consumenten kan uitsluiten van het gebruik. Denk hierbij aan lantaarnpalen of dijken. Een privaat bedrijf zal hier geen productiekosten voor willen maken aangezien hij geen geld kan vragen aan de gebruikers ervan. Ook deze vorm van marktfalen is niet relevant in het kader van bedrijfsopvolging.

De aanwezigheid van externe effecten is de derde vorm van marktfalen. Dit houdt in dat er bij de productie van het goed geen rekening wordt gehouden met (positieve of negatieve) effecten op andere partijen dan de producent. Denk hierbij aan milieuschade door de productie van een bepaald goed, waarbij de kosten van deze milieuschade niet in de prijs zijn meegenomen. Er is dan sprake van negatieve effecten. In sommige literatuur worden verminderde werkgelegenheid en kapitaalvernietiging als negatief extern effect van (mislukte) bedrijfsoverdrachten gezien (o.a. Tigelaar-Klootwijk, 2013). Dit zijn echter indirecte effecten, geen externe effecten (zie paragraaf 3.4).

Tot slot kan informatieasymmetrie resulteren in marktfalen. Van dit marktfalen is sprake als de ene partij meer informatie heeft dan de andere over kwaliteit of waarde van een product of dienst. Door gebrekkige informatie kunnen partijen daarom andere keuzes maken dan in een situatie met perfecte informatie. Hierdoor kan suboptimaal keuzegedrag ontstaan. Bij bedrijfsoverdrachten kan het zijn dat de verkopende partij beter weet wat zijn onderneming waard is, dan de kopende partij. Maar de meest problematische vorm van informatieasymmetrie, voor dit onderzoek, zit tussen de koper dan wel verkoper en de kredietverstrekker. Dit wordt hieronder verder uitgewerkt.

Niet alleen de markt maar ook de overheid kan tekortschieten en overheidsoptreden kan maatschappelijk ongewenste effecten met zich meebrengen. Men spreekt dan van overheidsfalen. Er kan sprake zijn van een publiek belang als de markt faalt, maar het hoeft niet. Ook dit wordt hieronder verder uitgewerkt.

Informatie-asymmetrie in de context van bedrijfsoverdrachten

Er is sprake van een financieringsprobleem voor de opvolger, dan wel overdrager van de onderneming indien deze geen krediet krijgt van kredietverstrekkers om de verkoopprijs en/of belastingclaim mee te betalen. Kredietverstrekkers zoals banken zullen, bij een goed functionerende kapitaalmarkt niet alle kredietaanvragen accepteren. Dit kan onder meer doordat de onderneming niet voldoende levensvatbaar is, het bedrijfsrisico te hoog is of vanwege andere redenen waardoor het voor de bank niet aantrekkelijk is om een lening te verstrekken. Oftewel, dat niet alle overdragers en opvolgers financiering kunnen krijgen, wil niet zeggen dat er sprake is van marktfalen.

Gezien de recente economische ontwikkelingen is het maar de vraag of er momenteel sprake is van een goed functionerende kapitaalmarkt (zie Box 2). Ondernemingen, en in het bijzonder het MKB, worden geconfronteerd met een lagere risicoacceptatie en strengere voorwaarden, inclusief de prijs voor vermogen, door banken.

Box 2 De gevolgen van de kredietcrisis

De algemene economie, en de financiële sector in het bijzonder, is de laatste jaren geconfronteerd met een hevige dynamiek. De overvloed aan liquiditeit die voorafgaande aan de crisis voorradig was tegen historisch zeer gunstige prijzen, resulteerde in een onstuimige groei van kredietverlening. Omdat de toezichhouder beperkingen oplegt aan de kredietomvang ten opzichte van

het eigen vermogen (solvabiliteitsnormen) werd ruimte op de balans vrijgemaakt door bijvoorbeeld hypotheekportefeuilles te verkopen via zogenaamde Special Purpose Vehicles (securitisatie), en zodoende nieuwe ruimte te creëren voor verdere kredietverlening.

Met de kredietcrisis kwam een abrupt einde aan deze ontwikkeling. Financiële instellingen voelden als eerste de pijn van de Amerikaanse hypothekencrisis en het wegvallen van het onderlinge vertrouwen tussen banken. Door het gebrek aan vertrouwen, en het opdrogen van de securitisatiemarkt, ontstonden fundingproblemen. Veel grote, algemene banken ontvingen staatssteun om de gevolgen van de crisis voor de reële economie zo veel als mogelijk te beperken. De broekriem werd aangetrokken en financiële instellingen probeerden orde op zaken te stellen, met als één van de opties om (relatief risicovolle) kredietverlening te beperken – met een *credit crunch* tot gevolg. Daar kwam bij dat de waarde van onderpand, zoals onroerend goed, onder druk kwam te staan, waardoor de risico's toenamen terwijl de risicobereidheid in den brede juist was afgenomen. Ten slotte hangt Basel III, de aangescherpte internationale solvabiliteitseisen, boven de markt, een aanscherping die met de crisis onomstotelijk is geworden en met de eurocrisis aan urgentie heeft gewonnen.

De financiering van een bedrijfsoverdracht is één van de grootste knelpunten in het MKB (o.a. Panteia, 2014 en Van Teeffelen, 2012b). Deze knelpunten lijken volgens Panteia (2014) toe te nemen. De prijzen van bedrijven zijn lager in tijden van crisis (Van Teeffelen, 2012b) door lagere winsten en winstverwachtingen en de daarmee gepaard gaande waardeverminderingen. Ondanks lagere prijzen leidt financiering toch vaker tot een knelpunt omdat kopers door scherpe eisen van banken moeilijker aan externe financiering komen. Dit beeld wordt bevestigd door Verhoeven en Smit (2011). Zij ondervonden dat medio 2010 slechts 30 procent van de kredietaanvragen in het MKB volledig werd gehonoreerd, terwijl dit eind 2008 nog 70 procent was.

Er kan wel sprake zijn van marktfalen indien de kredietverstrekkers niet over goede informatie beschikken over het kredietrisico van ondernemingen of hier niet in willen investeren. Doordat kredietverstrekkers het risico op de lening niet goed kunnen inschatten zullen zij ofwel geen lening verstrekken, ofwel tegen een hogere rente om eventueel risico af te dekken (Van Schoten & Koelewijn, 1990). Deze rente kan voor de kredietaanvragers te hoog zijn waardoor zij geen lening nemen en niet op deze manier kunnen voldoen aan hun financieringsbehoefte. De overheid heeft verschillende financieringsinstrumenten ingesteld om het financieringsprobleem bij bedrijven, en meer specifiek bij MKB te verkleinen. Zie Box 3 voor een niet-uitputtend overzicht van financieringsinstrumenten die bij bedrijfsoverdrachten kunnen worden gebruikt.

Box 3 Overheidsinstrumenten om het financieringsprobleem te verkleinen

De overheid heeft verschillende financieringsinstrumenten ingesteld om de drempel tot kapitaal voor bedrijven te verlagen. Eén voorbeeld hiervan is de borgstelling MKB-kredieten (BMKB). Uit kamerstukken blijkt dat er vanaf 2005 circa € 1,5 miljard aan borgstellingskrediet is verstrekt voor overnames.³⁴

Een tweede regeling die kan worden ingeroepen bij bedrijfsoverdrachten is de Groeifaciliteit. Deze regeling richt zich op het aantrekken van risicokapitaal met een garantiestelling van de

³⁴ Kamerstukken II, 2012-2013, Aanhangsel 639.

overheid voor 50 procent van het verstrekte vermogen.³⁵ Sinds 2007 is door deze regeling ruim € 44 miljoen aan financiering voor bedrijfsoverdrachten mogelijk gemaakt.³⁶ Een vergelijkbare regeling maar dan voor grotere kredieten is Garantie Ondernemingsfinanciering (GO). Hiermee is sinds 2007 voor circa € 414 miljoen aan vermogen voor bedrijfsoverdrachten verstrekt.³⁷

Volgens Boot en Ligterink (2003) is de kredietverstrekking voor een overdracht binnen de familie of aan een werknemer makkelijker dan voor overdracht aan andere partijen. Dit omdat de kredietverstrekker meer vertrouwen heeft in de voortzetting van het bedrijf aangezien de voortzetter reeds bekend is met het bedrijf. Daarom zullen de prestaties van het bedrijf voor de overdracht een betere indicator zijn voor de prestaties na de overdracht dan bij overdracht aan een derden. De auteurs hebben het voornamelijk over de koopsom van de onderneming maar de resultaten betekenen ook dat het probleem van informatieasymmetrie voor overdracht binnen de familie of aan een werknemer kleiner is dan voor overdracht aan andere partijen. Aangezien de overdrachtsom van bedrijven aan familieleden in het algemeen lager is dan die aan externen is het probleem van informatieasymmetrie überhaupt kleiner bij familieoverdrachten.³⁸

Een ander element dat de kredietverstrekking aan familiebedrijven makkelijk zou maken, is de relatief hoge solvabiliteit van familieondernemingen (Hoogeveen, 2011b). Doordat deze bedrijven relatief veel eigen vermogen hebben, kunnen zij meer zekerheid bieden aan kredietverstrekkers. In theorie verlaagt dit het kredietrisico. Het is onduidelijk wat er met dit effect gebeurt als het kleine in plaats van grotere familiebedrijven betreft. Vooral bij kleinere bedrijven kan het namelijk zo zijn dat een kredietverstrekker niet de relatief hoge transactiekosten wil maken om te achterhalen wat het kredietrisico is van het betreffende bedrijf (Hoogeveen, 2011b; Tigelaar-Klootwijk, 2013).

Specifiek voor de doorschuifregelingen geldt dat er geen acute belastingclaim meer is maar dat deze als latente claim wordt doorgeschoven. Dit verlaagt daarmee de financieringsbehoefte op het moment van de overdracht. Het is echter de vraag hoe behulpzaam een kredietverstrekker is bij een overdracht waarbij de belastingclaim wordt doorgeschoven. Immers, bij direct afrekenen weet de bank precies hoeveel financiering er nodig is terwijl er bij doorschuiven een latente claim wordt overgenomen waarvan de omvang onzeker is, en het daarnaast voor de bank onzeker is wanneer die acuut wordt. Met andere woorden, in een situatie van doorschuiven stijgt de informatieasymmetrie en de daarmee geassocieerde problemen.

3.3 Knelpunten bij de bedrijfsoverdracht

Algemene knelpunten bij bedrijfsoverdrachten

Van Teeffelen (2010) heeft de uitkomsten van verschillende onderzoeken naar knelpunten bij bedrijfsoverdrachten in Nederland op een rij gezet. Slechts uit één van de zeven onderzoeken volgt dat de onmiddellijke belastingheffing bij de verkoop een knelpunt is (Langman, 2005). Een knelpunt dat in veel onderzoeken genoemd wordt, is onrealistische prijsverwachtingen waardoor er geen akkoord komt tussen koper en verkoper. Daarnaast vormt de emotionele verbondenheid van

³⁵ www.rvo.nl/subsidies-regelingen/groefaciliteit

³⁶ Kamerstukken II, 2012-2013, Aanhangsel 639.

³⁷ Kamerstukken II, 2012-2013, Aanhangsel 639.

³⁸ R.H. Flören (2002).

de verkoper aan het bedrijf vaak een knelpunt, wordt de overdracht bemoeilijkt door alle veranderingen die hierdoor binnen een bedrijf plaatsvinden en is er vaak een gebrek aan kennis en vaardigheden op het gebied van bedrijfsoverdrachten. Dit laatste punt kan zich uiten in een onderschatting van de noodzakelijke planning en voorbereiding van de overdracht en komt met name door gebrek aan kennis op het financiële vlak en ervaring met betrekking tot overdrachten.

Andere knelpunten volgen uit het onderzoek van Hoogeveen (2011a). Zo zorgt de waardering van het ondernemingsvermogen voor mogelijke problemen, moet er een koper gevonden worden en is er mogelijk sprake van informatieasymmetrie tussen koper en verkoper. De auteur heeft de volgende top drie aan knelpunten opgesteld: (1) het vinden van een bedrijfsopvolger, (2) de tijdige planning en voorbereiding en (3) de financiering van de overname. Wat betreft dit laatste knelpunt wordt in bijna 70 procent van de overdrachten gebruikgemaakt van externe financiering.³⁹ Het in de vorige paragraaf besproken probleem van informatieasymmetrie tussen kredietvrager en kredietverstrekker kan daarom veel effect hebben op het aantal overdrachten dat plaatsvindt. De belastingheffing bij overdracht is hierbij een onderdeel van het meer algemene financieringsprobleem bij overdrachten. Hieronder wordt dit verder uitgewerkt.

Knelpunt door belastingheffing

Zoals besproken in paragraaf 2.1 kan zonder gebruik van fiscale regelingen aan twee kanten van de overdracht belastingheffing plaatsvinden. Dit kan mogelijk tot financieringsproblemen leiden. Deze subparagraaf beschrijft voor de twee belastingplichtigen bij een overdracht de mogelijke problemen.

Overdrager

De stakende ondernemer die een onderneming schenkt, moet de inkomstenbelasting betalen over zijn stakingswinst of vervreemdingsvoordeel maar ontvangt voor zijn onderneming geen koopsom aangezien hij deze schenkt. Dit kan tot een liquiditeitsprobleem leiden bij de stakende ondernemer. Wel kan de schenkende overdrager door middel van een tegenprestatie liquide middelen ontvangen om de belastingclaim mee te betalen.

Bij overdracht bij leven zijn er twee belastingplichtigen: de overdrager en de verkrijger. Bij overdracht bij overlijden komen de belastingclaims bij één belastingplichtige te liggen, namelijk bij de erfgenaam (de verkrijger). De erfgenaam moet daarom zowel de belasting over de stakingswinst of het vervreemdingsvoordeel betalen als de erfbelasting. Het is echter de vraag of dit per saldo leidt tot een lagere netto erfenis dan in de situatie van overdracht bij leven door middel van schenken. Bij een schenking kan de schenker de te betalen belasting over de stakingswinst of het vervreemdingsvoordeel namelijk in mindering brengen bij de schenking waardoor de nettowaarde die de verkrijger ontvangt gelijk is in beide situaties.

Bij verkoop van de onderneming ontvangt de stakende ondernemer de koopsom. In principe zal een stakende ondernemer het bedrijf pas verkopen als de koopsom gelijk is aan, of hoger is dan zijn reserveringsprijs. Door de acute belastingclaim stijgt deze reserveringsprijs (zie hoofdstuk 4). Er geldt in deze situatie daarom geen direct financieringsprobleem door belastingheffing voor de stakende ondernemer. Indirect kan er wel een financieringsprobleem zijn. De stakende ondernemer

³⁹ EIM (2006).

is afhankelijk van de koopsom van de koper om zijn eigen belasting te betalen (Hoogeveen, 2011c). Namelijk, ook als de staker het bedrijf stopt zonder het te verkopen, moet hij belasting betalen over de stakingswinst of het vervreemdingsvoordeel. Indien de koper financieringsproblemen heeft om de koopsom te kunnen betalen, kan dit indirect voor de verkoper een knelpunt opleveren.

Verkrijger

De verkrijger die een onderneming geschonken of via een erfenis krijgt, moet schenk- of erfbelasting betalen. Bij vererving van een onderneming ontvangt de erfgenaam wellicht naast de onderneming nog andere zaken als erfenis. Uit een ander onderzoek op basis van data van de Belastingdienst blijkt dat in 70 procent van de erfenschappen de erfbelasting uit de erfenis had kunnen worden betaald.⁴⁰ Een soortgelijk resultaat volgt uit Hoogeveen (2011a). Het lijkt er daarom op dat in de meerderheid van de overdrachten bij overlijden er geen sprake is van een financieringsprobleem bij de verkrijger.

Bij het schenken van een onderneming zal de verkrijger in het algemeen echter geen overige geschonken middelen ontvangen. De schenking vindt namelijk plaats bij leven van de overdrager. De te betalen schenkbelasting kan in dat geval zorgen voor een financieringsprobleem bij de verkrijger van de onderneming.

Bij het kopen van een onderneming heeft de koper financiering nodig om te kunnen voldoen aan de koopsom. Zoals besproken in paragraaf 3.3 kan er sprake zijn van een financieringsprobleem vanwege de informatie-asymmetrie op de kapitaalmarkt. Daar komt bij dat zonder gebruik van een fiscale doorschuifregeling, de reserveringsprijs van de verkoper en de betalingsbereidheid van de koper stijgen (vanwege de acute belastingclaim en het afschrijvingspotentieel, zie paragraaf 4.1). Kortom, er is sprake van een hogere overdrachtssom ten opzichte van een situatie waarin de belastingclaim kan worden doorgeschoven. Daarmee verergert de belastingheffing het probleem van de informatie-asymmetrie omdat de financieringsbehoefte dan ook hoger is.

De mogelijke financieringsproblemen (met name bij schenken en kopen van de onderneming) bij de verkrijger hebben mogelijke negatieve gevolgen voor de continuïteit van de onderneming. Zo kan de verkrijger gedwongen zijn om de belastingschuld uit de liquide middelen van de onderneming te halen. Indien de te betalen belasting uit de reserves of andere middelen van de onderneming worden gehaald, kan deze belastingheffing tot problemen leiden. Zo kan er mogelijk minder worden geïnvesteerd in groei en kan het overgedragen bedrijf minder goed in staat zijn om tegenslagen op te vangen waardoor de continuïteit van de onderneming in gevaar kan komen. Hier komt bij dat als er geld onttrokken wordt uit een onderneming die in de vorm van winst- of dividenduitkering wordt gedaan. Dit betekent dat er belasting moet worden betaald over het onttrokken bedrag, alvorens dit bedrag te kunnen gebruiken om de belastingschuld mee te betalen.

Een andere optie voor de verkrijger is om een deel van de onderneming/aandelen te verkopen. Dit zal met name spelen als er geen reserves in het bedrijf zitten. Er zijn dan geen liquide middelen in de onderneming aanwezig. Hoewel een deel van het bedrijf alsnog wordt voortgezet, kan het deels verkopen ervan als ongewenst worden ervaren.

⁴⁰ Kamerstukken II, 2013/2014, AFP/2014/302, 25 april 2014.

Indien de verkrijger externe financiering aanvraagt om de belastingschuld van te betalen, zal dit veelal een bedrijfskrediet zijn. De belastingschuld is een privé-schuld van de belastingplichtige. Dit betekent dat er uit de winst van de onderneming rente en aflossingskosten voor het bedrijfskrediet moeten worden betaald. Vervolgens kan (een deel van) de winst aan de onderneming worden onttrokken om de belastingschuld te betalen. Over deze onttrekking moet echter wel belasting worden betaald.⁴¹ Met andere woorden, door als natuurlijk persoon te voldoen aan de privé-belastingschuld vanuit de onderneming die wordt gedreven, wordt een extra belastingheffing opgeroepen. Daarmee wordt onder meer de erf- en schenkbelasting door interviewpartners geschetst als een belasting op winst als geld aan de onderneming moet worden onttrokken.

Daarnaast is het door deze extra afdracht aan belasting lastiger om aan de belastingschuld te voldoen, of in geval van uitstel van betalingsregeling, om binnen deze termijn eraan te voldoen. Er blijft simpelweg minder geld over om de belasting mee te betalen. Als belastingplichtige moet je daarom meer geld aan de onderneming onttrekken om netto aan de belastingschuld te kunnen voldoen.

3.4 Eerder onderzoek naar effectiviteit van de fiscale regelingen

In de literatuur over bedrijfsoverdrachten wordt gesproken over het potentieel aan negatieve indirecte effecten indien overdrachten mislukken. Zo stelde de Europese Commissie reeds in 1994 dat gedwongen stopzetting van het bedrijf door moeilijkheden bij de overdracht negatieve gevolgen heeft voor “*het gehele stramien van ondernemingen in de economie, alsmede voor hun schuldeisers en werknemers*”⁴². Ook in Nederland werd het negatieve indirecte effect van mislukte bedrijfsoverdrachten erkend. Naast vermindering van werkgelegenheid zou het ook leiden tot kapitaalvernietiging dat zou kunnen leiden tot vertraging van de economische groei.⁴³ Wel werd twee jaar later door de minister van Economische Zaken niet alleen gesteld dat het werkgelegenheidseffect slechts van tijdelijke aard is, maar ook dat de creatieve destructie die hiermee optrad een sterke impuls gaf aan de vitaliteit van de economie.⁴⁴ Dit omdat personeel van gestaakte ondernemingen ergens anders weer een baan vindt of zelf een onderneming start.

In de literatuur is veel te vinden over bedrijfsoverdrachten, maar slechts weinig studies richten zich op de effectiviteit van fiscale regelingen voor de overdracht van ondernemingen. EIM/Panteia doet al jaren onderzoek naar de economische positie van het MKB, waarin bedrijfsoverdrachten een belangrijke rol spelen. Panteia (2014) concludeert dat het aantal bedrijfsoverdrachten, maar ook de prijs, de financiering en het proces van de bedrijfsoverdracht, te lijden hebben gehad onder de economische recessie, terwijl de vergrijzing van de bevolking in de laatste vijf jaar juist een positief effect heeft gehad op het aantal overdrachten.

Verder laat Panteia (2014) zien dat 13 procent van de middelgrote bedrijven (10-99 werknemers) in de afgelopen vijf jaar is overgedragen, terwijl bij slechts 3 procent van de kleine bedrijven (1-9

⁴¹ Bij een ab-houder gaat het hierbij om vennootschapsbelasting en aanmerkelijkbelangheffing. Bij een IB-onderneming gaat het om inkomstenbelasting.

⁴² Europese Commissie (1994).

⁴³ Kamerstukken II, 2009-2010, 32 123 IXB, nr 17.

⁴⁴ Kamerstukken II, 2012-2013, Aanhangsel 639.

werknemers) een overdracht heeft plaatsgevonden. Bij 53 procent van de overdrachten is er een effect geweest van de overdracht op de winst en/of de omzet. Wanneer er een effect was op de omzet, was er in 73 procent van de gevallen een omzetstijging. Wanneer er een effect was op de winst, ging het bij 81 procent van de bedrijven om een stijging.

De fiscale regelingen zijn vaak veranderd. Vijfeijken (2011) laat in haar onderzoek zien hoe de vrijstelling van erf- en schenkbelasting in de Successiewet sinds de invoering in 1998 in 12 jaar tijd stapsgewijs⁴⁵ is verhoogd van 25 procent tot het huidige vrijstellingstarief van 100 procent tot € 1 miljoen en 83 procent over het meerdere. Met ingang van 1 januari 2010 hebben er voor het laatst enkele belangrijke wetswijzigingen plaatsgevonden. Hoogeveen betoogt dat bij de diverse verruiming van de regeling niet onderzocht is of de regelingen effectief waren.⁴⁶ Zo stelt de auteur onder meer dat bij de verruiming van de betalingsregeling (de voorloper van de BOR) in 1996 bekend was dat er in 2,5 jaar 40 keer gebruik is gemaakt van de renteloze betalingsregeling. Niet bekend was echter, en ook niet onderzocht is, of dit een teken was van te weinig effectiviteit of dat dit juist betekende dat er in de markt weinig behoefte was aan zo'n instrument.

Tegelijkertijd speelde er bij het toenmalige kabinet de behoefte om een kwantitatief evaluatieonderzoek te laten uitvoeren naar de doelmatigheid en doeltreffendheid van deze fiscale regelingen. Maar zoals de minister van Financiën in juli 2010 aangaf, waren er bij de Belastingdienst geen cijfers beschikbaar om de bedrijfsopvolgingsfaciliteiten te evalueren.⁴⁷ Daarnaast zou bij een evaluatie in 2010 het effect van de laatste wetswijzigingen nog niet kunnen worden meegenomen.

In een kamerbrief uit 2014 kwam naar voren dat bij overdrachten door overlijden in 70 procent van de overdrachten de verschuldigde erfbelasting uit de rest van de erfenis had kunnen worden betaald.⁴⁸ Uit onderzoek naar circa 230 successiedossiers van de Belastingdienst in de periode 2002 t/m 2005 volgt een soortgelijke uitkomst (Hoogeveen, 2011a). De auteur concludeert dat in 69 procent van de nalatenschappen er voldoende vrije middelen in de rest van de nalatenschap zat om de belasting uit te betalen.⁴⁹ Daarnaast stelt de auteur dat de vrijstelling van de BOR niet noodzakelijk is omdat de belastingdruk in veel gevallen relatief laag is.⁵⁰

Het gebrek aan de juiste data wordt bevestigd in eerdere onderzoeken naar de effecten van bedrijfsopvolging. In 2009 is er voor het eerst een onderzoek uitgevoerd naar de fiscale aspecten door BDO en de Universiteit van Tilburg. Zij geven aan dat er in Nederland geen instantie is die gegevens over bedrijfsopvolgingen registreert (Burgerhart et al., 2009). Dit is bovendien in veel Europese landen een probleem, waardoor er ook geen vergelijking kan worden getrokken op Europees niveau (Europese Commissie, 2002). In het onderzoek van BDO en de Universiteit van Tilburg

⁴⁵ In 2002 is het vrijstellingstarief verhoogd naar 30 procent. Sinds 2004 werd er vervolgens in een tijdsbestek van vier jaar tijd achtereenvolgend gesproken over een verhoging naar 50 procent, 60 procent, 75 procent en 90 procent tot in 2010 het huidige tarief van 100 procent over € 1 miljoen en 83 procent over het meerdere werd vastgelegd in de Successiewet.

⁴⁶ Hoogeveen, M.J. (2011a)

⁴⁷ Kamerstukken II, 2009-2010, 32 123 IXB, nr. 17. Brief van de minister van Financiën van 22 juli 2010.

⁴⁸ Kamerstukken II, 2013/2014, AFP/2014/302, 25 april 2014.

⁴⁹ Met vrije middelen bedoelt de auteur middelen die niet aan de onderneming zijn gebonden. Dit wil niet automatisch zeggen dat dit ook liquide middelen zijn (zie voor meer informatie paragraaf 14.3.2., Hoogeveen (2011a).

⁵⁰ Ten tijden van de onderzochte dossiers was er sprake van een lagere vrijstelling van erf- en schenkbelasting dan tegenwoordig het geval is. Zie voetnoot 45.

wordt middels een enquête onder ruim 200 fiscalisten getracht inzicht te krijgen in de noodzakelijkheid, de mate van gebruik en de effectiviteit van de bestaande bedrijfsopvolgingsfaciliteiten.⁵¹ Uit het onderzoek volgt dat ongeveer 60 procent van de fiscalisten de faciliteiten beoordeelt als effectief.

Ook Van Teeffelen (2012a) geeft aan dat de registratie van bedrijfsoverdrachten in handelsregisters ontoereikend is en dat onderzoeksinstituten als het CBS en EIM zich in het verleden vooral hebben gericht op startende ondernemingen. In het onderzoek worden de economische effecten van opheffingen en bedrijfsoverdrachten op de Nederlandse economie geschat voor het jaar 2011, waarbij in het bijzonder het negatieve effect van mislukte bedrijfsoverdrachten en opheffingen van mogelijk financieel gezonde bedrijven wordt uitgelicht. Mislukte bedrijfsoverdrachten zorgden in 2011 voor ongeveer € 1 miljard aan kapitaalverlies. Bij het bestuderen van dit rapport moet rekening worden gehouden met het feit dat het om een momentopname gaat en dat een deel van de effecten slechts tijdelijk is. Zo zal een deel van de werknemers dat op straat komt te staan, aangenomen worden bij andere bedrijven.

Hoogeveen en Vernooij (2010) verrichtten onderzoek naar de effectiviteit van de bedrijfsopvolgingsfaciliteiten voor de inkomstenbelasting en de schenk- en erfbelasting. Hierbij staat de financiële positie van de onderneming centraal. Aan de hand van simulatieonderzoek hebben de auteurs onderzocht wat de gevolgen van de bedrijfsoverdracht zijn op de financiële positie van de onderneming en welk effect de belastingheffing en de bedrijfsopvolgingsfaciliteiten daarop hebben. Hierbij onderscheiden zij drie opvolgingsvarianten: de verkoop (al dan niet tegen schuldigekennning), de schenking en de vererving van het ondernemingsvermogen.

Voor drie van de onderzochte bedrijfsopvolgingsvarianten, te weten verkoop (tegen schuldigekennning), schenking en vererving is een vergelijking gemaakt tussen de situatie waarin geen gebruik wordt gemaakt van de fiscale faciliteiten en de situatie waarin de desbetreffende faciliteiten wel worden toegepast. Aan de hand van die vergelijking wordt voor de diverse bedrijfsopvolgingsvarianten beoordeeld wat het effect van de belastingheffing en het gebruik van de bedrijfsopvolgingsfaciliteiten. De effectiviteit wordt dan met behulp van een financieringsmodel beoordeeld ten aanzien van de financieringsbehoefte van de overnemer en daarmee op de financiële positie van de onderneming.

Uit het onderzoek blijkt dat met name de koper van een onderneming weinig tot geen voordeel heeft van de bestaande bedrijfsopvolgingsfaciliteiten. De conclusie van de auteurs is dat de overheid de grootste faciliteiten verleent aan de groep ondernemingen die dat het minst nodig heeft, beoordeeld vanuit de financiële positie van de overgenomen ondernemingen, namelijk de bedrijfsopvolgingen via schenking of vererving. Bovendien geven Hoogeveen en Vernooij (2010) aan dat de faciliteiten zijn ingevoerd en verruimd zonder dat onderzoek heeft plaatsgevonden naar de noodzaak ervan en benadrukken zij dat de cijfers om de bedrijfsopvolgingsfaciliteiten op doelbereik, efficiëntie en effectiviteit te evalueren niet voorhanden zijn.

⁵¹ In het onderzoek wordt het gebruik van zowel de fiscale als de civiele bedrijfsopvolgingsfaciliteiten onderzocht, met als reden dat zowel het civiele als het fiscale recht de voortzetting van een onderneming kunnen bedreigen.

3.5 Conclusie

Uit de analyse van marktfalen komt naar voren dat er bij bedrijfsoverdrachten sprake kan zijn van een publiek belang door de aanwezigheid van informatieasymmetrie tussen kredietverstrekkers en, met name, verkrijgers van bedrijven. De financiering van bedrijfsoverdrachten kan door deze informatieasymmetrie moeilijker worden en wordt genoemd als één van de belangrijkste knelpunten bij bedrijfsoverdrachten.

De directe belastingheffing bij een bedrijfsoverdracht is niet één van de belangrijkste knelpunten. Wel kan het tot mogelijke financieringsproblemen leiden. Bij de verkoop van een onderneming kan de overdragende partij de belasting uit de koopsom betalen, bij het schenken van een onderneming kan de belasting bij de schenking in mindering worden gebracht en bij vererving verschuift de belasting naar de erfgenaam.

In geval van het kopen van een onderneming wordt de financieringsbehoefte vergroot door de directe belastingheffing (zie hoofdstuk 4). Vanwege het eerder gesignaleerde probleem van informatieasymmetrie verergert hierdoor het algemene financieringsprobleem.

Uit onderzoek blijkt dat in de ruime meerderheid van de erfenissen er voldoende middelen in het overige deel van de erfenis zitten om de erfbelasting uit te betalen. Hiermee lijkt er voor overdrachten door overlijden in veel gevallen geen financieringsprobleem te zijn.

Bij het verkrijgen van een onderneming via schenking kan er sprake zijn van een financieringsprobleem bij het betalen van de schenkbelasting.

Er is al eerder onderzoek gedaan naar de effectiviteit van de fiscale regelingen. Een probleem hierbij was het gebrek aan geschikte data. Daarom hebben eerdere onderzoeken getracht iets te zeggen over de effectiviteit en noodzaak van de regelingen op basis van enquêtes en simulatiemodellen. Zo vond 60 procent van de geënquêteerde fiscalisten de regelingen effectief. Uit het simulatiemodel bleek dat de overheid de grootste faciliteiten verleent aan de groep ondernemingen die dat het minst nodig heeft, namelijk de bedrijfsopvolgingen via schenking of vererving. Het enige onderzoek dat gegevens van de Belastingdienst heeft gebruikt is dat van Hoogeveen (2011a). De auteur concludeert op basis van dossieronderzoek van nalatenschappen van de Belastingdienst dat de vrijstelling onder BOR niet effectief en noodzakelijk is.

4 Theoretische analyse

Wat is het effect van belastingheffing op de reserveringsprijs van de verkoper en de betalingsbereidheid van de koper van de onderneming? En welke effect heeft de mogelijkheid van gebruik van de fiscale regelingen? Lossen de fiscale regelingen de eerder gesignaleerde knelpunten bij bedrijfsoverdrachten op? En wat zijn de neveneffecten van de regelingen?

In dit hoofdstuk wordt op versimpelde en modelmatige wijze het effect van de doorschuiffaciliteit, enkele regelingen uit de Invorderingswet en de regeling overdrachtsbelasting in familiesfeer bij bedrijfsopvolging via verkoop geanalyseerd. Het doel is om inzichtelijk te maken hoe de regeling kan ingrijpen op het gedrag van bedrijfsoverdragers ('verkopers') en bedrijfsopvolgers ('kopers'), wat de welvaartseffecten zijn van de regeling en welke factoren daarbij van belang zijn. Er wordt uitgegaan van een overdracht die niet gepaard gaat met schenk- of erfbelasting aangezien het een verkoop betreft.

4.1 Effecten belastingheffing en de doorschuiffaciliteit stakingswinst naar werknemer

Deze paragraaf beperkt zich tot de doorschuiffaciliteit van stakingswinst naar werknemers/mede-ondernemers. Dit is de enige fiscale doorschuifregeling die ziet op een situatie van overdracht via verkoop. Daarmee geeft dit hoofdstuk ook inzicht in het verschil in overdrachtssom en het aantal overdrachten tussen verkoop aan ondernemer (en dus de mogelijkheid van gebruik van de regeling) en verkoop aan een externe derden (en dus geen gebruik van de regeling). Het effect van andere regelingen bij bedrijfsoverdracht zal afzonderlijk worden geanalyseerd in hoofdstuk 5.

Uit de analyse volgt dat de verhouding tussen de discontovoet⁵² en de gemiddelde afschrijvingsvoet bepalend is voor de vraag in welke mate het aantal bedrijfsoverdrachten als gevolg van de regeling toeneemt. Als de discontovoet hoger is dan de afschrijvingsvoet, is gebruik van de faciliteit aantrekkelijk en neemt het aantal bedrijfsoverdrachten toe.⁵³

Allereerst worden stap voor stap de verschillen getoond tussen een hypothetische wereld zonder belastingen en een wereld met belastingen op respectievelijk reguliere jaarwinst en stakingswinst en wereld met beide belastingen en een doorschuiffaciliteit. Daarbij wordt zichtbaar welke invloed belastingheffing (of het afzien daarvan) heeft op de prijs die een koper van een bedrijf maximaal wil betalen (betalingsbereidheid) en de prijs die de verkoper er minimaal voor wil hebben (reserveringsprijs). Vervolgens blijkt welke invloed verschillende belastingregimes hebben op de aantrekkelijkheid van het verkopen van een bedrijf. Daaruit wordt afgeleid onder welke condities gebruik maken van de doorschuiffaciliteit aantrekkelijk is. Tot slot wordt geschetst welke welvaartseffecten hieruit voortkomen.

⁵² Dit is het jaarlijkse rentepercentage waartegen toekomstige geldbedragen worden teruggerekend.

⁵³ Aangezien de afschrijvingsvoet per bedrijf heel erg kan verschillen is het moeilijk om hier in het algemeen iets over te zeggen.

4.1.1 Verschillende belastingregimes

Een wereld zonder belasting

Stel dat een eigenaar van een bedrijf in een wereld zonder belasting overweegt om zijn bedrijf te verkopen. Er zijn meerdere potentiële kopers. Veronderstel verder dat de betalingsbereidheid van kopers en het bedrag dat de verkoper minimaal wil hebben (reserveringsprijs) afhangen van de verwachte winst in de toekomst⁵⁴:

$$B_i = \sum_{t=1}^n \frac{W_t}{(1+r)^t} + u_i \quad (1)$$

$$R_j = \sum_{t=1}^n \frac{W_t}{(1+r)^t} + v_j \quad (2)$$

Met:

B_i = betalingsbereidheid koper i

R = reserveringsprijs verkoper j

W_t = de verwachte jaarlijkse winst voor belasting (NB niet de fiscale winst, maar de economische winst)

r = de discontovoet, als fractie

n = het aantal jaren dat het bedrijf wordt voortgezet

u_i = individuele factor in de betalingsbereidheid (beïnvloed door bijvoorbeeld individuele winstverwachtingen of ondernemerscapaciteiten van de koper)

v_j = individuele factor in de reserveringsprijs (beïnvloed door bijvoorbeeld individuele winstverwachtingen of ondernemerscapaciteiten van de verkoper)

Een wereld met alleen belasting op de jaarwinst

In een wereld met alleen belasting op reguliere jaarwinst wordt jaarlijks belasting betaald over de fiscale winst. De fiscale winst wordt berekend op basis van belastingregels die niet noodzakelijk de economische waarde van activa weerspiegelen. Zo geldt dat activa in een bepaald aantal jaren mogen worden afgeschreven, terwijl ze in werkelijkheid meer of minder waard kunnen zijn.

Zowel de betalingsbereidheid van de koper als de reserveringsprijs van de verkoper neemt hierdoor af met de gediscoteerde waarde van de verschuldigde belasting:

$$B_i = \sum_{t=1}^n \frac{W_t - b \cdot F_t}{(1+r)^t} + u_i \quad (3)$$

$$R_j = \sum_{t=1}^n \frac{W_t - b \cdot F_t}{(1+r)^t} + v_j \quad (4)$$

Met:

F_t = de verwachte jaarlijkse fiscale winst voor belasting

b = inkomstenbelastingtarief als fractie

⁵⁴ Hierbij is verondersteld dat de verwachte winst hoger is dan de executiewaarde. Als de executiewaarde hoger is, dan vindt er geen bedrijfsoverdracht plaats. In de analyse wordt geen rekening gehouden met mogelijke perverse prikkels die van de fiscale en boekhoudregels kunnen uitgaan.

Een wereld met belasting op fiscale jaarwinst en belasting op stakingswinst bij vervreemding en aanpassing boekwaarde

In een wereld met belasting op fiscale jaarwinst en belasting op stakingswinst bij vervreemding en aanpassing boekwaarde, maar zonder fiscale doorschuifmogelijkheden wordt de boekwaarde bij verkoop door de Belastingdienst aangepast aan de economische waarde. In de jaren voor de overdracht van het bedrijf kan een stille reserve zijn ontstaan doordat de waarde van activa in het economisch verkeer is toegenomen terwijl de fiscale boekwaarde niet of minder sterk is gestegen. Verhoging van de fiscale boekwaarde levert voor de koper een extra afschrijvingspotentieel op. Hierdoor betaalt hij jaarlijks minder belasting ($\sum_{k=1}^K b * a_k * s_{0k}$) waardoor zijn betalingsbereidheid toeneemt⁵⁵.

De stille reserve bestaat uit meerdere componenten zoals grond, gebouwen en goodwill. Het fiscale afschrijvingspercentage verschilt per component. Op de overwaarde van sommige componenten mag niet worden afgeschreven, waardoor er voor deze componenten geen extra afschrijvingspotentieel ontstaat. Voor deze componenten is het jaarlijkse afschrijvingspercentage in onderstaande formule gelijk aan nul.

$$B_i = \sum_{t=1}^n \frac{W_t - b * F_t + \sum_{k=1}^K b * a_k * s_{0k}}{(1+r)^t} + u_i \quad (5)$$

Met:

s_{0k} = component k van de stille reserve op tijdstip $t=0$: verschil tussen de waarde van het bedrijf in het economisch verkeer en de (fiscale) boekwaarde

a_k = afschrijvingsvoet. De jaarlijkse fiscale afschrijving van component k, als fractie. Deze fractie kan voor sommige componenten gelijk zijn aan nul, als het gaat om componenten waarop volgens fiscale regels niet mag worden afgeschreven.

Als de verkoper over de stille reserve belasting moet betalen, leidt dit tot een belastingclaim met de volgende omvang⁵⁶:

$$b * \sum_{k=1}^K s_{0k} \quad (6)$$

Dit verhoogt de reserveringsprijs van de verkoper:

$$R_j = \sum_{t=1}^n \frac{W_t - b * F_t}{(1+r)^t} + b * \sum_{k=1}^K s_{0k} + v_j \quad (7)$$

In de praktijk is het goed denkbaar dat de verkoper een deel van de belastingclaim probeert af te wentelen op de koper.

⁵⁵ De hoogte van de stille reserves is afhankelijk van de waarde van de onderneming in het economisch verkeer. Deze laatste is weer afhankelijk van de winst(verwachting). Hiermee is er samenhang tussen de stille reserves en de winst. Deze samenhang blijft in de formules buiten beschouwing.

⁵⁶ In de formules is aangenomen dat de stakingswinst (stille reserves volgens de fiscus) minstens even groot is als de extra boekwaarde waarover fiscaal kan worden afgeschreven. Dit zal empirisch getoetst moeten worden. Wel kan de extra boekwaarde waarover kan worden afgeschreven in deze formules kleiner zijn dan de stakingswinst omdat de afschrijvingsvoet voor sommige componenten nul kan zijn.

Een wereld met belasting op fiscale jaarwinst en belasting op stakingswinst bij vervreemding en aanpassing boekwaarde, maar met gebruik van de doorschuiffaciliteit

In een wereld met belasting op fiscale jaarwinst en belasting op stakingswinst bij vervreemding en aanpassing boekwaarde, maar met gebruik van de doorschuiffaciliteit neemt de koper de boekwaarden van de verkoper over. Hij krijgt daarmee geen extra afschrijvingspotentieel. De extra aftrekpost die in formule (5) was opgenomen, vervalt hiermee. Dit verlaagt de betalingsbereidheid.

De acute belastingclaim op de stille reserves schuift nu door naar de eerste koper, waarmee het een latente belastingclaim wordt. Doordat deze latente claim in de toekomst aan de fiscus betaald moet worden, daalt de betalingsbereidheid van de eerste koper. De latente claim wordt acuut op het moment dat de eerste koper (een deel van) de onderneming staakt. De netto contante waarde van de latente claim is afhankelijk van hoeveel jaren (C) het duurt voordat de claim acuut wordt. Hoe langer de eerste koper het bedrijf voortzet, hoe lager de netto contante waarde van de latente belastingclaim is en hoe hoger daarmee de betalingsbereidheid van de eerste koper.

$$B_i = \sum_{t=1}^n \frac{W_t - b * F_t}{(1+r)^t} - \frac{b * \sum_{k=1}^K S_{0k}}{(1+r)^C} + u_i \quad (8)$$

Met:

C = aantal jaren voordat de latente belastingclaim een acute belastingclaim wordt (bij vervreemding). $C \leq n$.

Door gebruik te maken van de doorschuifregeling vervalt de acute belastingclaim op de stille reserves voor de verkoper. Zijn reserveringsprijs is nu gelijk aan de verdisconteerde winsten na belasting, net als in formule (4):

$$R_j = \sum_{t=1}^n \frac{W_t - b * F_t}{(1+r)^t} + v_j \quad (9)$$

4.1.2 Invloed van belastingen op overdracht van bedrijven

Of verkoop van een bedrijf aantrekkelijker of onaantrekkelijker wordt door veranderingen van belastingregimes of door de mogelijkheden van gebruik van een doorschuiffaciliteit, hangt af van de veranderingen van de betalingsbereidheid en de reserveringsprijs die uit die veranderingen of keuze voortkomen. Als de betalingsbereidheid sterker stijgt (of minder afneemt) dan de reserveringsprijs, wordt verkoop aantrekkelijker. Immers, koper en verkoper zullen het dan vaker eens worden. Als daarentegen de reserveringsprijs sterker stijgt (of minder afneemt) dan de betalingsbereidheid, wordt verkoop minder aantrekkelijk.

Effect van belastingen op jaarwinst

Van een wereld zonder belasting naar een wereld met alleen belasting op de jaarwinst, veranderen de betalingsbereidheid van de koper en de reserveringsprijs van de verkoper in gelijke mate, van formule (1) en (2) naar (3) en (4). De verandering heeft de volgende omvang:

$$\sum_{t=1}^n \frac{-b * F_t}{(1+r)^t} \quad (10)$$

Omdat de betalingsbereidheid en de reserveringsprijs even sterk veranderen, wordt het niet aantrekkelijker of onaantrekkelijker om een bedrijf te verkopen. Het aantal verkochte bedrijven blijft daarom hetzelfde, maar de prijs die voor de bedrijven betaald wordt gaat omlaag.

Effect van belasting op stakingswinst en extra afschrijvingspotentieel

Van een wereld zonder belasting op stakingswinst naar een wereld waarbij stakingswinst belast wordt bij vervreemding en extra afschrijvingspotentieel ontstaat, verschuiven wederom beide curven, van (3) en (4) naar respectievelijk (5) en (7).

De betalingsbereidheid van de koper van het bedrijf stijgt doordat er meer afschrijvingen mogen worden afgetrokken van de winst alvorens er belasting over wordt betaald. Het bedrag dat aan winstbelasting naar de fiscus gaat, daalt daarmee. De stijging van de betalingsbereidheid heeft de volgende omvang:

$$\sum_{t=1}^n \frac{\sum_{k=1}^K b * a_k * s_{0k}}{(1+r)^t} \quad (11)$$

De reserveringsprijs van de verkoper van het bedrijf stijgt met de belastingclaim op de stille reserve:

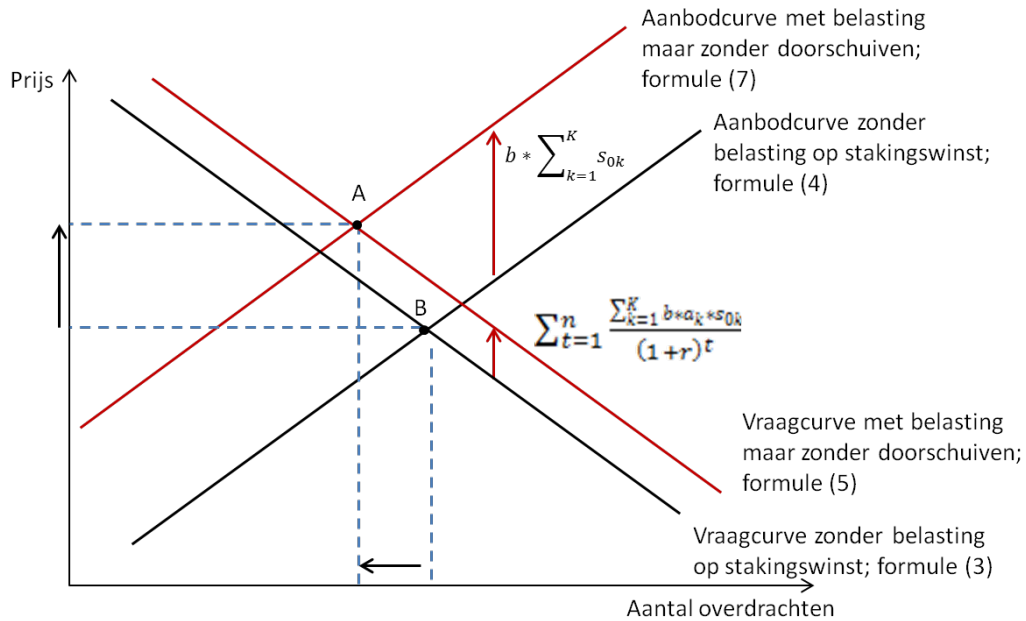
$$b * \sum_{k=1}^K s_{0k} \quad (12)$$

Verkoop wordt onaantrekkelijker als de reserveringsprijs sterker stijgt dan de betalingsbereidheid, dus als (12) groter is dan (11). In formulevorm is dit:

$$b * \sum_{k=1}^K s_{0k} > \left[\sum_{k=1}^K b * a_k * s_{0k} \right] \left[\sum_{t=1}^n \frac{1}{(1+r)^t} \right] \quad (13)$$

Het bovenstaande kan ook worden gepresenteerd in de vorm van vraag- en aanbodcurven. Daarbij wordt overgestapt van één te verkopen bedrijf naar meerdere bedrijven. Maar om het als één markt te kunnen analyseren wordt nog wel verondersteld dat het identieke bedrijven zijn in termen van verwachte jaarwinsten en stille reserves. Dit betekent dat verondersteld wordt dat bovenstaande formules gelden voor alle te verkopen bedrijven. De formules kunnen worden weergegeven als vraag- en aanbodcurven, zoals getekend in Figuur 4.1. De vraagcurve wordt bepaald door de betalingsbereidheid van de kopers en de aanbodcurve door de reserveringsprijs van de verkopers. Figuur 4.1 laat zien dat indien de aanbodcurve meer verschuift (de reserveringsprijs harder stijgt) dan de vraagcurve (de betalingsbereidheid), het aantal bedrijfsoverdrachten daalt bij invoering van belasting op stakingswinst. Deze situatie leidt tot een welvaartsverlies.

Figuur 4.1 De daling in het aantal bedrijfsoverdrachten indien de reserveringsprijs sterker stijgt dan de betalingsbereidheid door invoering van belasting op stakingswinst

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2014).

Uit de omschrijving van formule (13) volgt dat verkoop door belasting op stakingswinst (incl. aanpassing afschrijvingspotentieel) onaantrekkelijker wordt als:

$$r > \bar{a} \left[1 - \left[\frac{1}{1+r} \right]^n \right] \quad (14)$$

Met: \bar{a} = gewogen gemiddelde afschrijvingsvoet, $\bar{a} = \sum_{k=1}^K a_k * [s_{0k} / \sum_{n=1}^K s_{0n}]$

Hoe hoger n (het aantal jaren dat het bedrijf blijft bestaan), hoe kleiner de term $\left[\frac{1}{1+r} \right]^n$. Deze term daalt naar 0 als n op oneindig wordt gezet, ongeacht de waarde van r . Hiermee wordt de term $\left[1 - \left[\frac{1}{1+r} \right]^n \right]$ gelijk aan 1 en wordt formule (14) (bij benadering) $r > \bar{a}$. Dit betekent dat hoe hoger n , hoe meer geldt dat door belasting op stakingswinst (incl. aanpassing afschrijvingspotentieel) overdrachten onaantrekkelijk zijn als de disconteringsvoet groter is dan de gewogen gemiddelde afschrijvingsvoet.

4.1.3 Effect van de doorschuiffaciliteit

Als er vervolgens gebruik kan worden gemaakt van een doorschuifregeling voor de stakingswinst, daalt zowel de betalingsbereidheid als de reserveringsprijs, van (5) en (7) naar respectievelijk (8) en (9).

De koper heeft nu geen hoger afschrijvingspotentieel meer aangezien de oude boekwaarden gecontinueerd worden. Daarnaast krijgt de koper te maken met een latente belastingclaim $b * \sum_{k=1}^K s_{0k}$ die zijn bereidheid tot betalen verlaagt. De netto contante waarde van de latente claim

daalt naarmate het bedrijf langer wordt voortgezet door de koper alvorens het te vervreemden. De totale verandering van de betalingsbereidheid is:

$$-\frac{b * \sum_{k=1}^K s_{0k}}{(1+r)^C} - \sum_{t=1}^n \frac{\sum_{k=1}^K b * a_k * s_{0k}}{(1+r)^t} \quad (15)$$

Hierbij is de linkerterm uit formule (15) de waarde van het afschrijvingspotentieel en de rechterterm de waarde van de latente belastingclaim. De reserveringsprijs van de verkoper daalt aangezien de belastingclaim in zijn geheel wegvalt. De omvang van deze verandering is:

$$-b * \sum_{k=1}^K s_{0k} \quad (16)$$

Omdat bij gebruik van de doorschuiffaciliteit zowel de reserveringsprijs als de betalingsbereidheid verlaagt, zal ook de prijs waarvoor het bedrijf verkocht wordt, dalen.

De vraag is nu onder welke condities de doorschuiffaciliteit verkoop van bedrijven aantrekkelijker maakt. Dat is het geval als de betalingsbereidheid relatief stijgt ten opzichte van de reserveringsprijs. Met andere woorden, als de (absolute waarde van de) daling van de betalingsbereidheid kleiner is dan de daling van de (absolute waarde van de) reserveringsprijs. Of nog anders uitgedrukt, als de netto contante waarde van het belastingnadeel voor de koper (minder afschrijvingspotentieel en latente belastingclaim) kleiner is dan de netto contante waarde van het belastingvoordeel voor de verkoper (geen belasting op stakingswinst). Formule (15) < (16):

$$\frac{b * \sum_{k=1}^K s_{0k}}{(1+r)^C} + \sum_{t=1}^n \frac{\sum_{k=1}^K b * a_k * s_{0k}}{(1+r)^t} < b * \sum_{k=1}^K s_{0k} \quad (17)$$

Na wiskundige bewerkingen volgt hieruit dat gebruikmaken van de doorschuiffaciliteit aantrekkelijk is als:

$$r > \bar{a} * \left[1 - \left[\frac{1}{1+r} \right]^n \right] / \left[1 - \frac{1}{(1+r)^C} \right] \quad (18)$$

In tegenstelling tot formule (14) is de aantrekkelijkheid nu ook afhankelijk van hoe lang het duurt voordat de latente belastingclaim acuut wordt (C). Als n (het aantal jaren dat het bedrijf blijft bestaan) groot is, is de term $\left[\frac{1}{1+r} \right]^n$ relatief klein. Als C (het aantal jaren tot de belasting wordt betaald) groot is - bijvoorbeeld omdat de koper het bedrijf lang in bezit houdt, of als de koper bij tweede verkoop de claim opnieuw doorschuift - is ook de term $\left[\frac{1}{(1+r)^C} \right]$ relatief klein. Als C neigt naar oneindig, daalt deze term naar 0. In dat geval wordt de formule: $r > \bar{a} * 1 * 1 = r > \bar{a}$. Onder die veronderstellingen is gebruik van de doorschuiffaciliteit aantrekkelijk als (bij benadering) $r > \bar{a}$, dus als de discontovoet groter is dan de gewogen gemiddelde afschrijvingsvoet. Dit brengt de betalingsbereidheid en de reserveringsprijs dicht bij elkaar.

In situaties waarin gebruik van de doorschuiffaciliteit niet aantrekkelijk is, zal er geen gebruik van worden gemaakt. In die situaties is het effect van het bestaan van de doorschuiffaciliteit op het

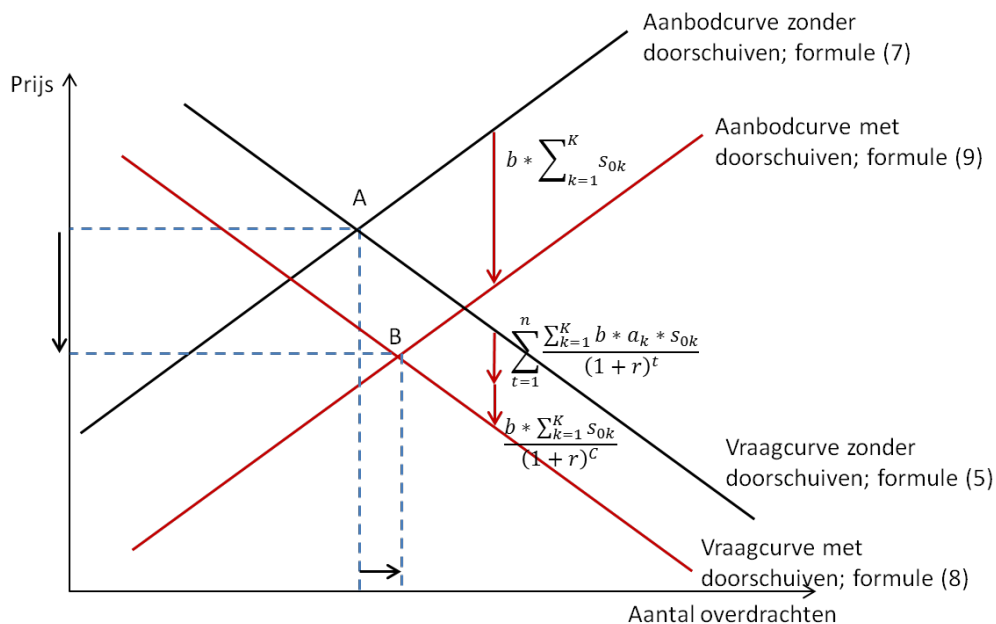
aantal verkochte bedrijven nul. In situaties waarin gebruik van de doorschuiffaciliteit wel aantrekkelijk is, zal het aantal bedrijfsverkopen stijgen. Per saldo zal de doorschuiffaciliteit dus het aantal bedrijfsverkopen doen toenemen als er vaak een situatie bestaat waarin gebruik van de faciliteit aantrekkelijk is, dat wil zeggen een situatie waarin de discontovoet groter is dan de gemiddelde afschrijvingsvoet op extra boekwaarde.

4.1.4 Vraag, aanbod en welvaartseffecten

Het bovenstaande kan ook worden gepresenteerd in de vorm van vraag- en aanbodcurven. Daarbij wordt overgestapt van één te verkopen bedrijf naar meerdere bedrijven. Maar om het als één markt te kunnen analyseren, wordt nog wel verondersteld dat het identieke bedrijven zijn in termen van verwachte jaarwinsten en stille reserves. Dit betekent dat verondersteld wordt dat bovenstaande formules gelden voor alle te verkopen bedrijven. De formules kunnen worden weergegeven als vraag- en aanbodcurves, zoals getekend in Figuur 4.2. De vraagcurve wordt bepaald door de betalingsbereidheid van de kopers en de aanbodcurve door de reserveringsprijs van de verkopers.

In Figuur 4.2 wordt getoond wat het effect is van gebruik van de doorschuiffaciliteit door de verkoper. In de figuur is aangenomen dat de discontovoet groter is dan de gemiddelde afschrijvingsvoet ($r > \bar{a}$), waardoor de voordelen van doorschuiven voor de verkoper groter zijn dan de nadelen voor de koper. De aanbodcurve verschuift dan sterker dan de vraagcurve. Als gevolg daarvan neemt het aantal overdrachten toe (van punt A naar punt B). Het gezamenlijke surplus van vragers en aanbieders in de situatie met doorschuiven (de driehoek links van beide rode lijnen) is groter dan in de situatie zonder doorschuifregeling (de driehoek links van beide zwarte lijnen). Het verschil tussen beide driehoeken is de gezamenlijke netto welvaartswinst voor kopers en verkopers.

Figuur 4.2 Verschuivingen van vraag en aanbod bij gebruik van de doorschuifregeling, in een situatie waarin de voordelen van doorschuiven groter zijn dan de nadelen

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2014).

Het is ook mogelijk dat de discontovoet kleiner is dan de gemiddelde afschrijvingsvoet. Het voordeel van doorschuiven voor de verkoper is dan kleiner dan de nadelen voor de koper. In dat geval zou de aanbodcurve minder sterk verschuiven dan de vraagcurve. Die verschuiving doet zich echter in de praktijk niet voor, omdat de verkoper in deze situatie een hogere netto opbrengst realiseert door geen gebruik te maken van de doorschuifregeling. Er zijn dan geen verschoven vraag- en aanbodcurven (geen rode lijnen in Figuur 4.2) en de prijs en het aantal overdrachten wordt onveranderd bepaald door punt A.

Gebruikmaken van de doorschuiffaciliteit is op theoretische gronden aantrekkelijk als de discontovoet hoger is dan het gemiddelde afschrijvingspercentage van het extra afschrijvingspotentieel dat resulteert bij overdracht en realisatie van stille reserve. Uit het empirische deel van het onderzoek zal moeten blijken in welke mate de faciliteit in de praktijk wordt gebruikt.

4.2 Effecten regelingen uit de Invorderingswet en overdrachtsbelasting in familiesfeer

De theoretische analyse zoals in paragraaf 4.1 is besproken, kan worden toegepast op de vrijstelling overdrachtsbelasting in familiesfeer en een aantal regelingen uit de Invorderingswet. Het gaat in dat laatste geval specifiek om het uitstel van betalingsregelingen die gelden bij overdrachten bij verkoop voor de overdragende partij. Dit betekent dat art. 25, lid 11 en 17 Invorderingswet hier buiten beschouwing blijven. Dit betreffen namelijk regelingen voor respectievelijk het schenken en vererven van een onderneming of aanmerkelijk belang. Art. 25, lid 8 en art. 26, lid 2 Invorderingswet blijven buiten beschouwing aangezien deze regeling gericht is op de verkrijger van een aanmerkelijk belang.

4.2.1 Vrijstelling overdrachtsbelasting in familiesfeer (art. 15, lid 1, b WBR)

Bij overdracht van een IB-onderneming met bijbehorende onroerende zaken moet er overdrachtsbelasting worden betaald, tenzij de onderneming wordt vererfd. Bij verkoop van de onderneming en onroerend goed aan een familielid geldt vrijstelling van deze overdrachtsbelasting. In de theoretische analyse van paragraaf 4.1 is deze belasting niet meegenomen maar dit denkkader kan wel worden gebruikt voor het een analyse van het effect van de vrijstelling.

Indien er overdrachtsbelasting moet worden betaald door de verkrijger daalt diens betalingsbereidheid. Voor de verkoper is de situatie met en zonder vrijstelling hetzelfde. Doordat de betalingsbereidheid van de koper stijgt door gebruik van de vrijstelling komen de betalingsbereidheid en reserveringsprijs dichterbij elkaar te liggen. Dit verhoogt de kans op een overeenkomst over de overdrachtssom en daarmee verhoogt de regeling in theorie het aantal bedrijfsoverdrachten.

4.2.2 Vervreemding van ab-pakket tegen schuldigerkenning (art. 25, lid 9 Invorderingswet)

Bij de fiscale regeling uit art. 25, lid 9 Invorderingswet gaat het om een renteloos uitstel van betalingsregeling voor de overdrager van het aanmerkelijk belang. Het aanmerkelijk belang is tegen

schuldigerkenning overgedragen waarbij de belasting over het vervreemdingsvoordeel niet als latente claim wordt doorgeschoven naar de verkrijger (zoals wel het geval is bij de doorschuifregelingen). In plaats daarvan blijft de acute belastingclaim bij de overdrager liggen maar kan deze in tien jaarlijkse termijnen betalen in plaats van in één keer op het moment van de overdracht. Aangezien het uitstel renteloos is, daalt de belastingschuld per saldo. Hierdoor daalt de reserveringsprijs van de verkoper van het aanmerkelijk belang. Er wordt van uitgegaan dat de betalingsbereidheid van de koper niet afhankelijk is van het gebruik van het uitstel van betalingsregeling door de verkoper. In dat geval komen de betalingsbereidheid en de reserveringsprijs meer in elkaars buurt te liggen wat in theorie de kans op overeenstemming over een koopprijs verhoogt. In theorie zou deze regeling daarom meer bedrijfsoverdrachten tot gevolg moeten hebben dan zonder gebruik van deze regeling of een doorschuifregeling.

Daar komt bij dat de regeling uit de Invorderingswet ook openstaat voor niet-werknemers of niet-familieleden en daarom kan worden gebruikt bij meer overdrachten dan de doorschuifregelingen.⁵⁷ Doordat het een vervreemding tegen schuldigekening betreft, wordt tegelijk het mogelijke financieringsprobleem van de koper verminderd aangezien de verkoper de koopsom als lening verstrekt aan de koper.

4.2.3 Stakingswinst bij overdracht tegen schuldigekening (art. 25, lid 18/19 Invorderingswet)

De verkrijger van de onderneming kan de koopsom schuldig blijven aan de overdrager. De overdrager fungeert in dat geval in feite als verstrekker van financiering doordat de koopsom als lening wordt verstrekt. De staker kan echter wel geconfronteerd worden met een acute belastingschuld over zijn stakingswinst. Hiervoor kan uitstel van betaling worden verkregen. De belasting over de stakingswinst schuift hiermee niet door naar de verkrijger (zoals wel het geval is bij de doorschuifregelingen) maar hoeft door de stakende ondernemer ook niet acuut te worden betaald. Doordat bij deze regeling direct wordt afgerekend over de stakingswinst bij de overdragende partij (weliswaar met uitstel van betaling), heeft de verkrijger een hoger afschrijvingspotentieel na overdracht dan bij doorschuiving het geval zou zijn geweest. Hierdoor komt de betalingsbereidheid van de verkrijger overeen met formule 5 uit paragraaf 4.1:

$$B_i = \sum_{t=1}^n \frac{W_t - b * F_t + \sum_{k=1}^K b * a_k * s_{0k}}{(1+r)^t} + u_i \quad (5)$$

Het verschil met de situatie waarin de overdrager direct moet afrekenen is nu dat het uitstel van betaling renteloos is. Hiermee daalt per saldo de belastingschuld. Dit zorgt ervoor dat de reserveringsprijs van de overdrager minder hoog is dan bij direct afrekenen en betalen. De component $b * \sum_{k=1}^K s_{0k}$ in formule 7 in paragraaf 4.1 is namelijk lager door het renteloze uitstel:

$$R_j = \sum_{t=1}^n \frac{W_t - b * F_t}{(1+r)^t} + b * \sum_{k=1}^K s_{0k} + v_j \quad (7)$$

⁵⁷ In theorie kunnen de doorschuifregelingen (IB en ab) bij overlijden en bij schenken (ab) ook worden gebruikt in geval van overdracht aan een niet-familie lid. In de praktijk komt het naar verluidt vrijwel nooit voor dat een onderneming of aanmerkelijk belang wordt vererfd of geschonken aan een niet-familie lid.

Hiermee komen net als bij de uitstelregeling voor het ab-pakket de betalingsbereidheid en de reserveringsprijs meer in elkaars buurt te liggen wat in theorie de kans op overeenstemming over een koopprijs verhoogt. In theorie zou deze regeling daarom meer bedrijfsoverdrachten tot gevolg moeten hebben dan zonder gebruik van deze regeling of een doorschuifregeling.

Ook deze regeling uit de Invorderingswet staat open voor niet-werknemers of niet-familieleden en kan daarom worden gebruikt bij meer overdrachten dan de doorschuifregelingen.⁵⁸ Doordat het vervreemding tegen schuldigerkenning betreft, wordt ook gelijk het mogelijke financieringsprobleem van de koper opgelost aangezien de verkoper de koopsom als lening verstrekt aan de koper.

4.3 Effect van fiscale regelingen na overdracht

Voor de doorschuifregelingen (zowel stakingswinst als inkomen uit aanmerkelijk belang), de vrijstelling overdrachtsbelasting in familiesfeer, de BOR en artikel 25, lid 17 uit de Invorderingswet (renteloos uitstel van belasting over stakingswinst bij overlijden) is grafisch het verschil na overdracht weergegeven van wel of geen gebruik van de regelingen. Deze selectie is gemaakt omdat deze regelingen toezien op bedrijfsoverdrachten⁵⁹ en daarnaast op het voorkomen of verlagen van de belastingschuld aan de kant van de verkrijger van de onderneming of het aanmerkelijk belang⁶⁰.

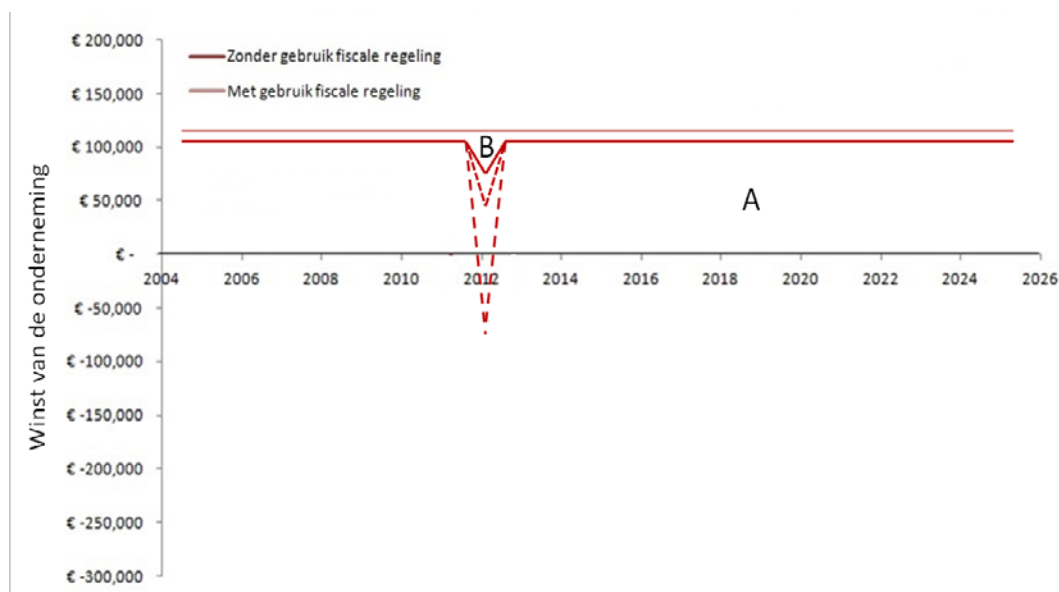
In de Figuur 4.3 is een bedrijfsoverdracht weergegeven voor de situatie met en zonder gebruik van één of meerdere fiscale regelingen (doorschuifregeling, vrijstelling van overdrachtsbelasting en de BOR). De figuur heeft betrekking op een fictief bedrijf met de aanname van een constante winst zowel voor als na de overdracht. Zonder gebruik van de fiscale regeling zouden de liquide middelen voor de acute belastingschuld uit de winst van de onderneming worden gehaald. Voor grafische redenen liggen de parallele lijnen iets uit elkaar, maar de aanname geldt dat de winst van de onderneming voor en na de overdracht gelijk zijn in de situatie met en zonder gebruik van een fiscale regeling. Het verschil tussen de situatie met en zonder gebruik zit hem in het jaar van overdracht (in dit geval 2012). Bij gebruik van de doorschuifregelingen, de vrijstelling overdrachtsbelasting en/of de BOR voor ondernemingen met een ondernemingsvermogen van maximaal € 1 miljoen hoeft er geen belasting te worden betaald bij de overdracht (de licht roze lijn). Zonder gebruik van een fiscale regeling wordt er in het jaar van overdracht belasting betaald wat resulteert in een lagere of zelfs negatieve winst (afhankelijk van het winstniveau en de hoogte van de belastingschuld(en)) (de donker rode lijn).

⁵⁸ In theorie kunnen de doorschuifregelingen (IB en ab) bij overlijden en bij schenken (ab) ook worden gebruikt in geval van overdracht aan een niet-familieid. In de praktijk komt het naar verluidt vrijwel nooit voor dat een onderneming of aanmerkelijk belang wordt vererfd of geschonken aan een niet-familieid.

⁵⁹ In tegenstelling tot de regelingen stakingsaftrek, lijfrenteaftrek, doorschuiven bij herinvestering en doorschuiven bij aandelenfusie.

⁶⁰ Dit in tegenstelling tot art. 25, lid 18/19, 9 en 11 van de Invorderingswet welke zien op uitstelregelingen van betaling voor de overdrager van de onderneming of het aanmerkelijk belang.

Figuur 4.3 Effect fiscale regelingen indien acute belastingclaim uit winst van de onderneming wordt betaald⁶¹

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2014).

De fiscale regeling is effectief indien de onderneming na overdracht zonder gebruik van de regeling economisch ongezond zou zijn, maar door gebruik van de regeling wel economisch gezond zou worden. Indien dit het geval is, borgt de fiscale regeling de continuïteit van de onderneming doordat bij gebruik van de regeling geen middelen uit de onderneming worden gehaald om de belastingsschuld van te betalen. 'Economisch gezond' is hierbij gedefinieerd als een positieve netto contante waarde van de winst in de jaren na overdracht (in de onderstaande figuren 14 jaar). Hierbij wordt aangenomen dat, in geval van een doorschuiffaciliteit, de latente claim langer dan deze, in dit geval 14 jaar latent blijft bestaan.

Kortom, de fiscale regeling is effectief als de winst na overdracht met gebruik van de regeling (deel A in de figuur) kleiner is dan het verlies aan winst door de acute belastingsschuld (deel B). Oftewel, indien $A < B$.

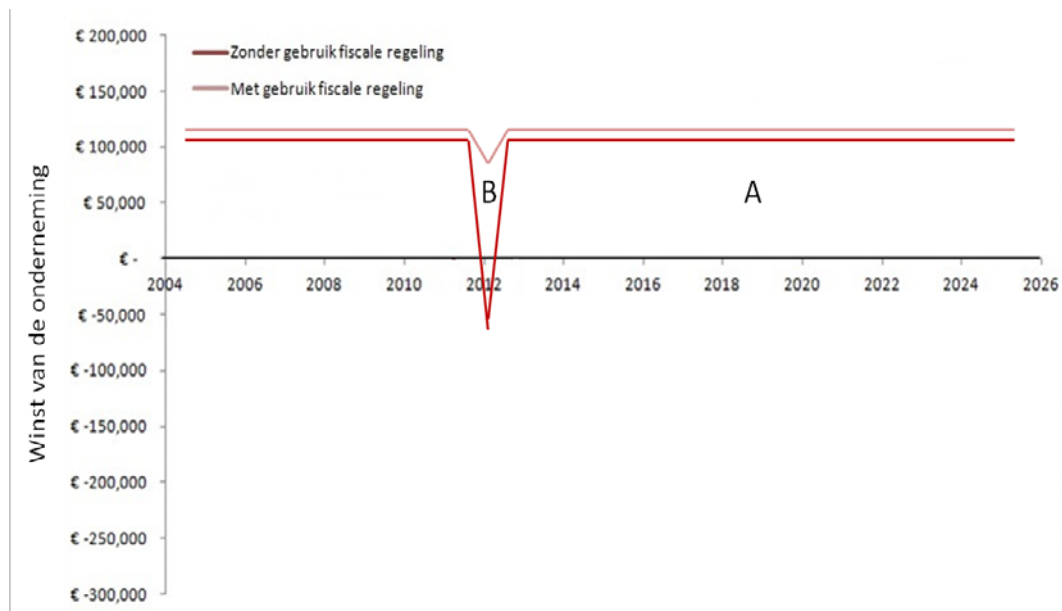
In Figuur 4.3 zijn meerdere scenario's aangegeven voor situaties zonder gebruik van de fiscale regeling. Verschillende scenario's zijn denkbaar voor de hoogte van de stakingswinst (bij de doorschuifregeling in de winst sfeer), het vervreemdingsvoordeel (bij de doorschuifregeling van het inkomen uit aanmerkelijk belang), en de verkrijging van het ondernemingsvermogen (bij de BOR). Daarnaast is de effectiviteit van de regeling afhankelijk van de hoogte van de winst.

Indien er sprake is van een schenking of vererving van een onderneming of aanmerkelijk belang met een waarde van meer dan € 1 miljoen, geldt er een 100 procent vrijstelling van deze belasting over de waarde tot € 1 miljoen. Over de resterende waarde ontvangt de verkrijger van de onderneming of aanmerkelijk belang een vrijstelling van 83 procent. In dit geval moet bij gebruik van de

⁶¹ Deze figuur geldt voor de doorschuifregelingen, de vrijstelling overdrachtsbelasting en de BOR voor ondernemingen met een ondernemingsvermogen van maximaal € 1 miljoen.

BOR alsnog een deel van de erf- of schenkbelasting betaald worden. In Figuur 4.4 is grafisch weergegeven hoe de situatie eruit zou zien als de resterende belasting bij de overdracht betaald wordt en dus niet wordt uitgesteld. Ook hierbij is uitgegaan van het betalen van de belastingschuld uit de winst van de onderneming.⁶²

Figuur 4.4 BOR met een ondernemingsvermogen van meer dan € 1 miljoen

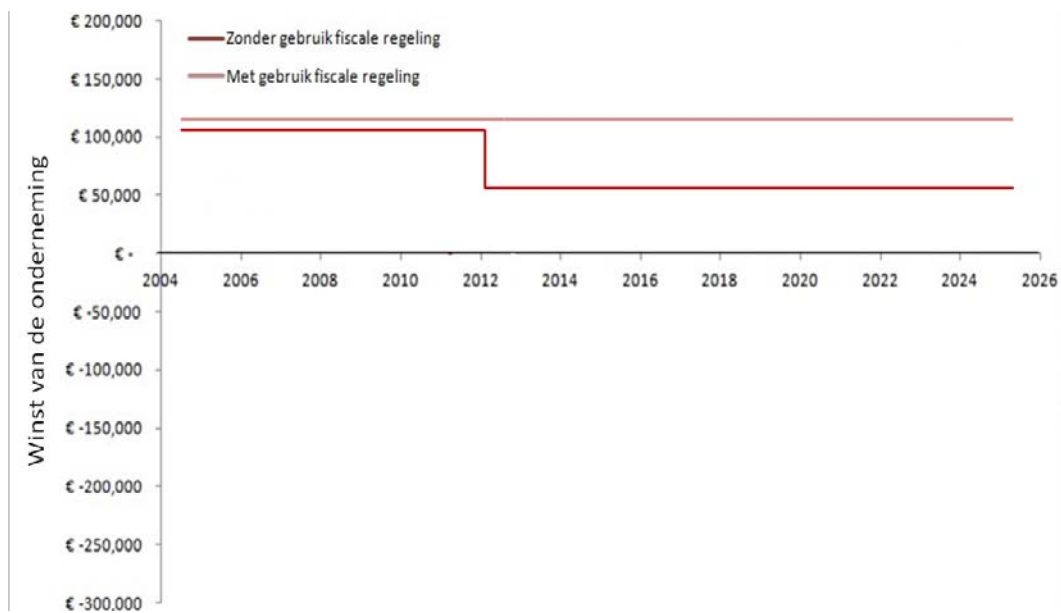

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2014).

Indien de belastingschuld niet uit de winst van de onderneming kan worden betaald, kan er extern krediet voor aangevraagd worden. Dit betekent dat de verkrijger van de onderneming of het aanmerkelijk belang na de overdracht rentelasten en aflossing moet betalen. In de onderhevige analyse wordt de aanname gemaakt dat deze uitgaven wel uit de winst van de onderneming worden gehaald. In dat geval ziet de situatie met en zonder gebruik van de fiscale regelingen eruit zoals weergegeven in Figuur 4.5.

⁶² Hierbij moet worden opgemerkt dat de financieringsbehoefte aanzienlijk groter is indien de onderneming gekocht zou worden in plaats van geschonken of vererfd. Immers, in dit eerste geval zou er een koopsom betaald moeten worden.

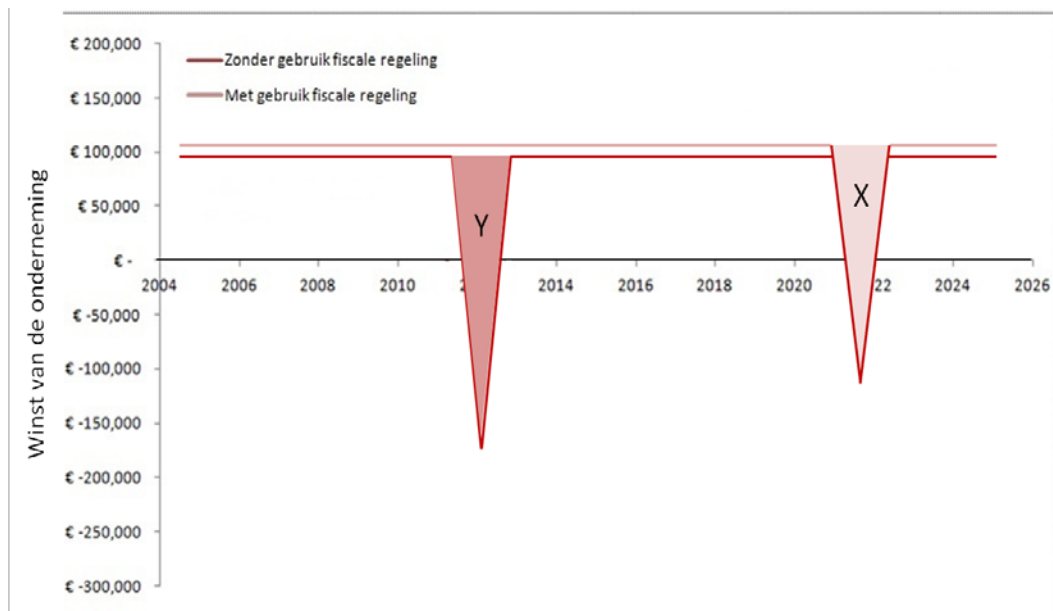
Figuur 4.5 Fiscale regelingen indien belastingschuld uit externe financiering wordt betaald⁶³

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2014).

Tot slot is het gebruik van het renteloze uitstel van betaling van belasting op de stakingswinst bij overlijden (art. 25, lid 17 Invorderingswet) grafisch weergegeven (zie Figuur 4.6). Deze regeling houdt in dat de belasting op de stakingswinst door de erfgenaam na hoogstens tien jaar mag worden betaald in plaats van bij de overdracht. Daarnaast is dit uitstel renteloos waardoor per saldo de belastingschuld in waarde daalt. In de figuur is daarom $X < Y$.

Figuur 4.6 Invorderingswet art. 25, lid 17 (renteloos uitstel van maximaal tien jaar)

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2014).

⁶³ Deze figuur geldt voor de doorschuifregelingen, de vrijstelling overdrachtsbelasting en de BOR voor ondernemingen met een ondernemingsvermogen van maximaal € 1 miljoen.

4.4 Uitwerking van fiscale regelingen in de praktijk

Het bestaan van de fiscale regelingen stimuleert het vererven en schenken van een onderneming. Zowel bij IB-ondernemers als bij ab-houders kan de belastingclaim van de stakende ondernemer worden doorgeschoven naar de erfgenaam of de ontvanger van de schenking.⁶⁴ Daarnaast geldt bij schenken en vererven een (gedifferentieerde) vrijstelling van schenk- of erfbelasting en/of uitstel van betaling van deze belasting. De stakende ondernemer kan het bedrijf nalaten of schenken aan een externe derden maar naar verwachting zal dit in de praktijk niet vaak voorkomen. De BOR en doorschuifregelingen geven daarmee een prikkel om de onderneming binnen de familiesfeer voort te zetten (zie ook Hoogeveen (2011a)). De auteur stelt dat met name de BOR ruim is waardoor er eerder wordt gekozen voor een overdracht binnen de familie (Hoogeveen, 2011a). Het is daarbij de vraag of dit ook de meest geschikte ondernemer voortbrengt. Zo blijkt uit onderzoek dat familiebedrijven er goed aan zouden doen om het bedrijf over te dragen aan iemand van buiten de familie.⁶⁵

Met name bedrijfsoverdrachten die door verkoop plaatsvinden, kunnen van vrijwel geen fiscale regeling gebruikmaken. Bij deze overdrachten kan slechts gebruikgemaakt worden van de doorschuifregeling naar ondernemers, de vrijstelling van overdrachtsbelasting in familiesfeer en de twee uitstel van betalingsregelingen bij overdracht tegen schuldigerkenning uit de Invorderingswet. De doorschuifregeling naar ondernemers zorgt ervoor dat de overdrachtssom daalt waarmee de financieringsbehoefte, en daarmee het financieringsprobleem kleiner wordt.

Deze regeling staat echter niet open voor verkoop aan externe derden (niet-werknemers en niet-familieleden). Deze kunnen alleen gebruikmaken van de twee uitstel van betalingsregelingen bij overdracht tegen schuldigerkenning uit de Invorderingswet (zie paragraaf 4.2). Het is echter wel de vraag hoe vaak het voorkomt dat een overdrager diens onderneming of aanmerkelijk belang overdraagt tegen schuldigerkenning aan iemand die geen familielid of werknemer is. Aangezien de verkoper in dit geval een vordering houdt op de koper is het goed denkbaar dat hij de onderneming of aanmerkelijk belang niet aan een vreemde wil verkopen. Hiermee zijn de twee fiscale regelingen bij overdracht tegen schuldigerkenning in de praktijk mogelijk ook beperkt tot de familiesfeer en werknemers. Dit, terwijl de literatuur aangeeft dat de kredietverstrekking voor overdrachten binnen de familie of aan een werknemers mogelijk eenvoudiger is dan financiering van overdrachten aan externe derden. Kortom, hoewel het gebruik van de vier genoemde fiscale regelingen tot een lagere overdrachtssom leidt en daarmee het financieringsprobleem van de overdracht verlaagt, lijkt het zo te zijn dat de regelingen zich niet richten op de groep overdrachten waarvoor dit financieringsprobleem het grootst is namelijk die van verkoop aan externe derden (Hoogeveen, 2011a).

Door discriminerende voorwaarden zorgt de invoering van de regelingen voor gedifferentieerde belastingen tussen gebruikers en niet-gebruikers. Gedifferentieerde belastingen zijn in het algemeen meer verstoring dan generieke belasting aangezien zij het gedrag van, in dit geval bedrijven en ondernemers, beïnvloeden. Zo geven de fiscale regelingen de prikkel om minder bedrijven aan externe derden aan te bieden dan aan familieleden of werknemers. Met name de BOR ziet in de

⁶⁴ Bij schenken aan een werknemer of medeondernemer geldt wel de aanvullende eis dat de verkrijger van de onderneming minstens 36 maanden in dienst moet zijn geweest bij de onderneming.

⁶⁵ EIM (2007).

praktijk voornamelijk op overdrachten in familiesfeer (zie ook Hoogeveen, 2011a). Uit de enquêteresultaten (zie beschreven in hoofdstuk 5) blijkt dat het merendeel van de bedrijfsoverdrachten via vererving of schenking aan een familielid overgaan. Bijna de helft van de nieuwe eigenaren van IB-ondernemingen was reeds minstens drie jaar voorafgaand aan de overdracht bij de onderneming in dienst (49,7 procent) (n=394) en kon daarmee gebruikmaken van de doorschuifregeling stakingswinst aan werknemers.

Kortom, de regelingen lijken in de praktijk een discriminerende werking te hebben ten laste van bedrijfsoverdrachten aan externe derden. Deze groep gebruikers kan slechts van een beperkt aantal fiscale regelingen gebruikmaken. Zonder gebruik van bijvoorbeeld een doorschuifregeling zorgt de directe belastingheffing voor een hogere overnamesom en dus hogere financieringsbehoefte. Dit terwijl het financieringsprobleem bij een overdracht aan deze groep mogelijk groter is dan bij overdrachten binnen de familie.

4.4.1 Lossen de fiscale regelingen het knelpunt van directe belastingheffing op?

Uit paragraaf 3.3 blijkt dat er bij bedrijfsoverdrachten lang niet altijd sprake is van een financieringsprobleem als gevolg van de directe belastingheffing. De financieringsproblemen die voorkomen, bevinden zich veelal bij de verkrijger van de onderneming of het aanmerkelijk belang.

De vraag is nu of de fiscale regelingen voor bedrijfsoverdrachten de mogelijke knelpunten van directe belastingheffing oplossen. Deze vraag kan alleen beantwoord worden voor die overdrachten die voor gebruik van de regelingen in aanmerking komen. De fiscale regelingen lossen daarom geen mogelijke knelpunten op voor bedrijfsoverdrachten via verkoop aan externe derden (zie eerder in deze paragraaf).

De BOR

Hoewel uit onderzoek blijkt dat in 70 procent van de gevallen de erfbelasting uit de overige middelen uit de erfenis had kunnen worden betaald, verlaagt het gebruik van de BOR wel voor een deel van de nalatenschappen het financieringsprobleem, en verhoogt hiermee mogelijk het aantal overdrachten. Kortom, de BOR kan effectief zijn in het wegnemen of verlagen van het financieringsprobleem maar de vrijstelling zal in de praktijk ook vaak verleend worden aan erfgenamen voor wie de vrijstelling niet noodzakelijk is om de overdracht mogelijk te maken. Met andere woorden, er zal bij de BOR in geval van vererven sprake zijn van een *overshoot* of cadeaueffect. Verder geldt dat in vergelijking met het financieren van een koopsom, de financieringsbehoefte voor de erf- of schenkbelasting veelal veel lager is.

Bij het schenken van een onderneming of aanmerkelijk belang is het minder aannemelijk dat er naast het ondernemingsvermogen, meer middelen worden geschonken aangezien de schenker zelf nog in leven is. Het gebruik van BOR zal daarom bij een schenking eerder eventuele financieringsproblemen wegnemen dan bij een vererving.

De doorschuifregelingen

Wat betreft de doorschuifregeling aan ondernemers/werknemers zorgt het gebruik ervan voor een lagere overdrachtssom en hiermee een lagere financieringsbehoefte. In theorie is deze regeling

daarom effectief in het verlagen van het financieringsprobleem. In hoofdstuk 6 wordt met data van de Belastingdienst een modelsimulatie gedaan ten behoeve van een analyse van de doeltreffendheid en doelmatigheid van deze regeling. Ditzelfde wordt gedaan voor de doorschuifregeling bij overlijden voor IB-ondernemingen.

De doorschuifregelingen bij overlijden (zowel IB als ab) zorgen ervoor dat bij vererving van een onderneming of aanmerkelijk belang er niet direct hoeft te worden afgerekend op de stakingswinst of vervreemdingsvoordeel. Het verlaagt hiermee het financieringsprobleem. Echter, net als bij de BOR bij erven kan er bij de doorschuifregeling bij overlijden in de praktijk sprake zijn van een cadeaueffect.

De regelingen uit de Invorderingswet

Uit de interviews die ten behoeve van dit onderzoek zijn gehouden, komt naar voren dat de uitstelregelingen uit de Invorderingswet voor veel fiscale regelingen een goed alternatief vormen. Dit wil zeggen dat het uitstellen van de belastingbetaling veelal het financieringsprobleem al wegneemt en het vrijstellen of laten doorschuiven van een belasting hiermee overbodig is (ook wel cadeaueffect genoemd). De regelingen uit de Invorderingswet zouden al voldoende zijn om bedrijfsoverdrachten te stimuleren. De regelingen uit de Invorderingswet, tezamen met de geëiste zekerheden zorgen voor een betere screening van levensvatbare bedrijven dan de andere fiscale regelingen zoals de doorschuiffaciliteit. Bij de doorschuiffaciliteit en de BOR is het de vraag of de regelingen niet dusdanig voordelig zijn dat economisch niet-rendabele bedrijven worden overgedragen. Indien alleen de regelingen uit de Invorderingswet zouden bestaan, zou volgens een aantal interviewpartners het aantal overdrachten dat economisch niet rendabel is dalen.⁶⁶

4.5 Neveneffecten

Het is de vraag of het bestaan van de fiscale regelingen bedrijfsoverdracht de keuze tussen staken en opheffen, en staken en overdragen beïnvloedt. Los van het bestaan van de regelingen is het zo dat een overdracht veelal aantrekkelijker zal zijn voor de stakende ondernemer dan staken en opheffen. Immers, het verkopen van een heel bedrijf levert in het algemeen meer op dan het verkopen van de activa. In de interviews is aangegeven dat het bestaan van de regelingen vrijwel geen invloed heeft op de keuze van de stakende ondernemer. Overdragen is namelijk sowieso aantrekkelijker dan opheffen. Voor een kopende werknemer of medeondernemer heeft het bestaan van de doorschuifregeling van de stakingswinst echter wel effect, want de overnamesom wordt als gevolg van de regeling lager. Door het bestaan van deze fiscale regeling heeft de stakende IB-ondernemer een hogere kans op het vinden van een werknemer die de koopsom kan en wil betalen.

Een neveneffect van de fiscale regelingen is dat de structuur van de onderneming of vennootschap(pen) belangrijk is voor de hoogte van de belasting en de mogelijkheden tot gebruik van de regeling. Sommige interviewpartners geven aan dat ondernemers hierdoor meer bezig zijn met het structureren van de onderneming zodat optimaal fiscaal voordeel genoten kan worden, dan met de kernactiviteit van hun bedrijf.

⁶⁶ Wel zou volgens sommige interviewpartners moeten worden gekeken naar wat voor zekerheden er geëist worden door de Belastingdienst. Met name is het de vraag of de zekerheden die de Belastingdienst eist niet erger zijn dan de kwaal.

Een andere manier waarop belastingplichtigen volgens de interviewpartners proberen om zoveel mogelijk fiscaal voordeel aan de fiscale regelingen te ontlenen is, door de verruimde BOR ouders de onderneming weer terugkopen van de kinderen. Vervolgens wordt de onderneming met gebruik van de fiscale regeling teruggeschonken of vererfd.

Het financieringsprobleem dat ontstaat door informatie-asymmetrie op de kapitaalmarkt is één van de grootste knelpunten bij een bedrijfsoverdracht. Een gevolg van de doorschuifregelingen is dat de acute belastingclaim wordt doorgeschoven naar de verkrijger als een latente belastingschuld. Een neveneffect hiervan is dat dit mogelijk het probleem van informatie-asymmetrie tussen de kredietverstrekker en de verkrijger van de onderneming vergroot. Doordat de claim doorschuift en niet acuut moet worden afgerekend is de omvang van de claim onbekend. Daarnaast is het voor de kredietverstrekker onbekend hoe lang de verkrijger de onderneming voortzet en daarmee hoe lang de claim latent blijft. Oftewel, door deze onzekerheden kan de kredietverstrekker minder bereid zijn om financiering te verstrekken ingeval gebruik wordt gemaakt van een doorschuifregeling.

Een laatste mogelijk neveneffect van deze regelingen heeft betrekking op de overdracht van onrendabele ondernemingen. Het doel van de fiscale regelingen is te voorkomen dat belastingheffing een belemmering vormt voor de overdracht van economisch levensvatbare, rendabele overdrachten. Het is echter goed denkbaar dat ook onrendabele bedrijven gebruikmaken van de regelingen. Deze bedrijven zouden zonder het bestaan van de regelingen niet zijn overgedragen maar hiervan wordt een overdracht aantrekkelijk vanwege het relatief grote fiscale voordeel.

5 Gebruik van de fiscale regelingen

Op basis van data van de Belastingdienst en een enquête onder verkrijgers van een onderneming of aanmerkelijk belang, kan het gebruik van de fiscale regelingen in kaart worden gebracht. Welke van de doorschuifregelingen stakingswinst wordt het meest gebruikt? En hoe vaak vindt verkoop aan een niet-familiedid en niet-werkenemer plaats?

5.1 Dataverzameling

Belastingdienst

In dit onderzoek is gebruikgemaakt van geanonimiseerde data van de Belastingdienst.⁶⁷ Dit betreft specifiek data uit de belastingaangiften van over te dragen en overgedragen ondernemingen. De ontvangen data zijn ongecontroleerde aangiftdata waardoor er waarnemingen in kunnen staan die bij de behandeling van de aangifte door de Belastingdienst worden gecorrigeerd.

Voor de regelingen stakingsaftrek, lijfrenteaftrek en de diverse doorschuifregelingen voor de stakingswinst is per overdracht een aantal bedrijfsspecifieke kenmerken bekend: onder meer de leeftijd van de ondernemer, de sector, het aantal werknemers en de jaarwinsten voor overdracht. Daarnaast zijn er data beschikbaar waarmee het totale gebruik kan worden berekend. Het totale gebruik is ook bepaald voor de Bedrijfsopvolgingsfaciliteit uit de Successiewet (BOR) en Vrijstelling overdrachtsbelasting in familiesfeer. Naast het gebruik is ook het van belasting vrijgestelde bedrag en de omvang van de nog verschuldigde belasting bekend. Er zijn geen data beschikbaar over het gebruik van de doorschuifregelingen van inkomen uit aanmerkelijk belang.

Enquête onder overgedragen ondernemingen

In aanvulling op de gegevens van de Belastingdienst zijn via een webenquête nieuwe eigenaren van overgedragen bedrijven ondervraagd over het gebruik van de regelingen. De enquête is uitgezet onder 15.940 ondernemingen. Deze zijn geselecteerd op basis van een bestand van de Kamer van Koophandel met als screening dat er in de periode 2008-2012 een overdracht heeft plaatsgevonden.⁶⁸ 1.064 ondernemingen hebben de vragenlijst volledig afgerond (7 procent).⁶⁹ Relatief veel uitgenodigde ondernemingen blijken hun eenmanszaak in een VOF te hebben omgezet of andersom, terwijl de eigenaar deels hetzelfde bleef.⁷⁰ 48 procent van de 1.064 respondenten geeft aan dat de onderneming is omgezet in een BV of NV. Dit wordt in dit onderzoek niet gezien als een

⁶⁷ Zo zijn er geen handelsnamen, Kamer van Koophandelnummers of belastingnummers verstrekt aan de onderzoekers.

⁶⁸ Dit resulteerde in 29.831 bedrijven. Hiervan konden er 22.857 worden afgenomen bij de Kamer van Koophandel. Na een check van de Belastingdienst bleek dat er hiervan 15.940 ondernemingen in hun systeem voorkwamen.

⁶⁹ Dit omvat ook respondenten voor wie, afhankelijk van hun antwoord, de vragenlijst wordt beëindigd. Zo verlaten respondenten die een stichting of vereniging zijn de vragenlijst na de eerste vraag. Daarnaast verlaten de 510 respondenten die hun onderneming hebben ingebracht in een BV of NV de vragenlijst na een aantal vragen.

⁷⁰ Aangezien de enquête zich toespitste op het overnemen van een onderneming of aanmerkelijk belang via koop, schenking of erfenis, of het inbrengen van een onderneming in een BV of NV verlieten deze respondenten de vragenlijst al na een paar vragen.

bedrijfsoverdracht aangezien het hetzelfde bedrijf en in principe dezelfde eigenaar betreft. Aan deze respondenten is daarom slechts een aantal vervolgvragen gesteld alvorens de vragenlijst te beëindigen. De vragenlijst is bijgevoegd in Bijlage A.

Antwoorden van respondenten suggereren soms dat de vraag mogelijk niet goed begrepen is vanwege de complexiteit en diversiteit van de fiscale regelingen. De interpretatie en weging van de enquêteresultaten dienen in die context te worden gezien.

5.2 Achtergrondkenmerken respondenten

Het merendeel van de respondenten heeft een onderneming overgenomen (zie Figuur 5.1). Slechts 11 procent heeft een aanmerkelijk belang in een vennootschap overgenomen. Ook relatief is dit een klein deel van de bedrijven: in de totale bedrijvenpopulatie valt ruim 25 procent onder het AB-regime.⁷¹ Een aanzienlijk deel van de respondenten heeft de onderneming een andere rechtsvorm gegeven.

Figuur 5.1 Overdrachten van ondernemingen zijn in de respons in de meerderheid ten opzichte van overdrachten van aanmerkelijk belang (n = 1.056)

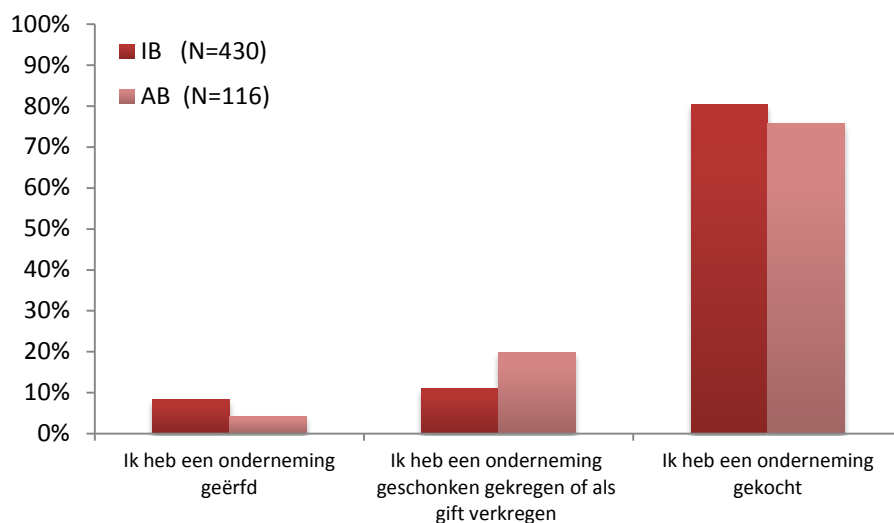

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2014).

Van de respondenten die een onderneming of een aanmerkelijk belang in een vennootschap hebben overgenomen, is in Figuur 5.2 weergegeven op welke manier de overdracht heeft plaatsgevonden. Het aantal overdrachten dat via verkoop plaatsvindt is zowel voor IB als voor ab hoger dan het aantal overdrachten dat via vererving of schenking overgaat.

⁷¹ Stichtingen en verenigingen zijn hier niet in opgenomen.

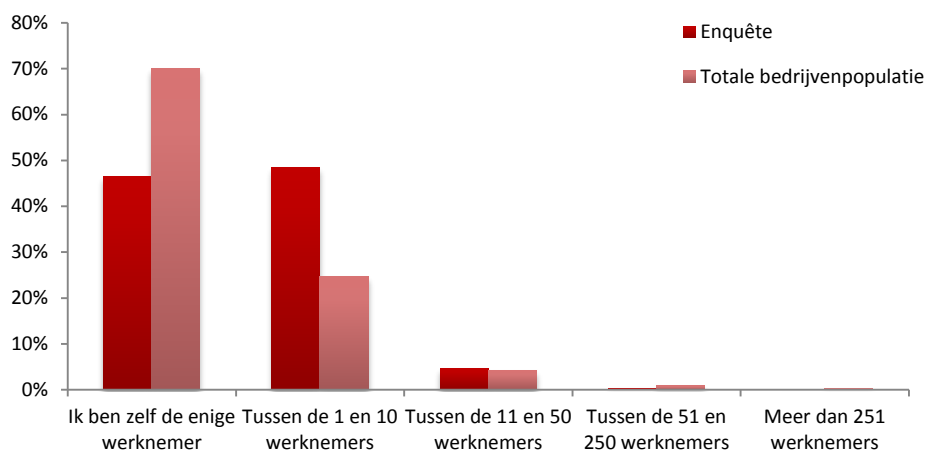
Figuur 5.2 20 procent van de IB-ondernemingen heeft de onderneming geërfd of geschonken gekregen. Bij ab-houders is dat een kwart

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2014).

Het overgrote merendeel van de ondervraagde ondernemers heeft maximaal tien werknemers in dienst (zie Figuur 5.3). De verdeling van de respons komt grotendeels overeen met die van de totale bedrijvenpopulatie.

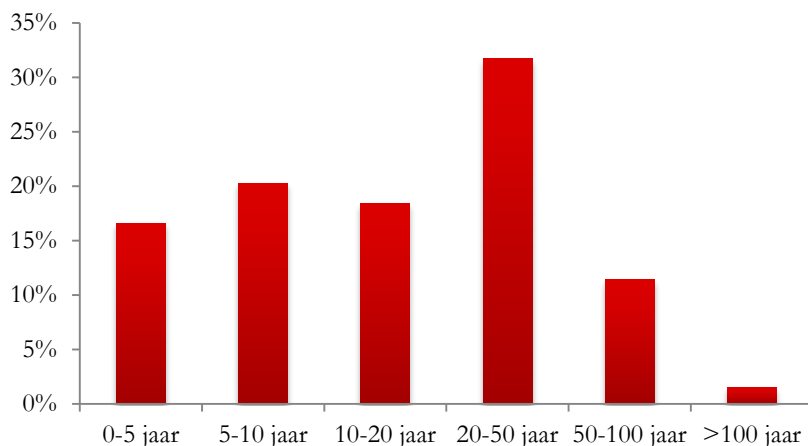
Figuur 5.3 De enquêteresultaten zijn afkomstig van voornamelijk kleine ondernemingen tot 11 werknemers (n = 277)⁷²

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2014). De totale bedrijvenpopulatie is afkomstig van het CBS (2014).

De leeftijd van de onderneming is relatief gespreid. Wel blijkt uit Figuur 5.4 dat slechts 13 procent van de ondernemingen ouder is dan 50 jaar.

⁷² Deze vraag is zowel aan eigenaren van IB-ondernemingen als ab-houders gesteld.

Figuur 5.4 Ruim 30 procent van de ondernemingen bestaat tussen de 20 en de 50 jaar (n = 271)⁷³

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2014).

Van de 277 respondenten die hiernaar gevraagd zijn, is 74 procent een familiebedrijf⁷⁴, 14 procent een innovatief bedrijf⁷⁵ en 6 procent een snelle groeier⁷⁶ (meerdere antwoorden mogelijk). Slechts 5 procent van de respondenten ziet zich desgevraagd als een serial enterpreneur (n=277).⁷⁷ Tabel 5.1 laat zien hoe de respondenten zijn verdeeld over de verschillende categorieën.

Tabel 5.1 Innovatieve bedrijven en snelle groeiers zijn bijna nooit familiebedrijven (n = 277)

	familiebedrijf	geen familiebedrijf
Innovatief / snelle groeier	0	1
Niet innovatief / snelle groeier	2	14
Innovatief / geen snelle groeier	4	33
Niet innovatief / geen snelle groeier	198	25

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2014).

68 procent van de respondenten die gevraagd werd naar de relatie met de oud-ondernemer of oud-ab-houder gaf aan familie te zijn (n=277). In het merendeel van deze gevallen is de onderneming of het aanmerkelijk belang gewisseld tussen ouder en kind, en als tweede categorie was het een overdracht van de ene partner of (ex)echtgenoot naar de andere (n=189).

⁷³ Deze vraag is zowel aan eigenaren van IB-ondernemingen als ab-houders gesteld.

⁷⁴ Er is sprake van een familiebedrijf indien de respondent een onderneming drijft samen met één of meerdere familieleden, anders dan zijn of haar partner of indien de respondent het bedrijf heeft overgenomen van familieleden, anders dan zijn of haar partner.

⁷⁵ Een innovatief bedrijf heeft de afgelopen drie jaar nieuwe producten of diensten op de markt gebracht en/of verbeteringen of vernieuwingen doorgevoerd in de productie- of leveringsmethoden. Deze definitie is identiek aan de manier waarop in Europees verband de innovativiteit van een bedrijf wordt gemeten. (OECD, 2005).

⁷⁶ Een snelle groeier is een bedrijf met een gemiddelde toename aan werkgelegenheid van 20 procent per jaar over een periode van drie jaar, startend met tien of meer werknemers in het eerste jaar van meting. (Henreksen en Johansson, 2008).

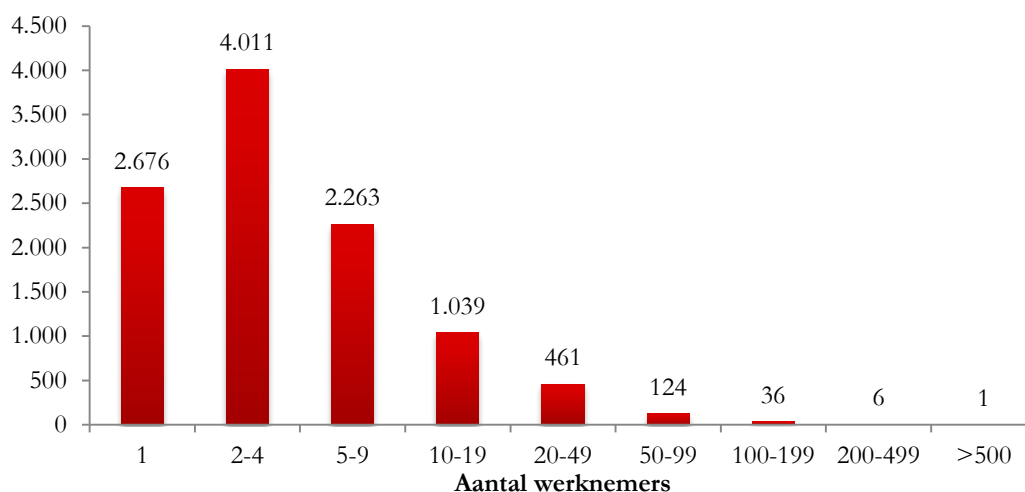
⁷⁷ Hier valt een ondernemer onder indien deze meerdere ondernemingen heeft opgericht, waarnaar hij/zij de bedrijfsvoering overlaat aan iemand anders of de onderneming verkoopt en zelf met nieuwe ideeën voor nieuwe ondernemingen aan de slag gaat.

5.3 Stakingsaftrek

In de periode 2008 tot 2012 is een kleine 100.000 keer gebruikgemaakt van de stakingsaftrek. In 87 procent van de gevallen betrof dit de maximale aftrek van € 3.630.

Ongeveer 89 procent van de bedrijven die gebruikmaakten van de regeling hadden tijdens het jaar van staken geen werknemers in dienst. Onder de bedrijven die wel werknemers in dienst hadden, was de verdeling als volgt. Bijna 2.700 bedrijven hadden één werknemer in dienst, terwijl één bedrijf met 680 werknemers in het jaar van staken gebruikmaakte van de stakingsaftrek. Onder de bedrijven die wel werknemers in dienst hadden, is de verdeling weergegeven in Figuur 5.5.

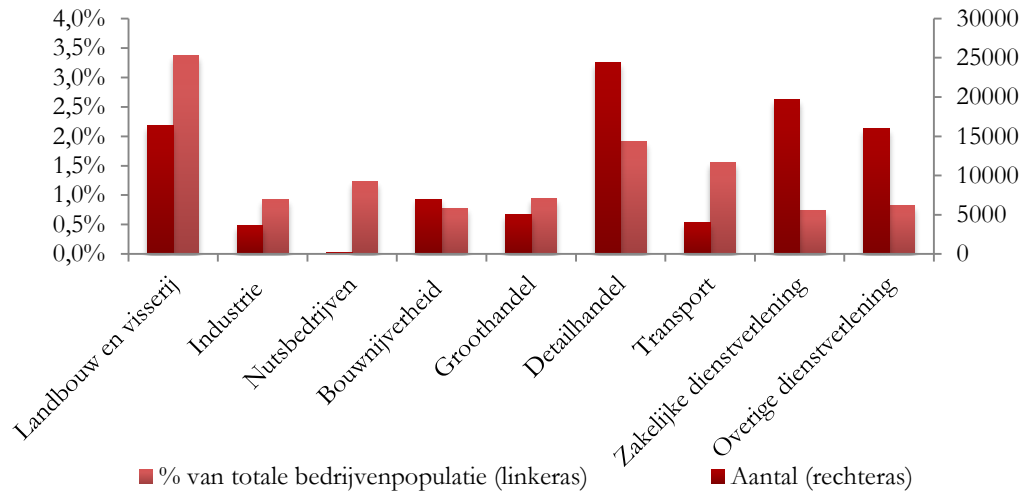
Figuur 5.5 Van de gebruikers met werknemers hadden de meeste 2 tot 4 werknemers in dienst

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2014), op basis van data van de Belastingdienst.

In Figuur 5.6 is te zien hoe het gebruik van de stakingsaftrek is verdeeld over de verschillende sectoren. Hierbij is het gebruik weergegeven als percentage van de totale bedrijvenpopulatie. Er is het meest gebruik gemaakt van de regeling in de landbouw en visserij, detailhandel, zakelijke dienstverlening en de overige dienstverlening. In dezelfde figuur is het gebruik van de stakingsaftrek in absolute aantallen weergegeven. Hieruit blijkt dat relatief veel gebruikers actief waren in de detailhandel.

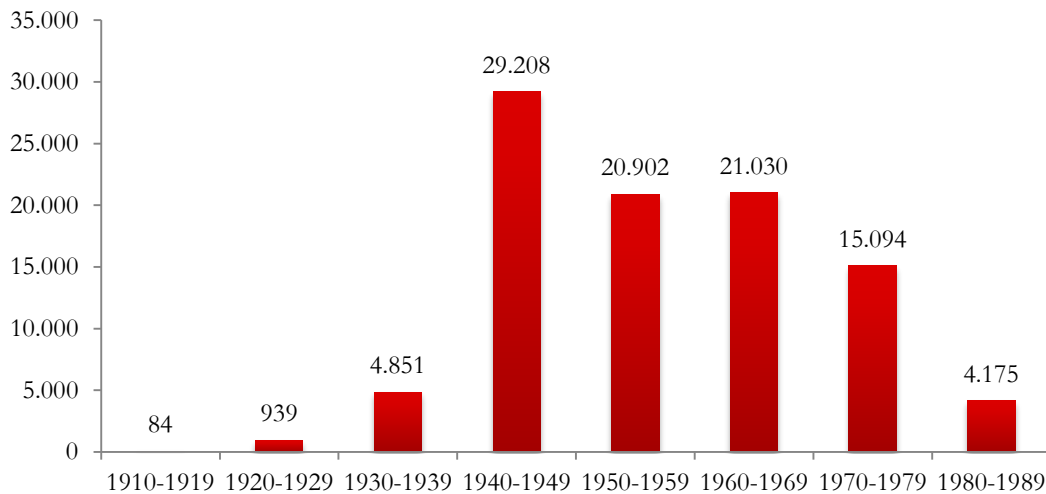
Figuur 5.6 Het grootste percentage gebruikers van de stakingsaftrek kwam uit de landbouw en visserij; terwijl in absolute zin de grootste groep gebruikers uit de detailhandel kwam

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2014), op basis van data van de Belastingdienst. De totale bedrijvenpopulatie is afkomstig van CBS (2014).

Figuur 5.7 laat het gebruik naar leeftijd zien. Het grootste deel van de gebruikers is geboren in de jaren '40. Hiermee was de grootste groep stakende ondernemers tussen de 58 en 67 toen zij het bedrijf staakten.

Figuur 5.7 De grootste groep gebruikers was tussen de 58 en 67 bij staking

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2014), op basis van data van de Belastingdienst.

Tabel 5.2 geeft het totaalgebruik van de stakingsaftrek weer in de periode van 2007-2012. De stakingsaftrek ligt in 2012 met name lager omdat niet alle aangiften voor 2012 binnen zijn.

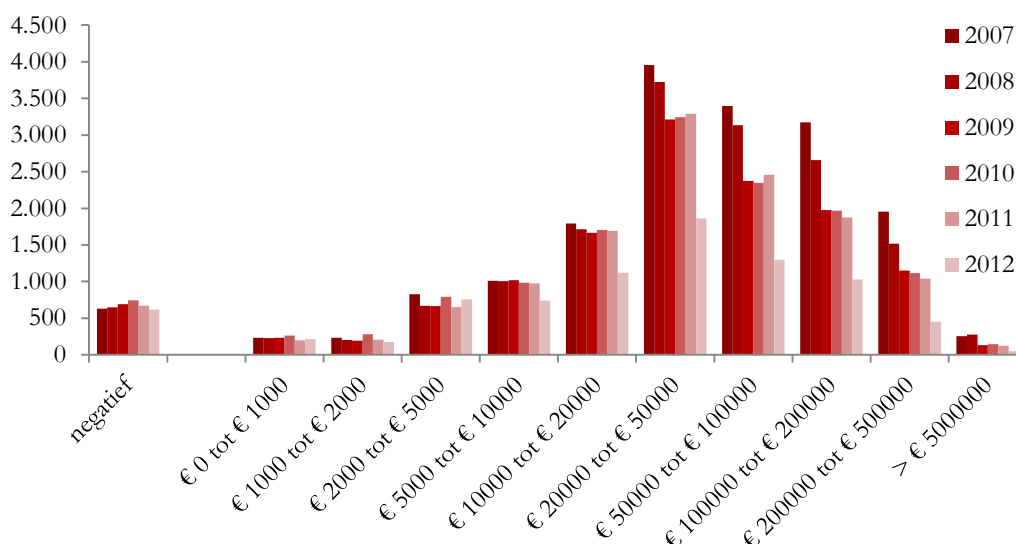
Tabel 5.2 Het gebruik van de stakingsaftrek nam tussen 2007 en 2009 af met ongeveer 25 procent

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Aantal gebruikers stakingsaftrek	17.508	15.825	13.358	13.623	13.247	8.360

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2014), op basis van data van de Belastingdienst.

Figuur 5.8 laat de verdeling van de fiscale jaarwinsten zien in de jaren dat bedrijven gebruik hebben gemaakt van de stakingsaftrek. De fiscale winst is in die jaren inclusief de stakingswinst. Ongeveer 24 procent van de gebruikers heeft een winst tussen de € 20.000 en € 50.000, terwijl 69 procent van de winsten tussen de € 10.000 en de € 200.000 ligt.

Figuur 5.8 Een winst tussen de € 20.000 en € 50.000 komt het meest voor bij gebruikers van de stakingsaftrek in het jaar van gebruik

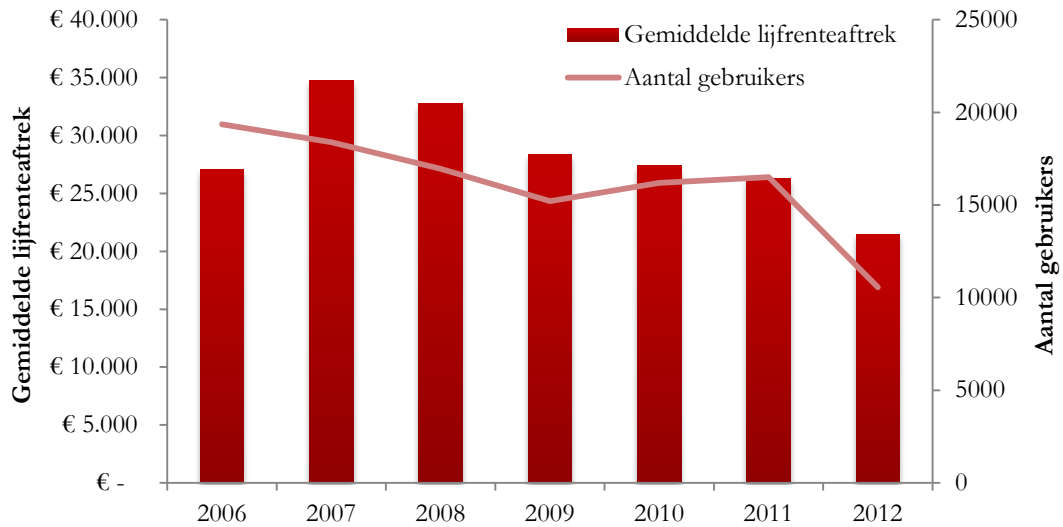

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2014), op basis van data van de Belastingdienst.

5.4 Lijfrenteaftrek

In de periode 2007 tot 2013 is door bijna 70.000 personen gebruikgemaakt van de lijfrenteaftrek. Gemiddeld maakten deze personen in deze periode 1,6 keer gebruik van de aftrek met een gemiddelde van bijna € 29.000 per keer (zie Figuur 5.9). De lijfrenteaftrek was gemiddeld het hoogst in 2007 en nam daarna geleidelijk af. Ook het gebruik is door de tijd afgenomen.

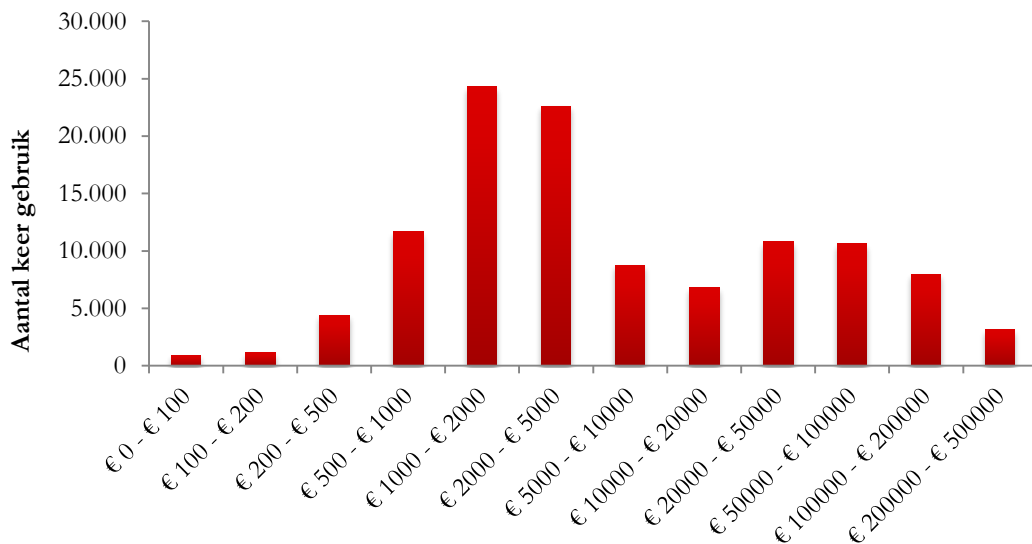
Figuur 5.9 Het gemiddelde gebruik van de lijfrenteaf trek daalt

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2014), op basis van data van de Belastingdienst.

Figuur 5.10 laat zien dat in de meeste gevallen de lijfrenteaf trek in de categorieën € 1.000 tot € 2.000 en € 2.000 tot € 5.000 valt. In meer dan 35 procent van de gevallen is de lijfrenteaf trek meer dan € 10.000 en bij 10 procent bedraagt de af trek meer dan € 100.000.

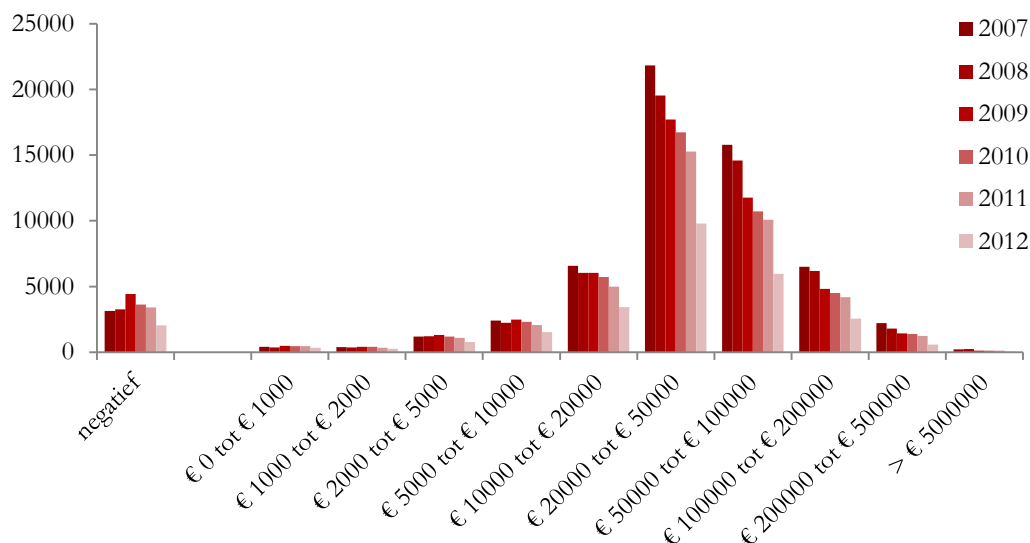
Figuur 5.10 Meer dan 40% van de stakende ondernemers had een lijfrenteaf trek tussen de € 1.000 en € 5.000

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2014), op basis van data van de Belastingdienst.

Figuur 5.11 laat de verdeling van de jaarwinsten zien van bedrijven die gebruik hebben gemaakt van de lijfrenteaf trek. Het gros van de ondernemingen heeft een jaarwinst tussen de € 20.000 en de € 100.000.

Figuur 5.11 Ongeveer 60% van de gebruikers van de lijfrenteaf trek had een jaarwinst tussen de € 20.000 en € 100.000

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2014), op basis van data van de Belastingdienst.

5.5 Bedrijfsopvolgingsfaciliteit uit de Successiewet (BOR)

Erven

Uit de enquêteresultaten komt het volgende beeld naar voren. Van de 36 IB-ondernemingen die vererfd zijn, zijn er 33 geërfd door een familielid. Bij vererving van de 5 overdrachten van aanmerkelijk belang waren alle 5 aan een familielid. Dit is redelijk in lijn met de bevindingen uit dossieronderzoek in de periode 2002-2005. Hieruit bleek dat alle circa 230 overdrachten waren nagelaten aan een familielid (Hoogeveen, 2011a).

In het dossieronderzoek van Hoogeveen (2011a) was circa 60 procent van de dossiers afkomstig van een IB-ondernemer en 35 procent van een ab-houder. Verder volgt uit dit onderzoek dat in 71 van de 232 dossiers de liquidatiewaarde van de onderneming hoger was dan de waarde going concern. In 75 procent van deze 71 gevallen ging het om een onderneming uit de landbouw, veeteelt en visserij sector (Hoogeveen, 2011a).

Van de 36 overgedragen IB-ondernemingen die hiernaar gevraagd werden, gaven 17 respondenten aan dat zij gebruik hebben gemaakt van de BOR bij het erven van een onderneming. Bij ab-houders waren dit er 2 van de 5. 7 respondenten die bij deze vraag aangaven geen gebruik van de BOR te hebben gemaakt, gaven bij een latere vraag aan dat er desalniettemin toch geen erfbelasting is betaald.⁷⁸ Dit suggereert dat de vraag niet goed begrepen is en waarschijnlijk toch gebruik is gemaakt

⁷⁸ Dit blijkt uit de open antwoorden bij 'anders, namelijk' op de vraag hoe de erfbelasting die moest worden betaald, gefinancierd is.

van de BOR. De 14 respondenten (IB en ab) die wel erfbelasting moesten betalen, hebben dit veelal uit persoonlijke financiële middelen betaald (13).

Tabel 5.3 laat het totale gebruik van de BOR onder de respondenten zien in de periode 2010-2012. Uit de vergelijking in Tabel 5.3 blijkt dat de respondenten slechts een deel van de totale gebruikers van deze regeling vertegenwoordigen. Deze data is afkomstig van de Belastingdienst en is beschikbaar vanaf 2010. In 2008 en 2009 was er slechts één respondent die een onderneming of aanmerkelijk belang ontving via schenking of als erfenis. Deze twee respondenten maakten beide gebruik van de BOR.

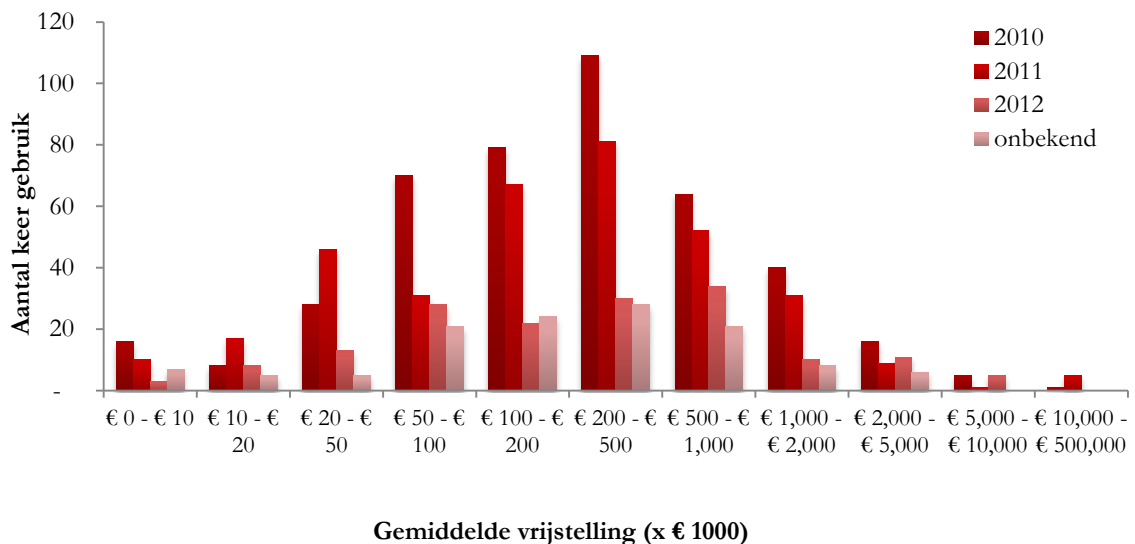
Tabel 5.3 Het aantal gebruikers van de BOR is in absolute aantallen groter bij vererving dan bij schenking

Jaar van overdracht	2010	2011	2012	Totaal
Aantal volgens enquête (erf + schenk)	25	40	30	97
Aantal via vererving volgens Belastingdienst	436	350	164	950
Aantal via schenking volgens Belastingdienst	92	140	99	331

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2014), op basis van enquête en de Belastingdienst.

In het gebruik van de BOR in het geval van een vererving zijn duidelijke verschillen te zien in de periode 2010-2012 (zie Tabel 5.3). Het gebruik in 2012 ligt fors lager, waarschijnlijk deels omdat van veel overnames in 2012 nog geen aangifte is gedaan. Ook in het gemiddelde vrijstellingsbedrag zijn er enorme verschillen te zien. Dit is terug te zien in Figuur 5.12. Deze figuur geeft per jaar de gemiddelde vrijstelling en de gemiddelde nog verschuldigde belasting.

Figuur 5.12 Bij het gebruik van de bedrijfsopvolgingsfaciliteit bij erven gaat het in de meeste gevallen om vrijstellingen tot € 1 miljoen

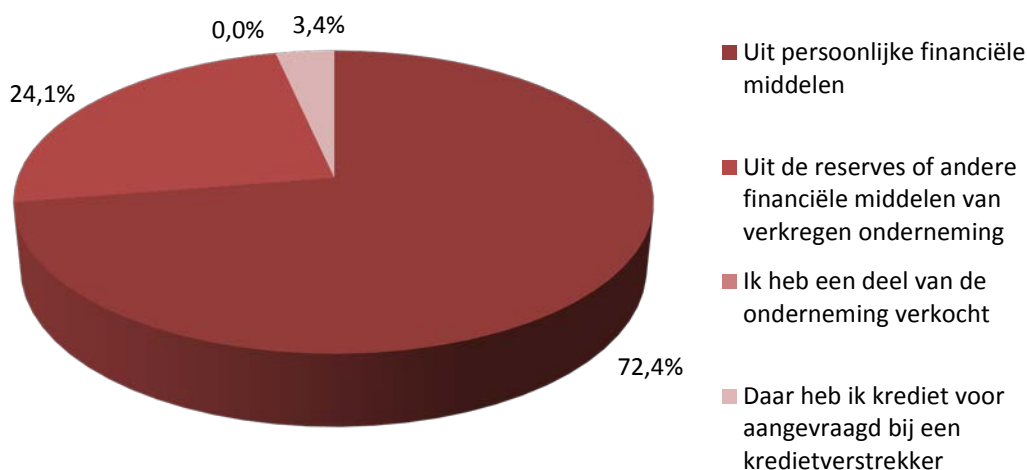
Bron: SEO Economisch Onderzoek (2014), op basis van data van de Belastingdienst.

Schenken

Uit de enquêteresresultaten komt het volgende beeld naar voren. Van de 48 geschonken IB-ondernemingen, zijn er 39 aan een familielid geschonken (81 procent). Van de 23 schenkingen van aanmerkelijk belang vonden er 16 plaats binnen de familiesfeer (70 procent). Opvallend is dat het aantal schenkingen buiten de familie hoger ligt dan het aantal verervingen buiten de familie. Dit laatste komt nagenoeg nooit voor.

Van de 48 geschonken IB-ondernemingen die hiernaar gevraagd werden, gaven 11 aan dat zij gebruik hebben gemaakt van de BOR. Bij ab-houders was dit er 1 van de 22. Hierdoor lijkt het alsof het gebruik van de BOR bij schenking laag is. Maar uit de open antwoorden blijkt dat een aantal respondenten die eerder aangaven geen gebruik van de regeling te hebben gemaakt, toch geen schenkbelasting betaalden bij overdracht.⁷⁹ Van de vier voorgestelde manieren waarop bij geen gebruik van de regeling is voldaan aan de schenkbelasting, hebben de meeste respondenten de schenkbelasting uit persoonlijke financiële middelen betaald (zie Figuur 5.13).⁸⁰ Slechts een deel van de respondenten heeft hiervoor krediet aangevraagd.

Figuur 5.13 Het merendeel van de ontvangers van een schenking heeft de schenkbelasting uit eigen middelen betaald (niet gebruikers van de BOR) (n = 29)⁸¹

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2014).

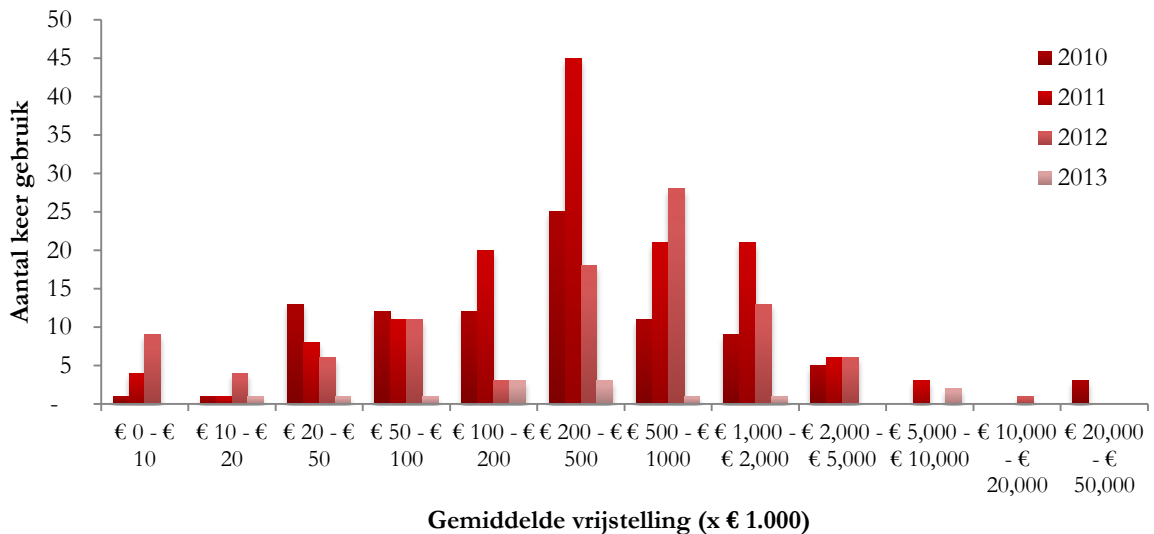
In het gebruik van de BOR bij schenking zijn in de data van de Belastingdienst geen duidelijke verschillen te zien in de periode 2010-2012. Ook zijn er enkele gegevens over 2013 beschikbaar. In het gemiddelde vrijstellingsbedrag zijn er wel enorme verschillen te zien door een uitschieter in 2010. Figuur 5.14 laat per jaar de verdeling van het vrijstellingsbedrag zien. Opvallend is dat de bedragen bij schenken lager zijn dan bij vererving. Dit is waarschijnlijk een gevolg van het feit dat een schenking zich laat plannen, anders dan overdracht door overlijden. Goede adviseurs zorgen ervoor dat tijdig voldoende middelen klaar staan om belasting te betalen bij overdracht aan een volgende generatie.

⁷⁹ Dit blijkt uit de open antwoorden bij 'anders, namelijk' op de vraag hoe de schenkbelasting die moest worden betaald, gefinancierd is.

⁸⁰ Naast deze vier opties was er nog een optie 'anders, namelijk'.

⁸¹ Deze vraag is zowel aan eigenaren van IB-ondernemingen als ab-houders gesteld.

Figuur 5.14 Gemiddelde vrijstelling schenkbelasting

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2014), op basis van data van de Belastingdienst.

De gebruikers van de BOR zijn gevraagd of zij het bedrijf ook zouden overnemen als de vrijstelling van de schenk- of erfbelasting minder hoog zou zijn geweest (n=31). Zonder een vrijstelling, en dus met betaling van het volledige bedrag aan schenk- of erfbelasting zou 58 procent van de gebruikers de onderneming nog overnemen. Opmerkelijk genoeg is dit percentage lager indien er een vrijstelling van 50 procent van de schenk- en erfbelasting zou zijn (48 procent). Deze vraag is voornamelijk beantwoord door respondenten die gebruik hebben gemaakt van de verruimde vrijstelling van de BOR, vanaf 1 januari 2010. Wel lijkt het erop dat in iets meer dan de helft van de overdrachten de te betalen belasting geen rol speelt in de keuze om wel of niet een bedrijf over te nemen.

Totaalgebruik BOR

Bijna 81 procent van de gebruikers van de BOR gaf aan dat de vrijstelling voldoende was om te voorkomen dat er schenk- of erfbelasting moest worden betaald (n=31). Dit wil zeggen dat, vanaf 2010, de meeste respondenten een bedrijf of aanmerkelijk belang overnamen met een waarde van minder dan € 1 miljoen.⁸² Van degenen die toch over een deel van het ondernemingsvermogen schenk- of erfbelasting moesten betalen (n=6), heeft de helft uitstel van betaling aangevraagd.

5.6 Vrijstelling overdrachtsbelasting in familiesfeer

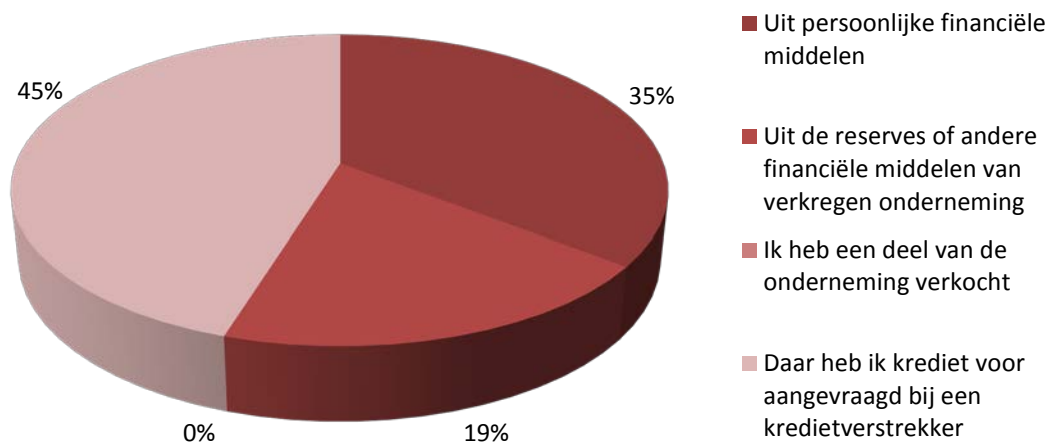
Van de IB-ondernemers die een onderneming hadden overgenomen gaf 38 procent aan dat er onroerend goed in de onderneming aanwezig was (n=277). Dit wil niet zeggen dat deze overdrachten alle in aanmerking komen voor de regeling vrijstelling overdrachtsbelasting in familiesfeer. Zo is niet gevraagd of het onroerend goed wel dienstbaar was aan de overgedragen onderneming. 59 respondenten die een onderneming met onroerend goed van een familielid hadden gekocht, is gevraagd of zij van dit instrument gebruik hebben gemaakt. Bijna de helft (49 procent) gaf aan dat

⁸² Eén respondent gaf aan dat de vrijstelling voldoende was, maar gaf ook aan al in 2007 de onderneming te hebben overgenomen, terwijl er voor 2010 nog geen volledige vrijstelling gold.

dit het geval was. Van de 13 respondenten die een onderneming met onroerend goed van een familielid geschonken kregen, gaven er 8 aan dat ze gebruik hadden gemaakt van deze regeling.

De niet-gebruikers die overdrachtsbelasting moesten betalen, hebben hier veelal krediet voor aangevraagd. Een andere vorm van financiering van de belastingaanslag was uit persoonlijke middelen (zie Figuur 5.15).

Figuur 5.15 De niet-gebruikers hebben de overdrachtsbelasting of uit persoonlijke middelen betaald of door middel van extern krediet (n = 31)

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2014).

5.7 Gebruikers doorschuiven stakingswinst

Data van de Belastingdienst

De mate van gebruik van de doorschuifregelingen kan in kaart worden gebracht op basis van aangifte van de Belastingdienst. Op het aangifteformulier kunnen de volgende vier verschillende doorschuifregelingen worden aangegeven bij de overdracht van een onderneming:

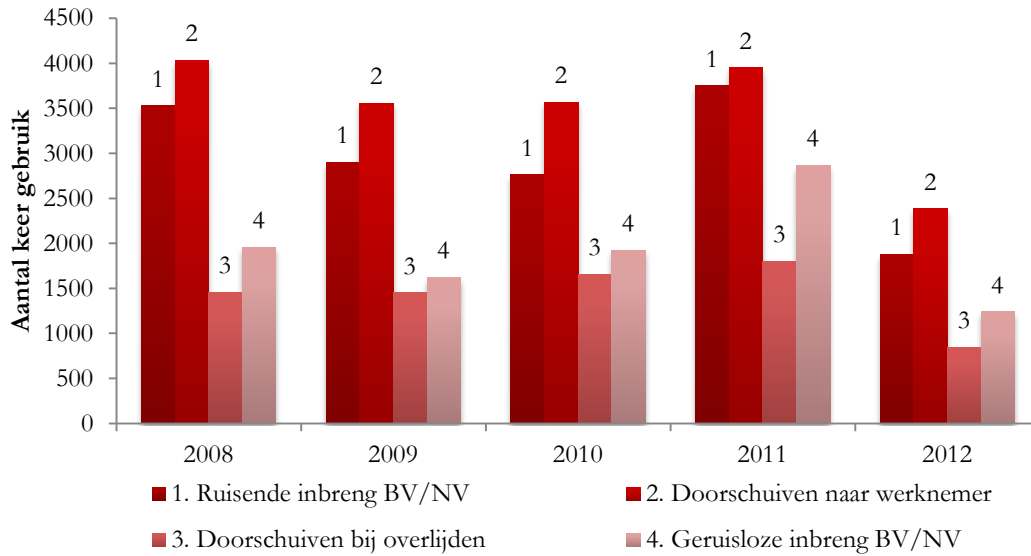
1. (een deel van) de onderneming (ruisend) is ingebracht in een BV/NV;
2. (een deel van) de onderneming is geruisloos overgedragen aan een medeondernemer of werknemer;
3. (een deel van) de onderneming is doorgeschoven in verband met overlijden of ontbinding huwelijk;
4. de onderneming is geruisloos ingebracht in een BV/NV.

Hierbij is het verschil tussen nummer 1 en 4 dat bij de ruisende inbreng de stakingswinst gerealiseerd wordt en er hierdoor een acute inkomstenbelastingclaim is. Hiervan mag de stakingsaftrek afgetrokken worden. Bij nummer 4 gaat de belasting over stakingswinst als latente claim over naar de BV/NV en op de aandelen.

De mate van gebruik van deze vier doorschuifregelingen is weergegeven in Figuur 5.16. Hieruit valt af te lezen dat er vooral gebruikgemaakt wordt van de doorschuifregeling bij inbreng in een BV of NV en bij overdracht aan een werknemer of een medeondernemer.

Iemand die een onderneming verkrijgt bij overlijden of als werknemer kan deze vervolgens direct inbrengen in een BV/NV. Er kan daarom sprake zijn van dubbel telling in deze laatste categorie. Uit de enquête volgt dat 10,2 procent van de nieuwe eigenaren de onderneming na verkrijging direct heeft ingebracht in een BV of NV (n=430).

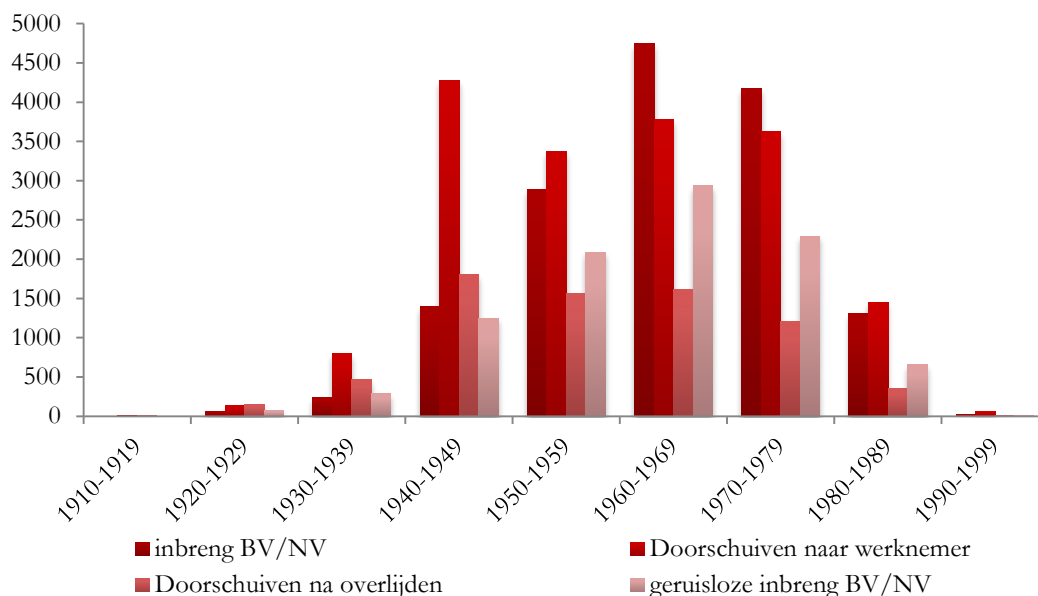
Figuur 5.16 In de periode 2008-2012 is het meest gebruikgemaakt van het geruisloos overdragen van (een deel van) de onderneming naar een medeondernemer of werknemer

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2014), op basis van data van de Belastingdienst.

Figuur 5.17 laat de verdeling van overdrachten naar geboortjaar van de overdragende ondernemer zien. Hierin is te zien dat de piek van het gebruik van de regeling bij doorschrijven naar een werknemer of medeondernemer en bij doorschrijven na overlijden of ontbinding van een huwelijk ongeveer rond de pensioenleeftijd ligt, terwijl het gebruik bij inbreng in een BV of NV op jongere leeftijd relatief groter is.

Figuur 5.17 Verdeling van het aantal overdrachten naar geboortjaar van de ondernemer.

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2014), op basis van data van de Belastingdienst.

Het gebruik van de doorschuifregeling kan worden gekoppeld aan de sector, jaaronzet, jaarwinst en vermogensstructuur van een bedrijf (eigen vermogen/totaal vermogen). In totaal zijn er 39.113 waarnemingen voor het gebruik van de doorschuifregelingen, waarvoor er in bijna alle gevallen gegevens aanwezig zijn over de winst en de vermogensstructuur. De beschikbaarheid van de gegevens luidt als volgt:

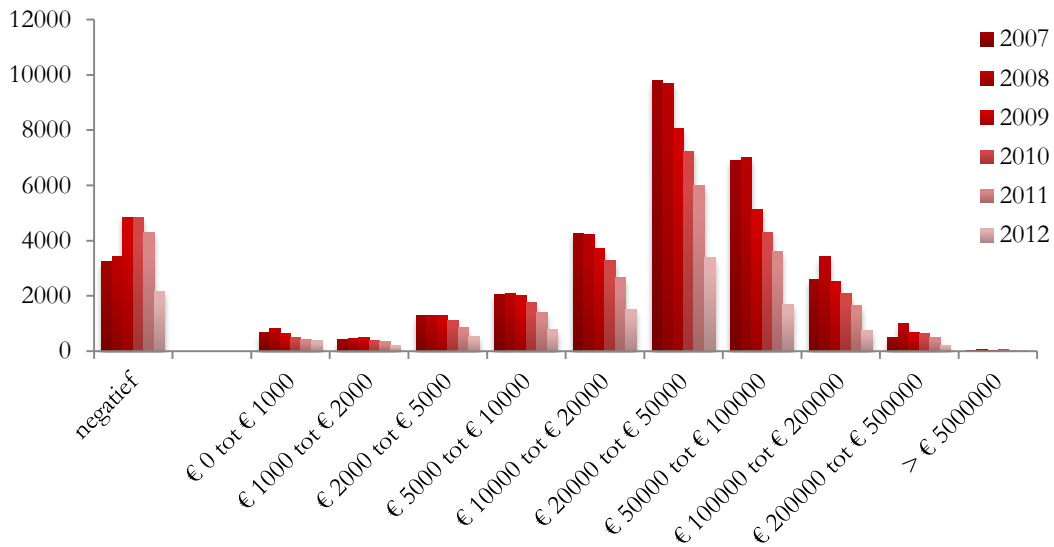
- Ten minste 1 waarneming jaaronzet: 17.299 (44,2 procent)
- Ten minste 1 waarneming winst: 38.893 (99,4 procent)
- Ten minste 1 waarneming EV/TV: 38.883 (99,4 procent)

Ongeveer 80 procent van de jaarwinstreeksen begint in 2007. Meer dan de helft daarvan loopt door tot 2011 of 2012. Gemiddeld bestaat een jaarwinstreeks uit 4 jaar. In de meeste gevallen loopt de winstreeks door tot het moment van doorschuiven zodat in de regel geen gegevens over de omzet en winst na overdracht aanwezig zijn. In sommige gevallen loopt de reeks echter wel door na overdracht. Bij 3,2 procent van de waarnemingen is er een gebroken winstreeks en bij 0,6 procent helemaal geen winstgegevens aanwezig.

Gegevens over de omzet zijn beschikbaar vanaf 2004. Van de bedrijven waarvan een omzetreeks aanwezig is, bestaat deze reeks gemiddeld uit 4,7 jaar. Voor de vermogensstructuur is dit 4,5 jaar.

De jaarwinsten van de bedrijven in de dataset zijn weergegeven in Figuur 5.18.

Figuur 5.18 Het grootste deel van de jaarwinsten bevindt zich tussen de € 10.000 en de € 200.000

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2014), op basis van data van de Belastingdienst.

Enquêteresultaten

In de enquête is gevraagd naar het gebruik van één van de doorschuifregelingen stakingswinst voor drie groepen; respondenten die een IB-onderneming erven, respondenten die als werknemer een IB-onderneming kopen en respondenten die een IB-onderneming waar zij reeds werkzaam waren als schenking krijgen. Uit de enquêteresultaten blijkt dat bijna de helft van de nieuwe eigenaren van de IB-onderneming reeds minstens drie jaar voorafgaand aan de overdracht bij de onderneming in dienst was (49,7 procent) (n=394).

Van de IB-ondernemingen die via verkoop overgingen, was ongeveer 48 procent van de kopers voorafgaand aan de overdracht minstens 3 jaar werknemer van de onderneming (n=346). Van deze 48 procent was weer 58 procent een familielid. Dit betekent dat de meerderheid van de verkrijgers van IB-ondernemingen die via verkoop werden overgedragen (52 procent) geen werknemer bij dat bedrijf waren voorafgaand aan de overdracht. Al deze niet-werknemers waren ook geen familielid van de overdrager en kwalificeren daarmee als externe derden.

Van de genoemde groepen heeft 50 procent van de erfgenamen gebruikgemaakt van de regeling doorschuiven stakingswinst na overlijden (n=36), 35,2 procent van de kopende werknemers (n=165) van de regeling doorschuiven naar werknemer en 35 procent van de werknemers die de onderneming als schenking ontvangen (n=31).

De meeste respondenten die geen gebruik maakten van een doorschuifregeling geven aan dat de belangrijkste reden hiervoor is dat er geen sprake was van stakingswinst of vervreemdingsvoordeel (en daarmee geen belastingschuld) (zie Tabel 5.4). Andere belangrijke redenen zijn dat men niet voldeed aan de voorwaarden van gebruik van de regeling en dat men niet op de hoogte was van de mogelijkheden om er gebruik van te maken. Bij 39 procent van de respondenten is geen van de vijf stellingen uit de tabel een reden om geen gebruik te maken van de regeling.

Tabel 5.4 Diverse redenen om als IB-ondernemer of ab-houder geen gebruik te maken van één van de doorschuifregelingen (elke rij heeft 164 observaties)

	Dit was de belangrijkste reden	Dit was één van de redenen	Dit was geen reden
Er was geen sprake van stakingswinst (bij een IB-onderneming) of vervreemdingsvoordeel (bij ab-houder)	22,6%	9,1%	68,3%
Ik was niet op de hoogte van de mogelijkheden om hiervan gebruik te maken	14,0%	9,8%	76,2%
Ik was tijdens de overdracht voornemens de onderneming op korte termijn te staken/te verkopen	1,8%	4,3%	93,9%
Het was fiscaal voordeliger om geen gebruik te maken van de regeling	9,1%	12,2%	78,7%
De onderneming, de oorspronkelijke ondernemer of ikzelf voldeed niet aan de voorwaarden	18,9%	10,4%	70,7%

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2014).

Gevraagd is of de belasting over de stakingswinst invloed had op de koopsom. Hierbij is het verschil tussen gebruikers en niet-gebruikers van de doorschuifregeling naar werknemer interessant. 13,8 procent van de werknemers die een IB-onderneming kochten en de belastingclaim als latente claim kregen doorgeschoven, gaven aan dat de belasting invloed had op de koopsom. Van de werknemers die bij het kopen van een onderneming geen gebruikmaakten van de doorschuifregeling, gaf 1,9 procent aan dat de belasting over de stakingswinst van invloed was op de koopsom. Een relatief grote groep respondenten gaf aan dat ze niet wisten of het van invloed op de koopsom was (n=431).

5.8 Gebruik regelingen door ab-houders

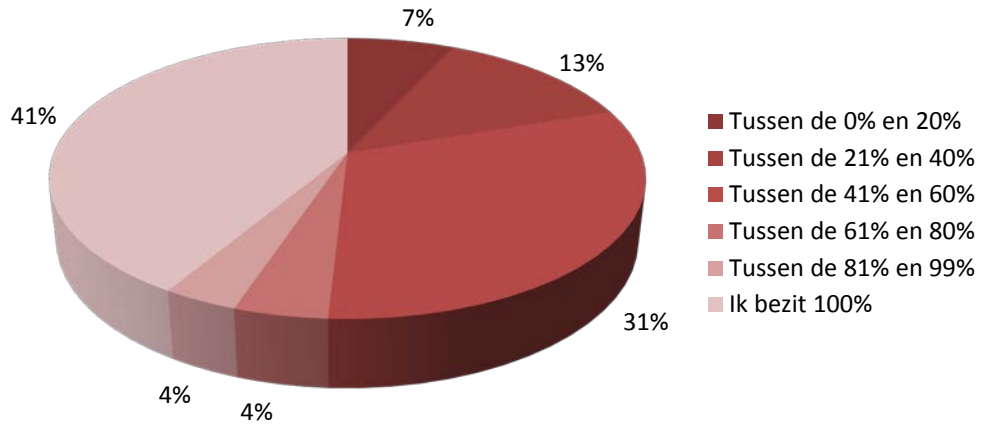
Over het aantal overdrachten van aanmerkelijk belang is geen informatie van de Belastingdienst ontvangen. In de enquête zijn wel vragen gesteld aan respondenten die zelf aangaven dat ze een aanmerkelijk belang hebben overgenomen. Wel blijkt uit Figuur 5.1 dat slechts 116 van alle respondenten een aanmerkelijk belang in een vennootschap hebben overgenomen.

Bijna driekwart van de respondenten die zijn gevraagd of ze voorafgaand aan de overdracht minstens drie jaar in dienst waren bij de betreffende vennootschap gaf aan dat dit het geval was (n=23). Dit is hoger dan bij de IB-ondernemers maar dit kan ook komen door het relatief lage aantal observaties. Van de overdrachten via verkoop was geen van de respondenten voorafgaand aan de overdracht in dienst bij de vennootschap (n=88). Ook vond geen overdracht via verkoop plaats aan familieleden van de overdrager.

In de enquête is gevraagd naar het gebruik van de doorschuifregeling inkomen uit aanmerkelijk belang bij overlijden en de doorschuifregeling bij schenking. Twee van de vijf erfgenamen die hiernaar zijn gevraagd, hebben gebruikgemaakt van de doorschuifregeling. Bij overdracht via schenking is dat er één van de 16. Deze laatste regeling bestaat pas sinds 1 januari 2010 maar bij 14 van de 16 niet-gebruikers was de overdracht na deze datum. Mogelijk was de regeling nog niet zo bekend in de jaren direct na invoering.

Na de overdracht bezat 40 procent van de ab-houders 100 procent van het uitstaande aandelenkapitaal (zie Figuur 5.19). De categorie tussen de 41 en 60 procent werd door 31 procent van de respondenten aangekruist.

Figuur 5.19 De meeste ab-houders bezitten na overdracht 100% van het uitstaande aandelenkapitaal (n = 116)

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2014).

6 Empirische analyse doeltreffendheid en doelmatigheid van de regelingen

Er zijn data beschikbaar van de Belastingdienst over bedrijfsoverdrachten die hebben plaatsgevonden en waarbij gebruik is gemaakt van twee doorschuifregelingen stakingswinst. Deze data zijn als input gebruikt voor een simulatiemodel waarmee de doeltreffendheid en de doelmatigheid van de twee doorschuifregelingen in beeld zijn gebracht.

6.1 Inleiding en methode

Dit hoofdstuk gaat in op de doeltreffendheid en doelmatigheid van de regelingen. Hiertoe is gebruik gemaakt van databestanden van de Belastingdienst. Dit zijn overdrachten die in de praktijk hebben plaatsgevonden en waarbij gebruik is gemaakt van de doorschuifregeling bij overlijden, of de doorschuifregeling naar medeondernemer of werknemer (in het vervolg afgekort met doorschuiven naar werknemer). In de empirische analyse wordt geen onderscheid gemaakt tussen economische levensvatbare bedrijven en overige bedrijven. Wel is opvallend dat er bedrijven zijn overgedragen die meerdere jaren fiscaal verlies maakten.

De databestanden bevatten informatie over bedrijven waarbij door de overdrager of verkrijger gebruik is gemaakt van de regelingen alsook voor sommige regelingen de bedrijfseconomische kenmerken van die bedrijven zoals omzet, fiscale winst en kapitaalstructuur. Bedrijven die zijn overgedragen en die geen gebruik hebben gemaakt van de regelingen ontbreken in het geheel in deze bestanden. Daardoor is er geen controlegroep beschikbaar aan de hand waarvan het effect van het gebruik van de regelingen op de economische prestaties (omzet, winst, werkgelegenheid) van bedrijven econometrisch geschat kan worden. Ook van die regelingen die in de loop van de tijd zijn veranderd, zoals de BOR, bestaan geen data die in voldoende mate teruggaan in de tijd om een discontinuïteitanalyse uit te kunnen voeren.

Het effect van gebruik van de regelingen op de bedrijfseconomische prestaties is in het kader van de evaluatie van deze regelingen ook geen zuivere maatstaf voor het beoordelen van de effectiviteit. De regelingen zijn er immers op gericht het belemmerende effect van belastingheffing op bedrijfs-overdracht van levensvatbare bedrijven weg te nemen of te verminderen. Een positief effect van gebruik van de regelingen op bedrijfsprestaties kan weliswaar de bedrijfs-overdracht vergemakkelijken; het zegt echter niet dat de overdracht van een bedrijf niet had plaatsgevonden wanneer de regeling niet had bestaan.⁸³

Relevant voor het beoordelen van de effectiviteit, en ook de doelmatigheid, is of de regeling de financiële drempel bij bedrijfs-overdracht zodanig verlaagt, dat veel bedrijven worden overgedragen die gestaakt zouden worden wanneer de regelingen niet hadden bestaan. Aan de hand daarvan kan

⁸³ Uit onderzoek door Panteia (2014) blijkt dat er bij 53 procent van de overdrachten een effect is geweest van de overdracht op de winst en/of de omzet. Wanneer er een effect was op de omzet, was er in 73 procent van de gevallen een omzetsijging. Wanneer er een effect was op de winst, ging het bij 81 procent van de bedrijven om een stijging.

beoordeeld worden of bedrijfsoverdrachten ‘over de streep’ worden getrokken dankzij de regelingen. Om dat inzichtelijk te krijgen, dient het effect van het gebruik van de regelingen op het rendement op investering in een over te nemen bedrijf onderzocht te worden. Met andere woorden, verhoogt het gebruik van de regeling het rendement op investering in een over te nemen onderneming zodanig, dat veel bedrijven worden overgenomen (rendabele investering) die zonder gebruik van de regelingen niet zouden worden overgenomen (onrendabele investering)? De theoretische analyse van de effecten van de doorschuifregeling in hoofdstuk 4 heeft laten zien dat gebruik van de regeling niet altijd gunstig is, zelf ongunstig kan zijn, vanwege het verlaagde afschrijvingspotentieel en de hogere nominale afdracht van winstbelasting.

Het effect van gebruik van de regeling op het rendement op investering in een over te nemen onderneming is empirisch onderzocht door middel van simulatie met data van de Belastingdienst. Omdat deze data alleen gegevens bevatten tot het moment van bedrijfsoverdracht zijn veronderstellingen gemaakt over het verloop van de winstgevendheid na overdracht. Ook de stille reserve (verschil tussen economische waarde en boekwaarde) is onbekend in de gegevens van de Belastingdienst. Deze wordt in de simulatie berekend als percentage van de totale boekwaarde van de onderneming.

6.2 Beschrijving model

Zoals in hoofdstuk 4 besproken hangt de betalingsbereidheid van kopers en het bedrag dat de verkoper minimaal wil hebben (reserveringsprijs), in een situatie waarin de belasting op de stakingswinst kan worden doorgeschoven, af van de verwachte winst in de toekomst.

$$B_i = \sum_{t=1}^n \frac{W_t - b * F_t}{(1+r)^t} - \frac{b * \sum_{k=1}^K s_{0k}}{(1+r)^C} + u_i \quad (\text{zie formule 8 in hoofdstuk 4})$$

$$R_j = \sum_{t=1}^n \frac{W_t - b * F_t}{(1+r)^t} + v_j \quad (\text{zie formule 9 in hoofdstuk 4})$$

De data die is gebruikt voor het simulatiemodel betreft geanonimiseerde gegevens over gerealiseerde bedrijfsoverdrachten. Dit betekent dat er een overdracht heeft plaatsgevonden en dat de betalingsbereidheid van de koper dus minstens zo groot moet zijn geweest als de reserveringsprijs van de verkoper. Om aan die voorwaarde te voldoen moet gelden dat:

$$u_i - v_j \geq \frac{b * \sum_{k=1}^K s_{0k}}{(1+r)^C} \quad \text{voorwaarde (1)}$$

Zie Box 4 voor meer informatie over voorwaarde (1).

Box 4

Voor individuele factoren u_i en v_j in de betalingsbereidheid en de reserveringsprijs wordt een normaalverdeling verondersteld met een standaarddeviatie die evenredig is aan de verdisconteerde winsten van het bedrijf.

$$u_i, v_j \sim N(0, \sigma^2) \quad \sigma = \gamma \sum_{t=1}^n \frac{W_t - b * F_t}{(1+r)^t}$$

Deze aanname zorgt ervoor dat de schommelingen in de persoonspecifieke waardering van bedrijven in verhouding staan tot de waarde van de bedrijven. Factor γ is hierin een maat voor schommelingen in de winstverwachtingen van de kopers en verkopers ten opzichte van de totale waarde van het bedrijf. Om te voldoen aan voorwaarde (1) wordt de waarde $u_i - v_j$ uit een afgekapte verdeling gehaald.⁸⁴ De dichtheidsfunctie van deze verdeling luidt als volgt:

$$f(u_i - v_j) = 0 \quad \text{als } u_i - v_j < \frac{b * \sum_{k=1}^K s_{0k}}{(1+r)^c}$$

$$f(u_i - v_j) = \frac{\phi(u_i - v_j)}{\Phi(v_i - u_j)} \quad \text{als } u_i - v_j \geq \frac{b * \sum_{k=1}^K s_{0k}}{(1+r)^c}$$

Uit gegevens van de Belastingdienst is bekend wat de fiscale winst F_t is geweest van de bedrijven voor overdracht. Alle overige variabelen in B_i en R_j zijn ook variabelen in het model. Wanneer $B_i > R_j$, is er ruimte voor onderhandeling. De prijs voor de onderneming kan dan als volgt worden uitgedrukt:

$$p_{ij} = R_j + o_{ij}(B_i - R_j)$$

Waarin o_{ij} een maat is voor de onderhandelingskracht van de verkoper op een schaal van 0 tot 1. Wanneer o_{ij} gelijk is aan 0 zal de prijs gelijk zijn aan de reserveringsprijs van de verkoper. De verkoper heeft dan niets meer gekregen dan de absolute minimumprijs waarvoor hij of zij het bedrijf had willen verkopen. Wanneer o_{ij} gelijk is aan 1 zal de prijs gelijk zijn aan de volledige betalingsbereidheid van de koper. De koper weet in dit geval geen korting te krijgen op de maximumprijs die hij of zij in gedachten had voor het bedrijf. Factor o_{ij} is in het model ook als variabele opgenomen. De prijs van een bedrijf kan in het model niet negatief worden.

In het model wordt het saldo van de prijs die de koper betaalt voor het bedrijf, inclusief eventuele rentekosten voor het financieren van de koopsom en de contante waarde van zijn verwachte winst bepaald.⁸⁵ Hierbij zijn in het model balansgegevens van het bedrijf gebruikt om te bepalen of er vreemd vermogen nodig was voor het financieren van de koopsom.

Nulalternatief: geen gebruik van de doorschuifregeling

Het simulatiemodel vergelijkt het gebruik van de doorschuifregeling met de situatie waarin hetzelfde bedrijf geen gebruik kan maken van de regeling. Voor dezelfde bedrijven is op een identieke

⁸⁴ Het andere deel van de verdeling betreft per definitie situaties waarin de betalingsbereidheid lager is dan de reserveringsprijs. Er zal in die situaties geen overdracht tot stand komen, dus die gevallen kunnen niet in het databestand zitten. Derhalve is gekozen voor de afgekapte verdeling.

⁸⁵ Er is geen rekening gehouden met eventuele belasting die moet worden betaald over liquide middelen die in het kader van de belastingschuld aan de onderneming zijn onttrokken.

manier de prijs van de overdracht vastgesteld, waarbij de betalingsbereidheid en de reserveringsprijs van koper en verkoper als volgt luiden:

$$B_i = \sum_{t=1}^n \frac{W_t - b * F_t + \sum_{k=1}^K b * a_k * s_{0k}}{(1+r)^t} + u_i \quad (\text{zie formule 5})$$

$$R_j = \sum_{t=1}^n \frac{W_t - b * F_t}{(1+r)^t} + b * \sum_{k=1}^K s_{0k} + v_j \quad (\text{zie formule 7})$$

Hieruit is weer op dezelfde manier de prijs te bepalen, waarbij uitgegaan wordt van dezelfde factoren u_i en v_j als in de berekening voor de prijs met doorschuifregeling. Wederom wordt het saldo van de prijs die de koper betaalt voor het bedrijf, inclusief eventuele rentekosten voor het financieren van de koopsom, en de contante waarde van zijn verwachte winst bepaald.

Bepalen doeltreffendheid en doelmatigheid van de doorschuifregeling

Na het bepalen van het saldo van de prijs en winstverwachting van de koper bij doorschuiven en het saldo bij niet doorschuiven, kan er worden gekeken of de regeling doeltreffend en doelmatig is. De regeling is doeltreffend (effectief) als deze ervoor zorgt dat de bedrijfsoverdracht een rendabele investering is, terwijl de overdracht een niet-rendabele investering zou zijn geweest zonder gebruik van de doorschuifregeling. Met andere woorden, de regeling is effectief als het saldo bij doorschuiven positief is en het saldo zonder doorschuiven negatief. Als de investering zowel met als zonder het gebruik van de doorschuifregeling rendabel is na overdracht, dan is de regeling niet doeltreffend. Dit is het geval als de saldi met en zonder doorschuiven na overdracht beide positief zijn. Hetzelfde geldt voor bedrijven waarvoor de investering zowel met als zonder gebruik van de doorschuifregeling niet rendabel is na overdracht.

Indien de regeling niet doeltreffend is, is deze ook niet doelmatig. Immers, er is sprake van belastinguitgaven zonder dat deze uitgaven een effect hebben op het aantal overdrachten. Van de groep bedrijven waarvoor de regeling wel doeltreffend is, kan niet automatisch worden gesteld dat de regeling ook doelmatig is. Hoewel de regeling voor deze groep het effect heeft dat de bedrijfsoverdracht financieel gezond is, had dit effect mogelijk ook bereikt kunnen worden met minder belastinguitgave. Bijvoorbeeld door alleen een uitstel van betalingsregeling in plaats van een vrijstelling.

De uitkomsten van het model zijn onderhevig aan aannamen dus er kan in de praktijk een andere uitkomst zijn geweest dan hetgeen gesimuleerd is door het model.

6.3 Resultaten: doorschuiven naar medewerker tegen koopsom (IB)

Van de ruim 39.000 waarnemingen voor het gebruik van de doorschuifregelingen stakingswinst (zie paragraaf 5.7) zijn er 17.499 waarnemingen voor de doorschuifregeling naar werknemer of

medeondernemer. Hiervan zijn er ruim 5.000 overgedragen bedrijven waarvan een volledige winstreeks beschikbaar is.⁸⁶ Voor al deze bedrijven is een saldo van de prijs en winstverwachting gesimuleerd volgens bovenstaande methode.

De parameters in het model zijn als volgt gekozen:

W_t : gebaseerd op gegevens van de Belastingdienst. Dit is de fiscale winst zonder stakingswinst.⁸⁷

$discontovoet = 7,5\%$

$n = 10$

$C = 10$

$s_0 = 0,5 \cdot \text{boekwaarde}$ (de boekwaarde in het jaar van overdracht is bekend)

$rente = 5\%$

$o_{ij} = 0,5$

$a = 10\%$

$b = 30\%$

Omdat de keuze van parameters van invloed is op de uitkomst van de simulaties zijn in deze paragraaf verschillende scenario's doorgerekend, om aan te tonen hoe de doeltreffendheid en doelmatigheid van de doorschuifregeling afhangt van de keuze voor de parameters. De uitkomst van het simulatiemodel is telkens het percentage bedrijven in de simulatie waarvoor de regeling doeltreffend en doelmatig is geweest.

Van de volgende parameters zijn verschillende scenario's doorgerekend, met tussen haken welke waarden deze aannemen: de voortzettingsduur (5, 10 of 15 jaar), de belastingvoet (30, 40 of 50 procent), de stille reserves (0,25; 0,35 of 0,50 ten opzichte van de boekwaarde), de afschrijvingsvoet (10, 15 of 20 procent) en de onderhandelingsmacht (ligt bij koper, ligt gemiddeld of ligt bij verkoper).

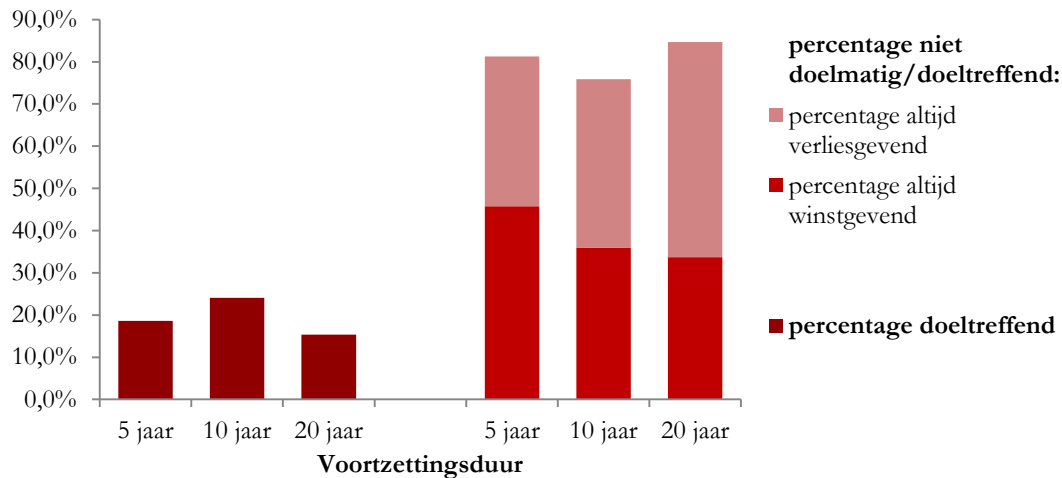
Voortzettingsduur van het bedrijf

In het eerste scenario is de voortzettingsduur van het bedrijf aangepast. Figuur 6.1 laat zien wat de doeltreffendheid en doelmatigheid van de regeling is als het bedrijf 5, 10 en 20 jaar wordt voortgezet. Het moment waarop de belastingclaim acuut wordt, is in deze scenario's steeds op het einde van de voortzettingsperiode gesteld. Met andere woorden, parameter C is in deze simulatie ook op 5, 10 en 20 jaar gezet. De figuur laat zien dat een bedrijf bij 10 jaar voortzetting in 24 procent van de gevallen de doorschuifregeling nodig heeft om de investering in bedrijfsoverdracht rendabel te maken. Oftewel, in 24 procent van de gevallen is de regeling doeltreffend om ervoor te zorgen dat de investering in bedrijfsoverdracht rendabel is. Bij 5 jaar voortzetten is dat 19 procent en bij 20 jaar 15 procent. Het percentage bedrijven dat zowel met als zonder doorschuifregeling rendabel is, varieert tussen de 36 en 51 procent, afhankelijk van het scenario. Voor 34 tot 46 procent van de bedrijven geldt dat een investering in een overdracht zowel met als zonder regeling niet rendabel is. Deze twee laatste groepen bedrijven hebben de regeling niet nodig om rendabel te zijn waardoor de regeling niet effectief is en niet doelmatig.

⁸⁶ De boekwaarden van de ondernemingen met een volledige winstreeks zijn gemiddeld 10 procent hoger dan de boekwaarden van de ondernemingen zonder volledige winstreeks. Hier is niet voor gecorrigeerd.

⁸⁷ Er is geen zicht op de economische winst.

Figuur 6.1 Bij een voortzetting van 10 jaar is de doeltreffendheid van de regeling hoger dan bij 5 of 20 jaar

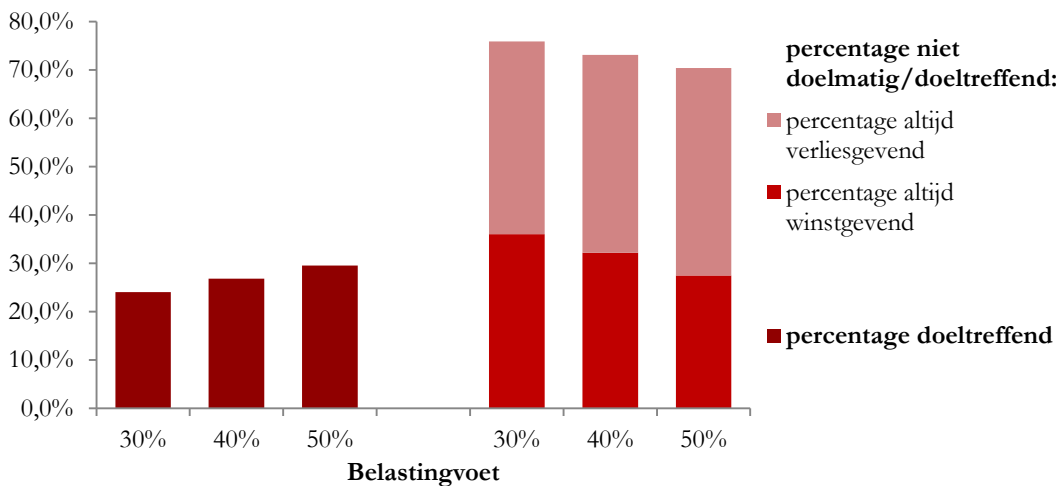

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2014), op basis van gegevens van de Belastingdienst.

Belastingvoet

De belastingvoet is voor ieder bedrijf anders. Naast de (progressieve) belastingtarieven kan een deel van de bedrijven mogelijk gebruikmaken van vrijstellingen zoals een startersaftrek of een MKB-vrijstelling. Omdat zulke gedetailleerde gegevens niet bekend zijn, is in deze scenario's met een gemiddelde belastingvoet gerekend. Figuur 6.2 laat zien wat de invloed is van een belastingvoet van 30, 40 en 50 procent op de doeltreffendheid en doelmatigheid van de regeling.

Figuur 6.2 Een hogere belastingvoet leidt tot beperkte verandering in de doeltreffendheid van de regeling

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2014), op basis van gegevens van de Belastingdienst.

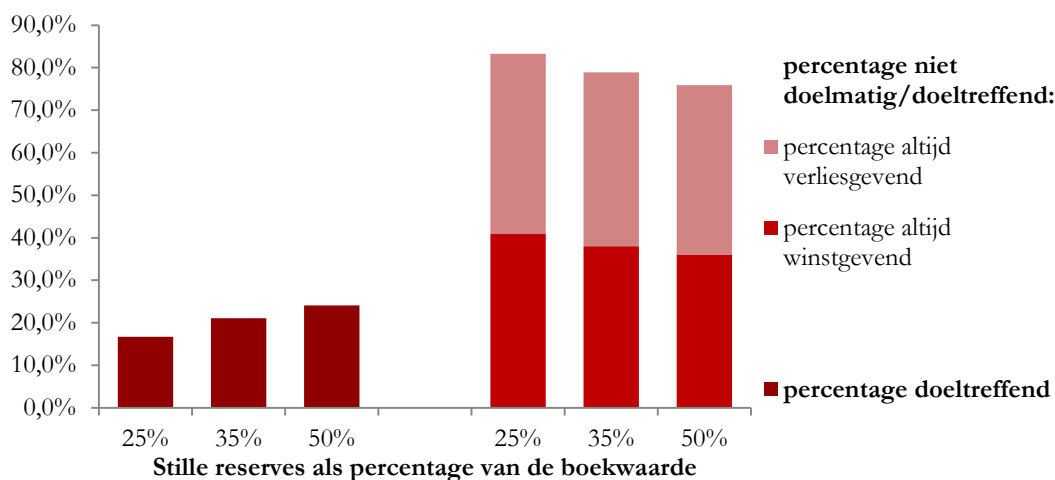
Bij een belastingvoet van 30 procent is de doorschuifregeling bij 24 procent van de bedrijven doeltreffend. Dit percentage stijgt naar 27 procent bij een belastingvoet van 40 procent en 30 procent bij een belastingvoet van 50 procent. Het aantal bedrijven waarvoor de investering zowel met als zonder regeling niet rendabel is neemt toe van 40 naar 43 procent naarmate de belastingvoet hoger

is, terwijl het aantal bedrijven waarvoor een investering ook zonder regeling rendabel is, afneemt van 36 tot 27 procent.

Stille reserves

In het model is uitgegaan van een vast percentage stille reserves bovenop de boekwaarde van een bedrijf. In de basisparameters is ervan uitgegaan dat de stille reserves 50 procent van de boekwaarde in het jaar van overdracht bedragen. Dit betekent dat de stakende ondernemer 50 procent bovenop de boekwaarde als stille reserves heeft opgebouwd. Figuur 6.3 laat zien hoe de doelmatigheid verandert als de stille reserves 35 of 25 procent van de boekwaarde bedragen.

Figuur 6.3 Wanneer er minder stille reserves zijn is de belastingclaim lager, waarmee ook de doeltreffendheid van de doorschuifregeling afneemt

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2014), op basis van gegevens van de Belastingdienst.

Naarmate er minder stille reserves in de bedrijven zitten neemt de doeltreffendheid van de regelingen af, van 24 procent bij 50 procent stille reserves tot 17 procent bij 25 procent stille reserves. Wanneer er geen stille reserves zijn is een doorschuifregeling niet nodig aangezien er dan bij overdracht geen belasting wordt geheven. Het percentage doeltreffend komt in het model dan op 0 uit.

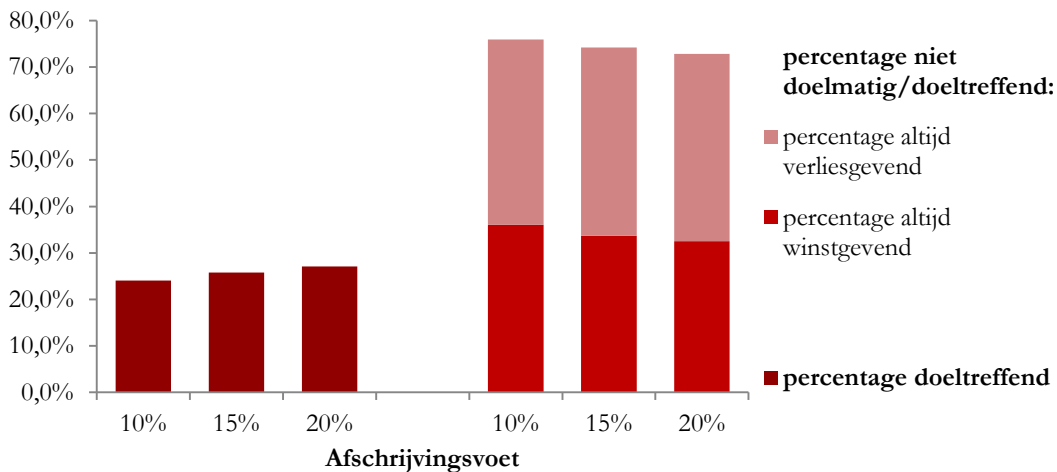
Uit dit scenario kan ook worden afgeleid wat er gebeurt met de doeltreffendheid bij een dip in de onroerend goed markt. Een deel van de stille reserves kan zijn opgebouwd door waardevermindering in het onroerend goed van de onderneming. Stel dat de waarde van onroerend goed hard daalt, dan dalen de stille reserves. Het percentage stille reserves ten opzichte van de boekwaarde daalt hiermee ook. Uit Figuur 6.3 volgt dan dat de doeltreffendheid van de regeling daalt.

Een andere externe factor die de doeltreffendheid van de regeling kan beïnvloeden is de rente. Wanneer de rente daalt, neemt de doeltreffendheid van de regeling af, omdat het verschil in koopsommen inclusief rente tussen wel en niet gebruikmaken van de regeling kleiner wordt, zodat ook het effect van de regeling afneemt.

Afschrijvingsvoet

De afschrijvingsvoet is 10 procent in de uitgangssituatie van het model. In Figuur 6.4 zijn de effecten van een afschrijvingsvoet van 10, 15 en 20 procent op de doeltreffendheid en doelmatigheid van de doorschuifregeling in kaart gebracht. Uit de figuur blijkt dat een hogere afschrijvingsvoet gepaard gaat met een hogere doeltreffendheid van de doorschuifregeling. Bij een afschrijvingsvoet van 10 procent is de regeling voor 24 procent van de bedrijven doeltreffend. Bij een afschrijvingsvoet van 15 procent is dit 26 procent en bij een afschrijvingsvoet van 20 procent stijgt dit verder door naar 27 procent.

Figuur 6.4 Bij een hogere afschrijvingsvoet is de doeltreffendheid van de regeling hoger

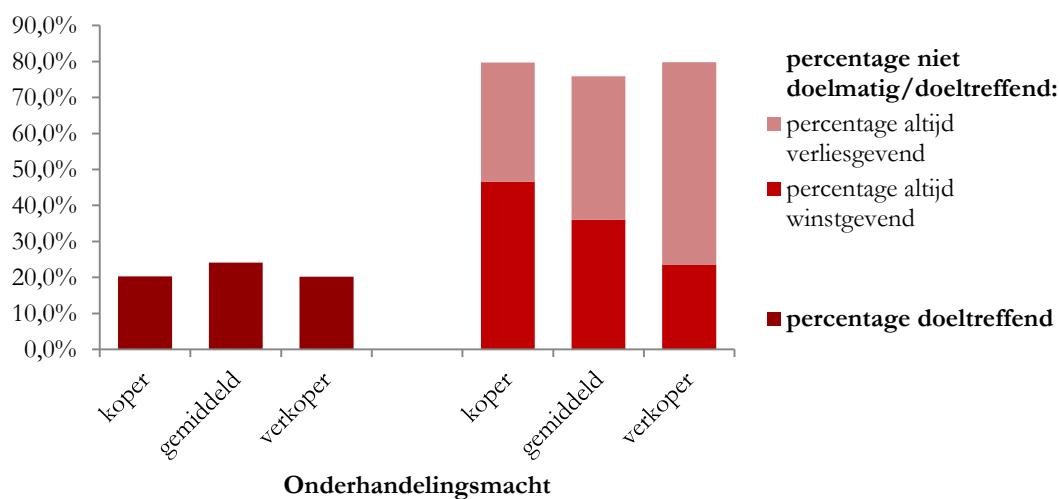

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2014), op basis van gegevens van de Belastingdienst.

Onderhandelingsmacht

In de uitgangssituatie van het model is aangenomen dat de koper en verkoper even goed onderhandelen over de prijs, waardoor de prijs precies tussen de betalingsbereidheid en de reserveringsprijs in ligt. De doeltreffendheid van de regeling verandert wanneer een koper gemiddeld meer onderhandelingsmacht heeft dan de verkoper of andersom. Figuur 6.5 laat zien hoe de doeltreffendheid en doelmatigheid van de regeling verandert wanneer altijd de reserveringsprijs wordt betaald of wanneer de volledige betalingsbereidheid van de koper wordt benut.

Figuur 6.5 Wanneer de onderhandelingsmacht in het midden ligt, is de doeltreffendheid van de regeling hoger

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2014), op basis van gegevens van de Belastingdienst.

De figuur laat zien dat de doeltreffendheid het hoogste is wanneer koper en verkoper beiden goed onderhandelen over de prijs. Wanneer de koper dan wel verkoper de volledige onderhandelingsmacht heeft, zakt het percentage bedrijven waarvoor de regeling doeltreffend is van 24 naar 20 procent. De figuur laat ook goed zien dat het aantal altijd rendabele investeringen afneemt naarmate er meer moet worden betaald voor het bedrijf.

6.4 Resultaten: doorschuiven bij overlijden (IB)

Van de ruim 39.000 waarnemingen van gebruik van alle doorschuifregelingen stakingswinst maakten 7.208 ondernemingen gebruik van de doorschuifregeling bij overlijden. Hiervan zijn in het databestand van de Belastingdienst ruim 2.200 bedrijven beschikbaar met een volledige winstreeks.⁸⁸

Voor deze 2.200 bedrijven is wederom een saldo van de belastingschuld en winstverwachting gesimuleerd volgens de methode die staat beschreven in paragraaf 6.2. Aangezien deze bedrijven via vererving zijn overgegaan naar de verkrijger is er geen sprake van een koopsom. Daarin wijkt het simulatiemodel af van die uit paragraaf 6.3. De overdrachten waarbij gebruik wordt gemaakt van de doorschuifregeling bij overlijden kennen echter een extra dimensie, namelijk de mogelijkheid om gebruik te maken van de BOR bij het betalen van verschuldigde erfbelasting die over de doorgeschoven onderneming verschuldigd is. Voor de simulaties worden dezelfde parameters gekozen als in het model voor doorschuiven naar een werknemer:

W_t : gebaseerd op gegevens van de Belastingdienst. Dit is de fiscale winst zonder stakingswinst.⁸⁹

$discontovoet = 7,5\%$

$n = 10$

⁸⁸ De boekwaarden van de ondernemingen met een volledige winstreeks zijn gemiddeld 10 procent hoger dan de boekwaarden van de ondernemingen zonder volledige winstreeks. Hier is niet voor gecorrigeerd.

⁸⁹ Er is geen zicht op de economische winst.

$$C = 10$$

$$s_0 = 0,5 \cdot \text{boekwaarde} \text{ (de boekwaarde in het jaar van overdracht is bekend)}$$

$$\text{rente} = 5\%$$

$$a = 10\%$$

$$b = 30\%$$

Met deze parameters wordt gevarieerd opdat met scenario's een bandbreedte voor de doeltreffendheid en doelmatigheid van de doorschuifregeling in kaart wordt gebracht. De uitkomst van het simulatiemodel is telkens het percentage bedrijfsoverdrachten waarvoor de regeling doeltreffend en doelmatig is geweest.

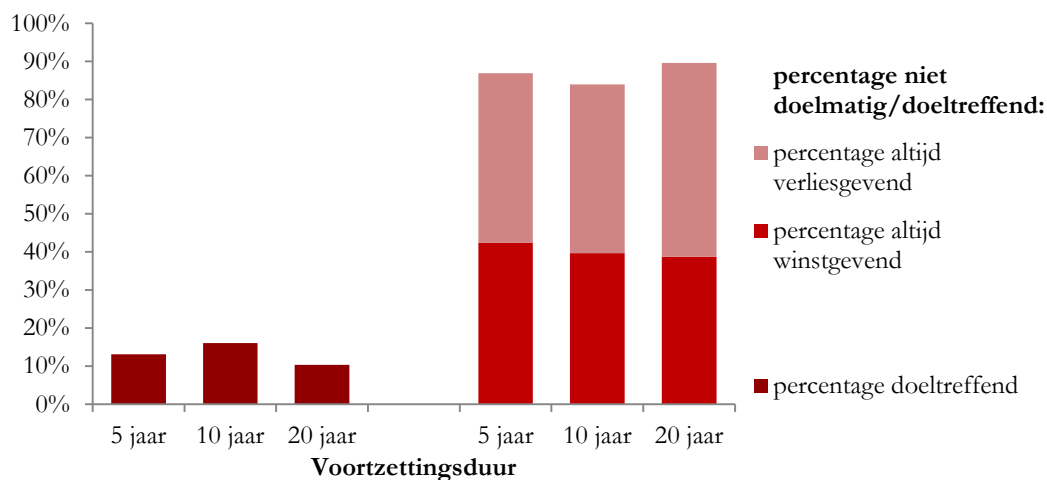
Een verschil met de situatie van doorschuiven naar werknemer is dat er bij doorschuiven bij overlijden sprake is van een erfenis in plaats van een koopsom. De parameter σ_{ij} (onderhandelingsmacht van de verkoper) verdwijnt hiermee uit het model. Een toevoeging in dit model ten opzichte van doorschuiven naar werknemer is het gebruik van BOR in combinatie met de doorschuifregeling.

Van de overgedragen bedrijven die in het databestand van de Belastingdienst zitten, is onbekend of zij ook gebruik hebben gemaakt van de BOR. In onderstaande simulatie wordt allereerst uitgegaan van gecombineerd gebruik van zowel de doorschuifregeling bij overlijden als de BOR. Daarbij wordt aangenomen dat de resterende erfbelasting volledig uit het bedrijf wordt gehaald en dat het bedrijf wordt overgedragen van ouder op kind. Vervolgens wordt een scenario beschouwd waarin gebruik wordt gemaakt van de doorschuifregeling maar niet van de BOR. In dat scenario wordt ook gevarieerd met het deel van de erfbelasting uit het bedrijf wordt gehaald.

Voortzettingduur van het bedrijf

Het eerste scenario laat zien wat de doeltreffendheid en doelmatigheid van de regeling is bij voortzetting van het bedrijf van 5, 10 of 20 jaar. Het moment waarop de belastingclaim acuut wordt (parameter C), is in deze scenario's steeds op het einde van de voortzettingsperiode gesteld. Figuur 6.6 laat zien dat een bedrijf bij 5 jaar voortzetting in 13 procent van de gevallen de doorschuifregeling nodig heeft om na overdracht winstgevend te zijn. Bij 10 jaar is dat 16 procent en bij 20 jaar 10 procent. Voor 38 tot 42 procent van de bedrijven geldt dat zij zowel met als zonder regeling winstgevend zijn. Het percentage bedrijven dat zowel met als zonder doorschuifregeling verlieslatend is, varieert tussen de 44 en 51 procent, afhankelijk van het scenario.

Figuur 6.6 Bij een voortzettingsduur van 10 jaar is de regeling voor 16 procent van de bedrijven doeltreffend

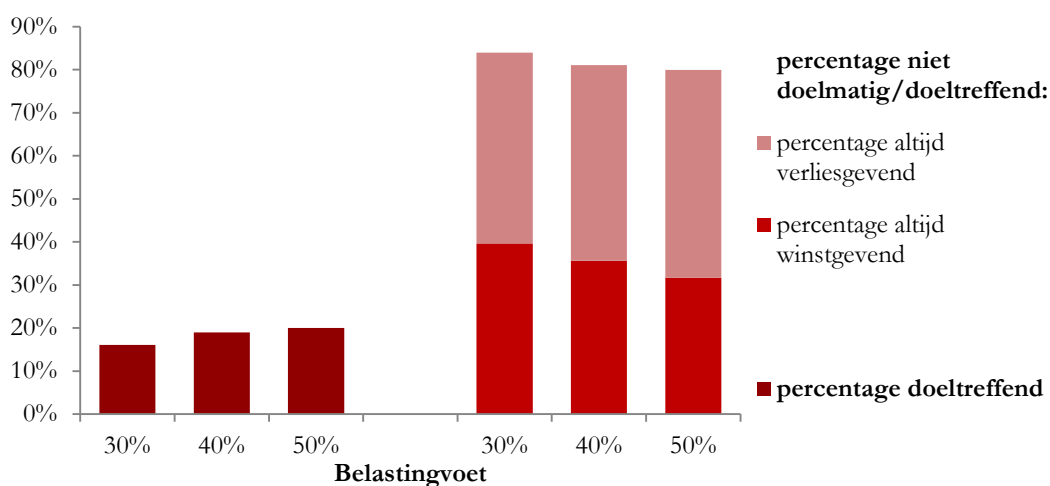

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2014), op basis van gegevens van de Belastingdienst.

Belastingvoet

Omdat gegevens over de gemiddelde belastingvoet per bedrijf niet beschikbaar zijn, is in het model met een gemiddelde belastingvoet gerekend. Figuur 6.7 laat zien wat de invloed is van een belastingvoet van 30, 40 en 50 procent op de doeltreffendheid en doelmatigheid van de regeling. Bij een belastingvoet van 30 procent is de doorschuifregeling bij 16 procent van de bedrijven doeltreffend. Dit percentage stijgt naar 19 procent bij een belastingvoet van 40 procent en 20 procent bij een belastingvoet van 50 procent. Het aantal verliesgevende bedrijven neemt toe van 44 naar 48 procent naarmate de belastingvoet hoger is, terwijl het aantal winstgevende bedrijven afneemt, van 40 naar 31 procent.

Figuur 6.7 Een hogere belastingvoet leidt tot een hogere doeltreffendheid van de regeling

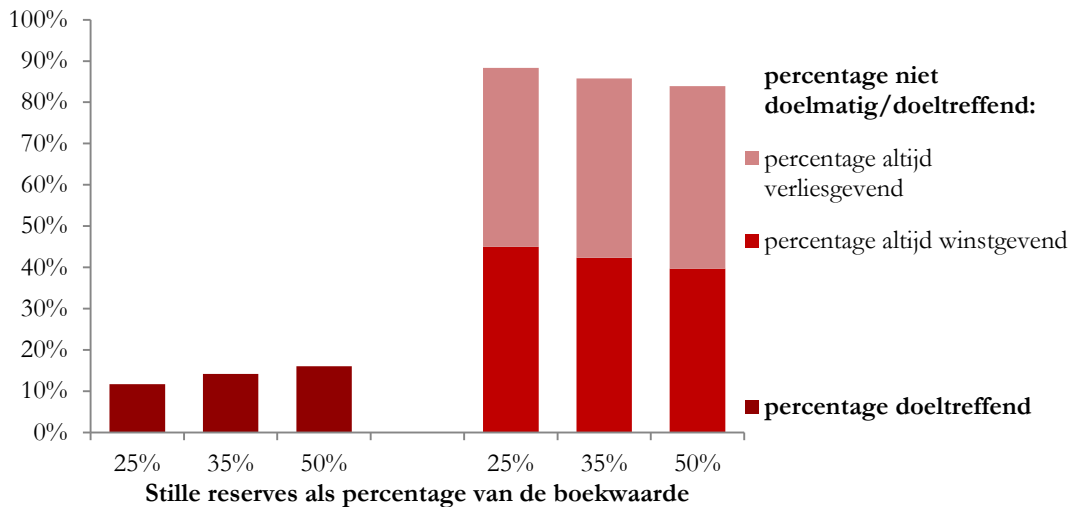

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2014), op basis van gegevens van de Belastingdienst.

Stille reserves

In het model is uitgegaan van een vast percentage stille reserves bovenop de boekwaarde van een bedrijf. In de basisparameters is ervan uitgegaan dat de stille reserves 50 procent van de boekwaarde in het jaar van overdracht bedragen. Figuur 6.8 laat zien hoe de doelmatigheid verandert als de stille reserves 25 of 35 procent van de boekwaarde bedragen. Naarmate er minder stille reserves in de bedrijven zitten neemt de doeltreffendheid van de regelingen af, van 16 procent bij 50 procent stille reserves tot 12 procent bij 25 procent stille reserves. Wanneer er geen stille reserves zijn, is een doorschuifregeling niet nodig aangezien er dan bij overdracht geen inkomstenbelasting wordt geheven.

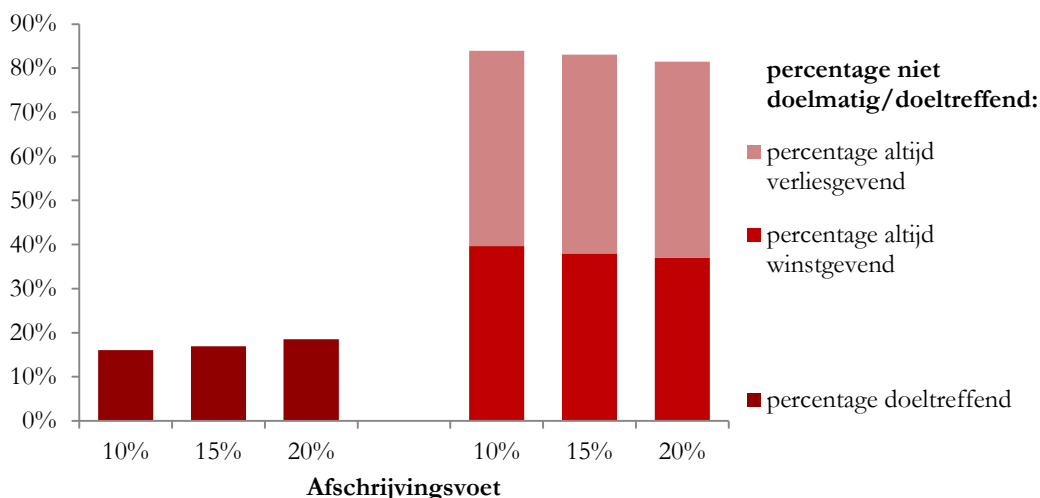
Figuur 6.8 Wanneer de stille reserves twee keer zo klein zijn, neemt het percentage bedrijven waarvoor de regeling doeltreffend is af van 16 tot 12 procent

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2014), op basis van gegevens van de Belastingdienst.

Afschrijvingsvoet

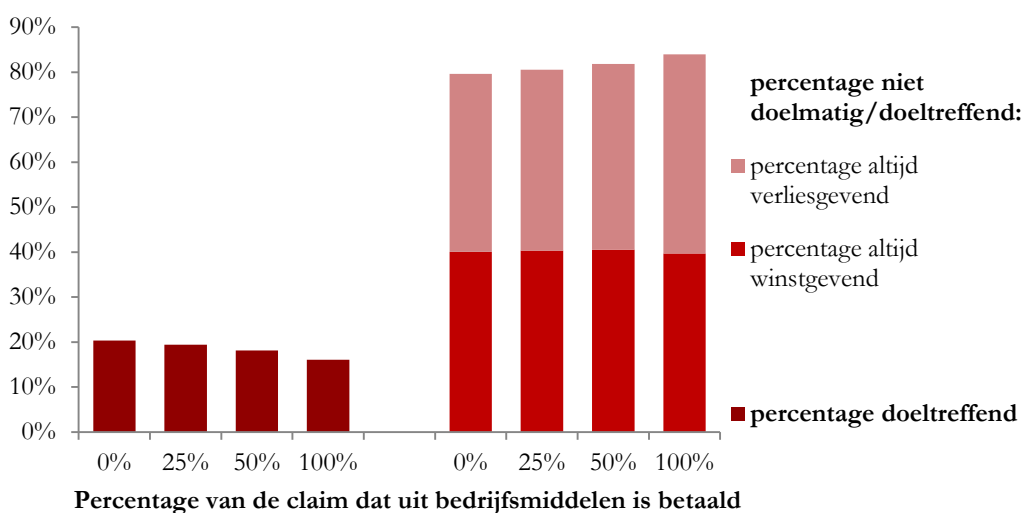
De afschrijvingsvoet in het model is 10 procent in de uitgangssituatie. In Figuur 6.9 zijn de effecten van een verhoging tot 15 en 20 procent op de doeltreffendheid en doelmatigheid van de doorschuifregeling in kaart gebracht. Een hogere afschrijvingsvoet blijkt gepaard te gaan met een hogere doeltreffendheid van de doorschuifregeling. Bij een afschrijvingsvoet van 10 procent is de regeling voor 16 procent van de bedrijven doeltreffend. Bij een afschrijvingsvoet van 15 procent is dit 17 procent en bij een afschrijvingsvoet van 20 procent stijgt dit verder door naar 19 procent.

Figuur 6.9 Een hogere afschrijvingsvoet leidt tot een hogere doeltreffendheid van de regeling

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2014), op basis van gegevens van de Belastingdienst.

Belastingclaim betaald uit bedrijfsmiddelen

In de uitgangssituatie van het model wordt gebruikgemaakt van de BOR en wordt de eventueel overgebleven belastingclaim volledig betaald uit bedrijfsmiddelen. In dit geval is de doorschuifregeling voor 21 procent van de bedrijven doeltreffend (Figuur 6.10). Wanneer een kleiner deel van de claim uit bedrijfsmiddelen wordt betaald, daalt het aantal bedrijven dat zowel met als zonder doorschuifregeling een verliesgevend vooruitzicht heeft, en komt dat ten goede aan het aantal altijd winstgevende bedrijven en de bedrijven waarvoor de doorschuifregeling doeltreffend is. Wanneer slechts de helft van de claim uit bedrijfsmiddelen wordt betaald, stijgt het percentage waarvoor de regeling doeltreffend is van 16 naar 18 procent, en naar 19 procent en 20 procent in het geval dat de claim respectievelijk voor slechts een kwart of helemaal niet met bedrijfsmiddelen wordt betaald.

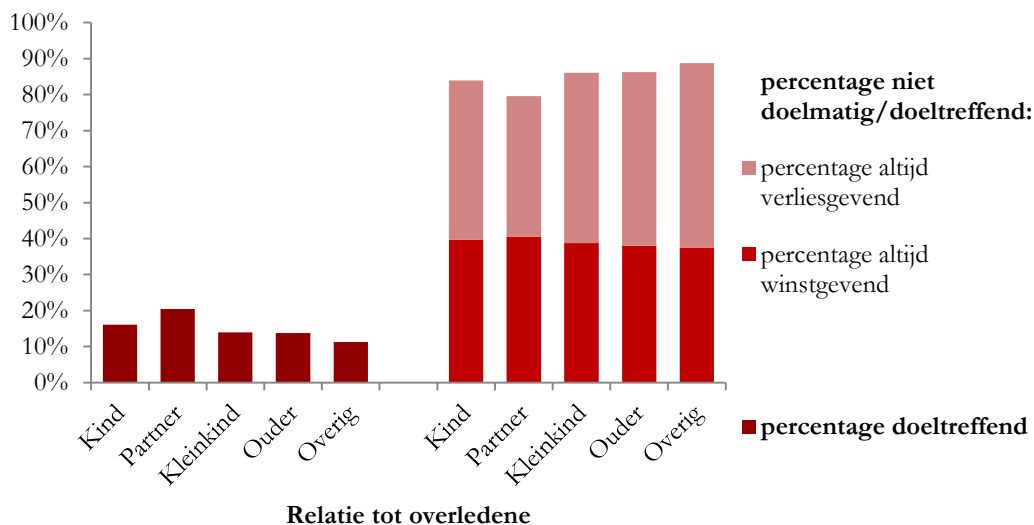
Figuur 6.10 Wanneer (een deel van) de belastingclaim uit eigen middelen kan worden betaald, is de doeltreffendheid van de doorschuifregeling hoger

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2014), op basis van gegevens van de Belastingdienst.

Relatie tot overledene

Het tarief en de algemene vrijstelling van de erfbelasting hangt af van de relatie tot de overledene.⁹⁰ In het model is bij alle berekeningen uitgegaan van een bedrijfsoverdracht van ouder op kind. Wanneer de relatie tot de overledene anders is, verandert ook de belastingclaim en daarmee de winstgevendheid van het bedrijf, zowel met als zonder regeling. Figuur 6.11 laat zien dat het percentage bedrijven waarvoor de regeling doeltreffend is stijgt van 16 tot 21 procent wanneer het bedrijf overgaat op de partner van de overledene. Dit komt omdat de vrijstelling voor partner hoger is. Voor kleinkind, ouder en overige erfgenamen zijn de tarieven en vrijstelling minder gunstig waardoor het percentage doeltreffendheid uitkomt op respectievelijk 14, 14 en 11 procent.

Figuur 6.11 De erfbelasting voor kind en partner kent een relatief hoge vrijstelling en/of een laag tarief, en zorgt daarmee voor een hogere doeltreffendheid van de doorschuifregeling

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2014), op basis van gegevens van de Belastingdienst.

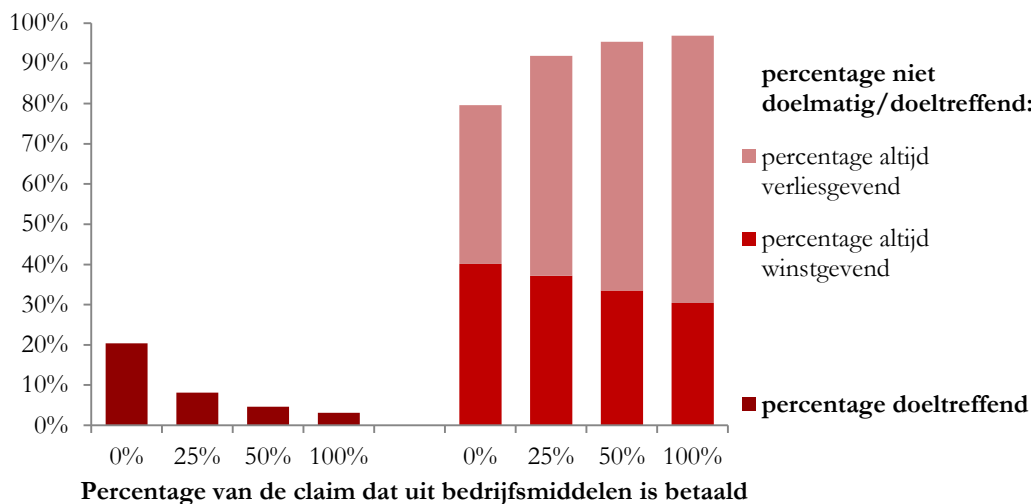
Geen gebruik van de BOR

Wanneer er geen gebruik wordt gemaakt van de BOR valt de belastingclaim hoger uit. Omdat in het model de belastingclaim volledig wordt betaald uit bedrijfsmiddelen, heeft dit invloed op de winstgevendheid. Deze situatie wordt geschetst in Figuur 6.12: van alle bedrijven in het model is voor 3 procent de regeling doeltreffend. De figuur laat ook zien hoe het percentage bedrijven waarvoor de regeling doeltreffend is, verandert wanneer een kleiner deel van de claim uit bedrijfsmiddelen wordt betaald. Wanneer zonder gebruik van de BOR, de helft van de claim uit bedrijfsmiddelen wordt betaald, stijgt het percentage waarvoor de regeling doeltreffend is naar 5 procent en bij een kwart van de claim uit bedrijfsmiddelen is dat 8 procent. In het geval er geen bedrijfsmiddelen nodig zijn voor de belastingschuld wordt de claim geheel buiten het bedrijf gelaten en komt het percentage waarvoor de regeling doeltreffend is uit op 20 procent. In dit geval is het

⁹⁰ Zo betalen de partner en (pleeg)kinderen in 2014 10 procent tot € 117.214 en 20 procent daarboven. Bij kleinkinderen en verdere afstammelingen is dit 18 procent en 36 procent en bij overigen is dit 30 procent en 40 procent.

verschil tussen wel of geen gebruik van de BOR voor de winstgevendheid van het bedrijf niet relevant.⁹¹

Figuur 6.12 Geen gebruik van de BOR zorgt voor een grotere belastingclaim. Wanneer dit uit bedrijfsmiddelen wordt betaald, is de doeltreffendheid van de doorschuifregeling lager

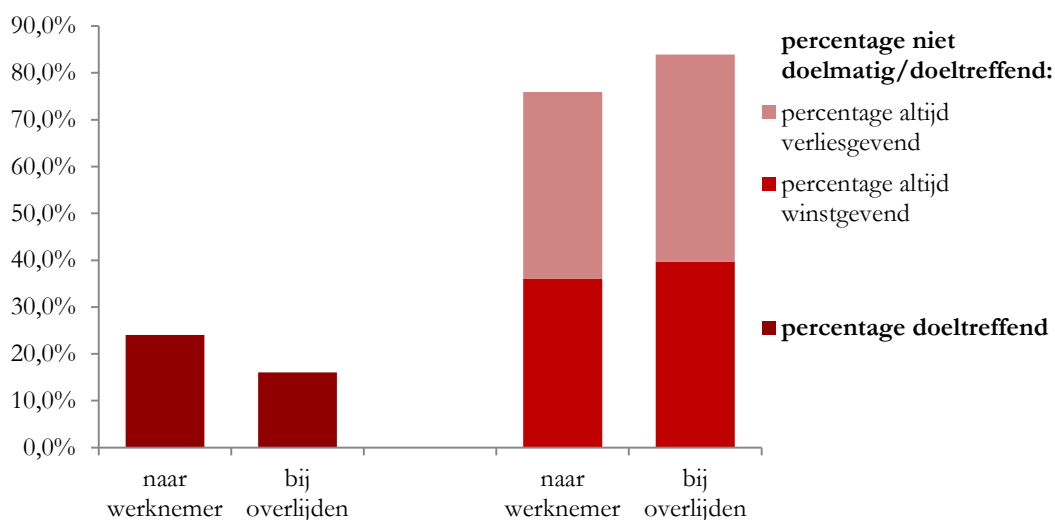

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2014), op basis van gegevens van de Belastingdienst.

6.5 Bandbreedtes doeltreffendheid

In het basisscenario is de doorschuifregeling naar werknemer voor 24 procent van de bedrijfsoverdrachten doeltreffend. Voor de doorschuifregeling bij overlijden is dit 16 procent (zie Figuur 6.13). Zie Bijlage E voor de doeltreffendheid voor beide regelingen in het basisscenario per sector.

Figuur 6.13 Doeltreffendheid in het basisscenario voor beide doorschuifregelingen

⁹¹ Wel betekent dit dat de liquide middelen van buiten de onderneming (bijvoorbeeld uit de rest van de erfenis of eigen liquide middelen) waarmee de erfbelasting betaald wordt niet meer in de onderneming geïnvesteerd kunnen worden. Dit heeft wel effect op het groeipotentieel van de onderneming.

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2014), op basis van gegevens van de Belastingdienst.

Omdat de keuze van parameters van invloed is op de uitkomst van de simulaties en daarmee op de geschatte doeltreffendheid en doelmatigheid van de regelingen zijn combinaties van verschillende scenario's doorgerekend. Tabel 6.1 presenteert een set van parameters voor een meest doeltreffend en een minst doeltreffend scenario.

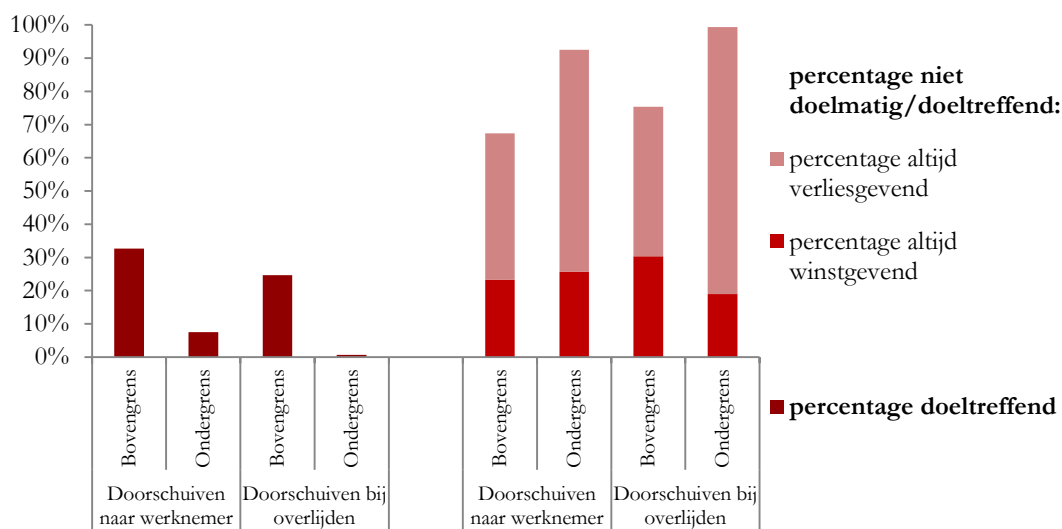
Tabel 6.1 Waarden van parameters voor hoogste en laagste doeltreffendheid van doorschuifregeling

Parameters	Doorsch. naar werknemer		Doorsch. bij overlijden	
	Bovengrens doeltreffendheid	Ondergrens doeltreffendheid	Bovengrens doeltreffendheid	Ondergrens doeltreffendheid
Belastingvoet	50%	30%	50%	30%
Stille reserves als % van de boekwaarde	50%	25%	50%	25%
Afschrijvingsvoet	20%	10%	20%	10%
Voortzettingduur	10	20	10	5
Onderhandelingsmacht verkoper	0.5	0	n.v.t.	n.v.t.
Gebruik van BOR	-	-	Ja	Nee
Relatie met erflater	-	-	Partner	Overig
% erfbelasting uit ondernemingsvermogen	-	-	0%	100%
Percentage bedrijven voor wie de regeling doeltreffend is	33%	7%	25%	1%

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2014), op basis van data van de Belastingdienst.

De doorschuifregeling naar werknemers is in het meeste gunstige scenario voor 33 procent van de bedrijven doeltreffend (zie ook Figuur 6.13). Voor de doorschuifregeling bij overlijden is dat 25 procent. In het meest ongunstige scenario is de doorschuifregeling naar werknemers doeltreffend voor 7 procent van de bedrijven. Bij de doorschuifregeling bij overlijden is dat slechts 1 procent.

Figuur 6.14 Boven- en ondergrens van doeltreffendheid van de doorschuifregelingen

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2014), op basis van data van de Belastingdienst.

Een correctie van de fiscale winst voor de arbeidsbeloning van de ondernemer zelf was op basis van de beschikbare data niet mogelijk. Hierdoor wordt in de analyse de winst van de IB-onderneming overschat. Omdat er geen gegevens beschikbaar zijn over een gereserveerd ondernemersloon,⁹² is getoetst hoe gevoelig de uitkomsten uit de analyse zijn voor deze overschatting. Dit is gedaan door arbeidsbeloning als percentage van de winst te modelleren. Het bedrag dat ten goede komt aan het ondernemersloon is gemaximeerd op het gebruikelijk loon opgesteld door de Belastingdienst.⁹³

Wanneer 25 procent van de winst als ondernemersloon wordt aangemerkt (met als maximum het gebruikelijk loon), stijgt de doelmatigheid van de doorschuifregeling naar werknemer in het basisscenario licht van 24 naar 25 procent. Wanneer 50 procent van de winst als ondernemersloon wordt aangemerkt neemt de doelmatigheid toe tot 26 procent. Voor de doorschuifregeling bij overlijden geldt dat de doelmatigheid bij een ondernemersloon van 25 en 50 procent van de winst respectievelijk 16 en 17 procent bedraagt in het basisscenario, ten opzichte van 16 procent in het geval er geen rekening wordt gehouden met een arbeidsbeloning voor de ondernemer.

De toename van de doelmatigheid wordt veroorzaakt door een daling van de netto contante waarde van de onderneming als gevolg van een lagere winst (door aftrek van het ondernemersloon). De belastingclaim wordt daardoor een belangrijker onderdeel van de transactie, met als gevolg dat er een lichte stijging is in het aantal ondernemingen die de doorschuifregeling nodig hebben om de investering in een overdracht rendabel te maken.

⁹² Een algemene correctie van de winsten van alle bedrijven in het bestand voor het gebruikelijke jaarloon is tevens niet mogelijk omdat niet alle ondernemers fulltime werken binnen hun onderneming. Het gebruikelijk loon waarvoor de winst gecorrigeerd dient te worden, zou daarom naar rato van een deeltijdfactor moeten. Ook hiervoor ontbreekt de nodige informatie over het door de ondernemer aantal gewerkte uren in de betreffende onderneming.

⁹³ De gebruikelijkloonregeling houdt in dat een aanmerkelijkbelanghouder wordt geacht een loon te krijgen dat normaal is voor het niveau en de duur van zijn arbeid. Dit concept wordt alleen toegepast in de afseer; IB-ondernemingen kennen geen gebruikelijkloonregeling. In deze gevoeligheidsanalyse kan het gebruikelijk loon echter wel worden gebruikt als een inschatting voor de hoogte van het arbeidsloon. Het gebruikelijke loon bedroeg € 40.000 in 2008 en 2009, € 41.000 in 2010 en 2011, en € 42.000 in 2012.

6.6 Doelmatigheid van de regelingen

In paragraaf 6.3 en 6.4 is steeds onderscheid gemaakt tussen twee groepen bedrijven: de groep waarvoor de doorschuifregeling doeltreffend is (de linker balken in de figuren) en de groep waarvoor de regeling niet doeltreffend is. Aangezien voor deze laatste groep de regeling geen effect heeft, zijn de belastinguitgaven aan deze regelingen ook niet doelmatig. Immers, met minder middelen (geen) was hetzelfde effect bereikt. Dit wil niet zeggen dat voor de eerste groep bedrijven de regeling naast doeltreffend ook doelmatig is. Deze paragraaf bespreekt de doelmatigheid voor de groep bedrijven waarvoor de regeling doeltreffend is.

6.6.1 Doelmatigheid voor bedrijven waarvoor doorschuifregeling doeltreffend is

De doeltreffendheid is in de vorige paragraaf bepaald door de netto contante waarde met en zonder doorschuifregeling te vergelijken. De regeling is doeltreffend voor de bedrijven waarvoor de netto contante waarde positief is met regeling en negatief zonder.

Voor de doelmatigheid wordt vervolgens gekeken aan welk bedrag deze bedrijven voldoende hebben voor een netto contante waarde die niet meer negatief is, oftewel precies gelijk aan 0. Het bedrag dat de bedrijven daarbovenop aan voordeel hebben genoten door de regeling is dan niet doelmatig. Door de verhouding te nemen van het doelmatige bedrag ten opzichte van het totale voordeel dat deze bedrijven aan de regeling hebben overgehouden, kan de mate van doelmatigheid worden uitgedrukt in een percentage.

Als voorbeeld: een bedrijf heeft een netto contante waarde van -€ 6.000 zonder doorschuifregeling en € 2.000 met doorschuifregeling. Het verschil in netto contante waarden bestaat niet alleen uit het rentevoordeel dat een bedrijf haalt uit het doorschuiven van de belastingclaim. Ook andere factoren zoals het deel van de koopsom dat met vreemd vermogen moet worden betaald of een verandering in afschrijvingspotentieel spelen hierin een rol. Het doelmatige bedrag van de regeling is dan € 6.000 en het niet-doelmatige bedrag € 2.000. De doelmatigheid voor dit bedrijf is in dit geval $\frac{€ 6.000}{(€ 6.000 + € 2.000)} = 75$ procent.

Voor zowel doorschuiven naar werknemer als doorschuiven bij overlijden kan op deze manier de doelmatigheid van de regeling worden bepaald. In beide gevallen worden de parameters gebruikt die in beide modellen als uitgangssituatie zijn genomen. Tabel 6.2 laat simulatieresultaten bij beide doorschuifregelingen zien voor het deel van de bedrijven waarvoor de regeling doeltreffend is. De tabel toont het gemiddelde doelmatige en niet-doelmatige deel van de regeling in euro's per bedrijf, en de gemiddelde boekwaarde van de bedrijven. Dit eerste bedrag is het voordeel genoten als gevolg van gebruik van de regelingen dat bedrijven hebben gekregen door het uitstellen van de belastingclaim (uitgaande van een voortzettingduur van tien jaar). Dit genoten voordeel komt ten laste van de algemene middelen (belasting).

Het voorbeeld hierboven illustreert hoe het doelmatige deel van het voordeel genoten als gevolg van gebruik van de regelingen in euro's wordt bepaald. Het doelmatige deel is in dat voorbeeld € 6.000 van het totale voordeel van € 8.000. Tabel 6.2 laat zien dat voor de doorschuifregeling naar

werknemer het gemiddelde voordeel van een bedrijf waarvoor de regeling doeltreffend is⁹⁴, uitkomt op bijna € 68.000 per bedrijf. Voor de doorschuifregeling bij overlijden is dit bijna € 64.000. Voor beide regelingen is respectievelijk 66 en 73 procent van het voordeel genoten als gevolg van gebruik van de regelingen doelmatig.

Tabel 6.2 Van het totale voordeel genoten als gevolg van gebruik van de regelingen voor een bedrijf bij een doeltreffende doorschuifregeling is in de simulatie ongeveer 70 procent doelmatig

Gemiddeld voordeel genoten als gevolg van gebruik van de regelingen doorschuifregeling per bedrijf	Doelmatig	Niet doelmatig	Totaal genoten voordeel	Boekwaarde
Doorschuifregeling naar werknemer	€ 44.470 (66%)	€ 23.122 (34%)	€ 67.592	€ 716.518
Doorschuifregeling bij overlijden	€ 46.606 (73%)	€ 17.348 (27%)	€ 63.954	€ 677.954

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2014), op basis van data van de Belastingdienst.

De analyse van de doelmatigheid is gedaan voor alle bedrijven uit het bestand van de Belastingdienst met een winstreeks over meerdere jaren. Daarom zijn geen totale belastinguitgaven voor de twee doorschuifregelingen gepresenteerd. Er ontbreekt immers een deel van de overdrachten in de analyse. Daarnaast wordt hierbij nogmaals benadrukt dat het om een simulatie gaat die vanwege de gemaakte aannames niet per definitie overeenkomt met de werkelijk gemaakte kosten per bedrijf voor deze doorschuifregelingen.

6.6.2 Fiscaal voordeel voor bedrijven waarbij regeling niet doeltreffend is

Ook voor de bedrijven waarvoor de regeling niet doeltreffend is, kan het gemiddelde voordeel genoten als gevolg van gebruik van de regelingen worden bepaald (zie Tabel 6.3). Tevens staat in deze tabel de gemiddelde boekwaarde van deze onderneming vermeld. Omdat de regeling niet doeltreffend is voor deze bedrijven is het gehele voordeel genoten als gevolg van gebruik van de regelingen ook niet doelmatig voor deze bedrijven. Voor de bedrijven die gebruikmaakten van de doorschuifregeling naar werknemer was het gemiddelde voordeel genoten als gevolg van gebruik van de regelingen ruim € 38.000 per bedrijf bij een voortzettingsduur van 10 jaar. Bij de doorschuifregeling bij overlijden bedroeg het gemiddelde voordeel genoten als gevolg van gebruik van de regelingen bijna € 49.000 per bedrijf.

Tabel 6.3 Bedrijven waarvoor de regeling niet doeltreffend is, zijn in de simulatie bedrijven met gemiddeld genomen een kleinere boekwaarde

voordeel genoten als gevolg van gebruik van de regelingen doorschuifregeling per bedrijf	Niet doelmatig	Boekwaarde
Doorschuifregeling naar werknemer	€ 38.344 (100%)	€ 406.466
Doorschuifregeling bij overlijden	€ 48.865 (100%)	€ 518.002

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2014), op basis van data van de Belastingdienst.

⁹⁴ Van alle bedrijven was voor 24 procent de regeling doeltreffend bij de doorschuifregeling naar werknemer (in de uitgangssituatie zoals besproken in paragraaf 7.3 en 7.4. Voor doorschuiven bij overlijden was dit 16 procent.

Wat opvalt is dat de boekwaarde van de bedrijven waarvoor de regeling niet doeltreffend is, lager is dan die voor bedrijven uit Tabel 6.2. Dit komt doordat bedrijven met hogere boekwaarden, en daarmee in het model ook hoge stille reserves, eerder voordeel hebben van de doorschuifregeling. Met andere woorden, de regeling is eerder doeltreffend voor bedrijven met een hogere boekwaarde omdat de inkomstenbelastingsschuld in het model dan ook hoger is bij overdracht.

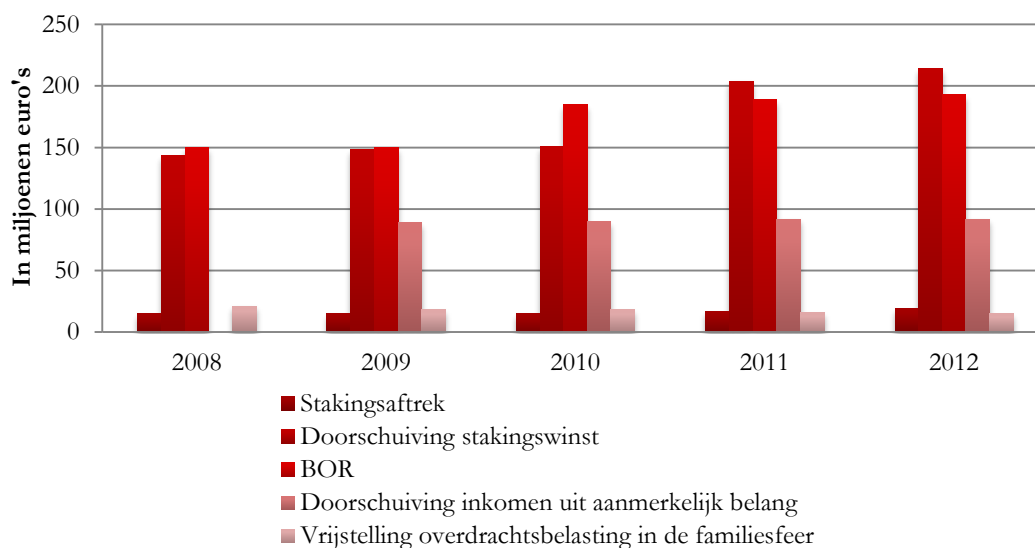
6.6.3 Totale belastinguitgaven aan fiscale regelingen

In de paragrafen 6.6.1 en 6.6.2 is voor een deel van de gebruikers van de doorschuifregeling bij overlijden (IB) en de doorschuifregeling aan werknemer (IB) berekend hoeveel fiscaal voordeel de bedrijven genoten. Oftewel, wat de belastinguitgaven waren voor die bedrijfsoverdrachten. Aangezien in het simulatiemodel alleen bedrijfsoverdrachten zijn meegenomen waarvan een winstreeks over meerdere jaren bekend was, zegt het totale fiscale voordeel niks over het totaal aan belastinguitgaven voor deze regeling. Deze informatie is wel beschikbaar in Bijlage 5 van de Miljoenennota's als totale belastinguitgaven aan de regelingen doorschuiving stakingswinst. Waarschijnlijk is dit met inbegrip van de regeling doorschuiven bij inbreng in BV/NV. Figuur 6.14 geeft deze informatie weer voor de periode 2008-2012. Ook presenteert het de belastinguitgaven van de stakingsaftrek, de BOR, de doorschuifregeling inkomen uit aanmerkelijk belang en de vrijstelling overdrachtsbelasting in familiesfeer.

Uit Figuur 6.14 is af te lezen dat de doorschuifregeling voor de stakingswinst en de BOR veruit de meeste belastinguitgaven met zich meebrengen. Uit de overzichtstabel uit de samenvatting van dit rapport blijkt dat de doorschuifregelingen voor de stakingswinst veelvuldig zijn gebruikt. De BOR daarentegen is in de periode 2010-2012 'slechts' 1.281 keer gebruikt (zie Tabel 5.3). Gezien de hoogte van de belastinguitgaven is het fiscale voordeel per gebruiker aanzienlijk hoger dan die van de doorschuifregeling stakingswinst.

De totale belastinguitgaven aan deze fiscale regelingen waren in de periode 2008-2012 € 2.259 miljoen (excl. Doorschuifregeling inkomen uit aanmerkelijk belang in 2008). Hier zijn de regelingen uit de Invorderingswet niet bij inbegrepen.

Figuur 6.15 De doorschuifregeling voor de stakingswinst en de BOR zijn de grootste belastingposten bij belastinguitgaven⁹⁵

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2014) op basis van de Miljoenennota van respectievelijk 2010, 2011, 2012, 2013 en 2014. Geen verdere bewerking door SEO.

6.7 Doelmatigheid van de uitvoering van de regelingen

In de vorige paragraaf is op basis van het simulatiemodel de doelmatigheid bepaald in termen van eurobedragen. Een ander vraagstuk als het gaat om de doelmatigheid van de regelingen is de doelmatigheid van de uitvoering van de regelingen door de overheid.

Binnen de overheid zijn ambtenaren van het ministerie van Financiën (beleidsmatig en wettelijk), het ministerie van Economische Zaken en de Belastingdienst betrokken bij het beleid en de uitvoering van de regeling. De meeste uitvoeringslasten liggen bij de Belastingdienst dus daarom ligt ook de nadruk bij de beschrijving van de doelmatigheid van de uitvoering. Deze beschrijving is tot stand gekomen op basis van gesprekken met diverse betrokkenen.

De Belastingdienst heeft geen aparte registratie van de uitvoeringskosten van de diverse bedrijfsopvolgingsfaciliteiten. Daarom kan alleen een kwalitatieve indicatie van deze kosten worden gegeven. Voor de BOR is wel enige kwantitatieve informatie beschikbaar

Uitvoeringslasten van de BOR

Binnen de Belastingdienst worden 11 tot 14 medewerkers (controleur (Hbo-niveau) en inspecteur (WO-niveau))⁹⁶ ingezet voor de uitvoering van de BOR. Dit is ongeveer 30 tot 40 procent van in totaal 36 fte die zich bezighoudt met schenk- en erfbelasting.

⁹⁵ Begrotingspost Doorschuiving inkomen uit aanmerkelijk belang is niet bekend in 2008.

⁹⁶ F- en I-niveau.

De BOR bestaat sinds januari 2010 uit een gedifferentieerde vrijstelling (100 procent over circa € 1 miljoen, 83 procent over restant). Dit resulteert in een complexere berekening van de hoogte van de vrijstelling en daardoor tot meer uitvoeringslasten voor de Belastingdienst. Staatssecretaris Wiebes gaf in een Kamerbrief uit april 2014 inzicht in de complicerende factoren van de aangepaste BOR. *“Door de differentiatie in de vrijstelling is het namelijk noodzakelijk de waarde van de totale objectieve onderneming vast te stellen, inclusief eventuele buitenvennootschappelijke onroerende zaken van alle medevennoten, ook indien die onroerende zaken niet tot de nalatenschap behoren. Bij ondernemingsvermogen in de vorm van een aanmerkelijk belang, moeten de ter beschikking gestelde onroerende zaken van alle medeaandeelhouders in aanmerking worden genomen. De berekening inzake de objectieve onderneming kan vooral ingewikkeld zijn bij verkrijgingen van een aanmerkelijk belang in bv's die tot een concern behoren en dan met name als een bv onderlangs wordt geschonken.”*⁹⁷

Het uitvoeringsproces

Het uitvoeringsproces van de regeling op het niveau van een bedrijfsoverdracht bestaat uit meerdere stappen. Veelal begint het met een vooroverleg tussen de Belastingdienst en de (stakende) ondernemer en/of diens fiscaal adviseur. Vervolgens worden de diverse belastingaangiften behandeld waarop de bedrijfsoverdracht toeziet (bijvoorbeeld inkomstenbelasting, erf- of schenkbelasting en eventueel nog overdrachtsbelasting). Tot slot moet de Belastingdienst gedurende een bepaalde periode het overgedragen bedrijf blijven volgen om te zien of aan alle voorwaarden voor het gebruik van de regeling wordt voldaan (bijvoorbeeld aan de voortzettingseis van een paar jaar). Eventueel kan na het behandelen van de aangifte nog na-overleg volgen. Deze laatste twee punten vallen onder de categorie nazorg. Per stap in het uitvoeringsproces is hieronder aangegeven wat erbij komt kijken.

Vooroverleg

Ondernemers die een bedrijf willen overdragen of overnemen (en diens fiscaal adviseurs) hebben vaak de wens om vooroverleg te plegen met de Belastingdienst. Dit vanwege de complexiteit van een aantal van deze regelingen in combinatie met het veelal aanzienlijke fiscale belang. Zo hebben de doorschuifregelingen betrekking op gedurende meerdere jaren in een bedrijf opgebouwde reserves, waardoor het fiscale belang per definitie groot is. Kort gezegd, hoe groter de belangen en hoe ingewikkelder de situatie/overdracht, hoe vaker er vooroverleg wordt gepleegd. In de praktijk wordt hiervan meer gebruikgemaakt door ab-houders dan IB-ondernemingen.

De capaciteit die de Belastingdienst hierop inzet is divers qua functieniveau, van laag voor de administratieve trajecten tot topniveau voor genoemde complexe dossiers. Dat geldt niet alleen voor de Belastingdienst in de segmenten, maar ook voor de tijdsbesteding van Kennisgroepen, andere deskundigen en ook waar op het departement uitvoeringstaken worden opgepakt.⁹⁸

De eerste vraag die altijd gesteld wordt door de fiscaal adviseur is of een betreffende fiscale regeling van toepassing is. Pas daarna komen meer inhoudelijke onderwerpen. Onderwerpen die vaak ter sprake komen in vooroverleg, in klachten, vragen et cetera zijn:

- Het verschil tussen ondernemingsvermogen en beleggingsvermogen;

⁹⁷ Kamerstukken II 2013/2014, Kamerbrief fiscale moties en toezeggingen, 25 april 2014.

⁹⁸ Voorts is de afgelopen jaren behoorlijk wat capaciteit ingezet op EP's (education permanent, opleiding) en voorlichting wat ook tot de aan deze regelingen toe te schrijven uitvoeringskosten gerekend zou kunnen worden.

- Met name bij familiebedrijven, hoe de overdracht te structureren over de verschillende erfgenamen. Maar in ditzelfde verband komen vragen over fusie/splitsing en preferente aandelen. Kortom, men wil graag antwoord op de vraag hoe de overdracht het beste gestructureerd kan worden met oog op gebruik van de regelingen.

Een vooroverleg ziet veelal op meerdere wetten en regelingen. Fiscaal adviseurs van ondernemers hebben één aanspreekpunt binnen de Belastingdienst. Dit aanspreekpunt gaat intern bij de betreffende collega's langs voor vragen over de verschillende regelingen of aangiften. Voorheen moest de fiscaal adviseur bij de verschillende ambtenaren langs voor verschillende regelingen of aangiften. Het proces is hiermee voor fiscaal adviseurs efficiënter geworden maar het zorgt intern bij de Belastingdienst wel voor de nodige afstemming tussen de verschillende afdelingen en dus tijdsbesteding.

Een bedrijfsoverdracht vindt veelal in één jaar plaats. De verschillende aangiften (VPB, SW, IB) komen echter op verschillende momenten binnen bij de Belastingdienst. Dit komt door de verschillende aangiftetermijnen die gelden. Hierdoor zijn er verschillende behandeljaren voor de verschillende aangiften (nog los van de mogelijkheid om uitstel van aangifte aan te vragen). Het kan dus zijn dat een belastingplichtige op verschillende momenten hoort of zijn verzoek is ingewilligd (namelijk bij het verschijnen van de aanslag).

In de landbouwsector wordt er collectief vooroverleg gepleegd door landbouwaccountantskantoren. Dit is niet goed mogelijk voor andere sectoren omdat een overdracht maatwerk is, maar bij landbouw is het wel nuttig om voor de hele sector te weten hoe bijvoorbeeld een koe fiscaal gewaardeerd moet worden.

De tijdsduur van het vooroverleg is heel verschillend aangezien deze afhankelijk is van de complexiteit van de overdracht.

Behandeling van de belastingaangifte

In de meeste gevallen wordt het resultaat uit het vooroverleg overgenomen in de aangifte. Dit is ook logisch aangezien door middel van het vooroverleg zekerheid gekregen wil worden. Die zekerheid gaat weer weg als de belastingplichtige in de aangifte afwijkt van hetgeen in het vooroverleg besproken is.

Het streven is om binnen drie maanden de aangifte behandeld te hebben. Voor aangiften voor ondernemingen wordt dit minder vaak gehaald dan voor particulieren. Maar als er vooroverleg heeft plaatsgevonden en de resultaten hiervan zijn overgenomen in de aangifte, is de kans veel groter dan het binnen drie maanden lukt.⁹⁹ Kortom, door het vooroverleg wordt er tijdswinst geboekt bij de behandeling van de aangifte. De slag van aangifte naar aanslag moet echter wel nog gemaakt worden, met of zonder vooroverleg en die kan tijdsintensief zijn.

Tijdens de behandeling van de belastingaangifte worden de ingevoerde gegevens gecontroleerd. Bij overdracht binnen de familie is een controlepunt of ze de overdracht van het woonhuis niet ook binnen de fiscale regelingen proberen te laten vallen (de regeling geldt alleen voor een bedrijfspand).

⁹⁹ Fiscaal adviseurs en belastingplichtigen die behoefte hebben aan een snelle behandeling van de belastingaangifte plegen soms direct na overliden vooroverleg.

Het waarderingsvraagstuk (ondernemingsvermogen en stakingswinst) wordt vaak niet besproken bij het vooroverleg omdat een waardering een momentopname is. De waardering kan tijdens de aangifte alweer veranderd zijn. De waardering van grote ondernemingen laat de Belastingdienst controleren door een aandeelwaarderingsdeskundige.

Nazorg

Nadat de belastingaangifte is verwerkt tot een aanslag en de belastingplichtige weet of hij gebruik kan maken van een fiscale regeling en hoeveel belasting er (nog) betaald moet worden, volgt het traject van nazorg.

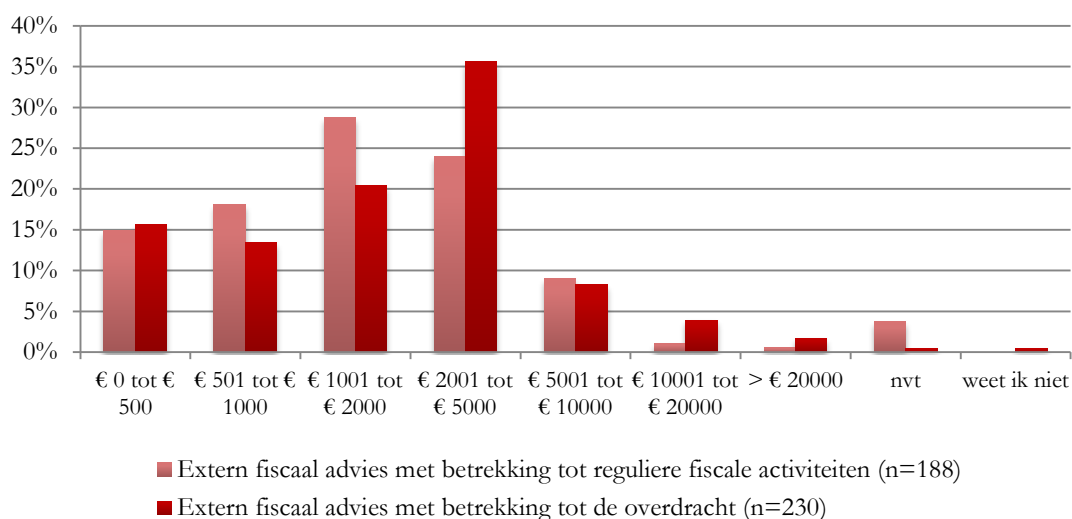
Dit nazorgtraject bestaat enerzijds uit het bijhouden of de belastingplichtige ook na de overdracht nog voldoet aan de voorwaarden van de regeling. Denk hierbij aan de minimale voortzettingseis van vijf jaar. Dat vergt - naast de inhoudelijke toets - ook een intensief administratief proces. Daarnaast kan de belastingplichtige behoefte hebben aan na-overleg als er na de overdracht iets verandert aan de bedrijfssituatie. Bijvoorbeeld als in het geval van de BOR, er een partner in het bedrijf wordt gebracht binnen de vijf jaar. Of als het bedrijf andere activiteiten wil gaan ontplooiën binnen vijf jaar. Het is dan de vraag of het bedrijf nog geldt als hetzelfde bedrijf als voor overdracht.

6.8 Administratieve lasten voor bedrijfsoverdrachten

Inbreng van onderneming in BV/NV

Bijna drie kwart van de respondenten die een onderneming in een BV of NV heeft ingebracht, heeft specifiek hiervoor extern fiscaal advies ingehuurd (n=509). Figuur 6.15 geeft weer om wat voor uitgaven het hierbij ging. De gemiddelde besteding was circa € 4.000 en het maximale ingevulde bedrag € 60.000. Naast uitgaven specifiek voor de inbreng is gevraagd naar de inhuur van extern fiscaal advies met betrekking tot reguliere activiteiten zoals de belastingaangifte. Hiervan was de gemiddelde besteding € 2.800 en het maximum € 3.500.

Figuur 6.16 De meeste respondenten die een onderneming in een BV of NV hebben ingebracht, waren hiervoor tussen de € 2.000 en € 5.000 kwijt aan extern fiscaal advies

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2014).

Uit één van de interviews kwam naar voren dat er gemiddeld geen verschil zit in administratieve kosten tussen overdracht met en zonder gebruik van de regelingen. Dat wil zeggen, als je naar het gehele traject kijkt en niet per overdrachtspartij. Namelijk, indien er gebruik wordt gemaakt van een fiscale regeling zal de verkopende partij administratieve lasten hebben om alles te regelen met de fiscus. Indien er geen gebruik wordt gemaakt van een regeling zal de koper een hogere som moeten betalen en heeft hij administratieve lasten vanwege de kredietaanvraag.

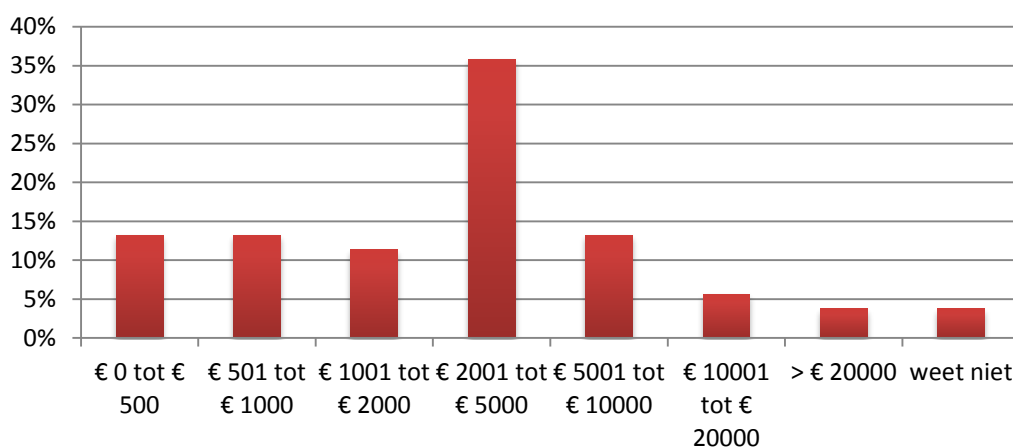
Wat betreft tijdsbesteding geeft 61 procent van deze groep respondenten aan dat ze tussen de één en zeven dagen hebben besteed aan de toepassing van de fiscale regelingen (n=439). Er is niet aan de respondenten gevraagd deze tijdsbesteding in kosten uit te drukken.

Bedrijfsoverdrachten

Ruim 80 procent van de gebruikers van één van de fiscale regelingen (BOR, één van de doorschuifregelingen en/of vrijstelling overdrachtsbelasting in familiesfeer) geeft aan extern fiscaal advies te hebben ingehuurd specifiek voor de overdracht (n=96). Dit percentage ligt iets hoger dan hetgeen uit de studie van Panteia (2014) volgt. Daarnaast blijkt dat bij tweederde van de bedrijfsoverdrachten een extern adviseur wordt ingeschakeld. In het merendeel van de gevallen is dit een accountant, gevolgd door een fiscalist. Opvallend is verder dat familiebedrijven vaker een extern adviseur inschakelen dan niet-familiebedrijven (Panteia, 2014).

De gemiddelde kosten hiervoor waren € 50.000, de minimale kosten € 10 en de hoogst ingevulde besteding was € 35.000 (n=53). Figuur 6.16 geeft de verdeling weer. De gemiddelde kosten voor extern fiscaal advies met betrekking tot reguliere activiteiten zoals de jaaraangifte liggen lager, op € 2.300. De maximale besteding is € 5.600 (n=39).

Figuur 6.17 Verdeling van kosten inhuur extern advies specifiek voor de overdracht (n = 53)

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2014).

Literatuur

- Baarsma, B.E., Koopmans, C., Theeuwes, J. (2010), *Beleidseconomie. Een rationele onderbouwing van overheidsingrijpen*. Pallas publications – Amsterdam University Press.
- Boot, A.W.A. & Ligterink, J. (2003), 'Faciliteren, niet interveniëren', *ESB dossier bedrijfsoverdrachten*, vol. 88, nr. 4402, D12
- Burgerhart, W., Hoogeveen, M.J., Egger, J.I.M. (2009), *Civiele en fiscale bedrijfsopvolgingsfaciliteiten*, BDO en Universiteit van Tilburg
- Dyck, B., M. Mauws, F.A. Starke en G.A. Mischke, (2002), *Passing the baton: the importance of sequence, timing, technique and communication in executive succession*, *Journal of Business Venturing*, 17(2), 143-162.
- EIM (2006), *Kenmerken van overnemers versus ondernemers*, Zoetermeer: EIM oktober 2006. Oudmaijer, S.C.
- EIM (2007), *Golf overdrachten familiebedrijf kans voor economie*. Onderzoek in opdracht van Ernst en Young: februari 2007.
- Europese Commissie (1994), *Aanbeveling van de Commissie van 7 december 1994 inzake de overdracht van kleine en middelgrote ondernemingen*, Publicatieblad 94/1069/EG, 1994.
- Europese Commissie (2002), *Eindverslag deskundigengroep EU inzake de overdracht van kleine en middelgrote bedrijven*.
- Flören, R.H. *Cijfers en feiten van het familiebedrijf*, Eindhoven: BDO Accountants & Adviseurs 2002 (2e druk 2005 en 3e druk 2008, zonder inhoudelijke wijzigingen)
- Henriksen, M. en Johansson, D. (2008), *Gazelles as Job Creators – A Survey and Interpretation of the Evidence*, IFN Working Paper, 733.
- Hoogeveen, M.J. (2004), *Schenken en vererven van ondernemingsvermogen*, Fed Fiscale Brochures, Deventer: Kluwer 2004.
- Hoogeveen, M.J. (2011a), *De kwaliteit van de fiscale bedrijfsopvolgingswetgeving*, proefschrift
- Hoogeveen, M.J. (2011b). *Fiscaal bedrijfsopvolgingsbeleid is onder de maat*. *Tijdschrift Fiscaal Ondernemingsrecht*, 2012(118).
- Hoogeveen, M.J. (2011c), *Belastingheffing als onderdeel van het financieringsprobleem*. *Weekblad Fiscaal Recht*. Via <http://arno.uvt.nl/show.cgi?fid=130044>
- Hoogeveen, M.J. & Vernooij, M.P.M. (2010). *Effectiviteit van de bedrijfsopvolgingsfaciliteiten beoordeeld aan de hand van Altman*. *Weekblad voor fiscaal recht*, 2010(6886), 1594-1606.

- Kamerstukken II 1997/1998, 25 688 nr. 3, p. 7.
- Kamerstukken II 1998/99, 26 200 IX B.
- Kamerstukken II, 2009/10, 32 129, nr. 3, Wijziging van enkele belastingwetten en enige andere wetten (Overige fiscale maatregelen 2010)
- Kamerstukken II, 2009/2010, 32 123 IXB, nr. 17, Brief van de minister van Financiën aan de Tweede Kamer van 22 juli 2010 inzake de evaluatie van fiscale bedrijfsopvolgingsfaciliteiten.
- Kamerstukken II 2013/2014, kamerbrief fiscale moties en toezeggingen, 25 april 2014.
- Kamerstukken II, 2012/2013, Aanhangsel 639, Brief van de minister van Economische Zaken aan de Tweede Kamer van 23 november 2012 naar aanleiding van Kamervragen over economische kosten van mislukte bedrijfsoverdrachten
- Kluwer (2013) Fiscale Encyclopedie De Vakstudie Inkomstenbelasting, Aantekening 1.4 Doel en strekking bij: Wet inkomstenbelasting 2001, Artikel 4.17c
- OECD, Oslo Manual: Guidelines for Collecting and Interpreting Innovation Data, 3rd edition, Paris, 2005.
- Panteia (2014) Bedrijfsoverdrachten in een periode van recessie en vergrijzing. Stand van zaken in het MKB anno 2013. Rapportnummer A201411.
- Schoten, E.M.A. van & Koelewijn, J. (1990), Financieringsproblematiek van startende ondernemingen: een mogelijke verklaring op basis van empirisch onderzoek, Research Memorandum 1990-16, Vrije Universiteit Amsterdam.
- Teeffelen, L. van (2010), Exploring Success and Failure in Small Firm Business Transfers, PhD dissertation, Nyenrode Business Universiteit
- Teeffelen, L. van (2012a), De effecten van opheffingen en bedrijfsoverdrachten op de Nederlandse economie, september 2012.
- Teeffelen, L. van (2012b), Meer kans van slagen bij bedrijfsoverdrachten, Openbare les Lex van Teeffelen, 20 maart 2012, p10.
- Tigelaar-Klootwijk, Y.M. (2013), Bedrijfsopvolging bij natuurlijke personen, proefschrift
- Verhoeven, W.H.J. en Smit, C.K. (2011) Financiering van MKB bedrijven, Deel 1, Een overzichtsrapportage van de financieringssituatie in de periode 2008-2010.
- Vijfeijken, I.J.F.A. van (2011) De bedrijfsopvolgingsfaciliteiten in het licht van het gelijkheidsbeginsel, In: Principieel belastingrecht: Liber Amicorum Richard Happé, Nijmegen : Wolf Legal Publishers, 2011, pp. 235-247
- Werkgroep Evaluatie en herziening fiscale tegemoetkomingen en faciliteiten voor ondernemers (1998), Een duwtje in de rug, juli 1998.

Bijlage A Enquêtevragen

1. Wat is de rechtsvorm van uw bedrijf?

- Eenmanszaak
- BV
- NV
- Commanditaire vennootschap (CV)
- VOF
- Maatschap
- Stichting
- Vereniging
- Coöperatie
- Anders namelijk?

2. Geef hieronder aan wat uw geslacht is.

- Man
- Vrouw

3. In welke sector is uw bedrijf, of het bedrijf waarin u een aanmerkelijk belang heeft, actief?

- Landbouw, visserij en veeteelt
- Industrie
- Bouwnijverheid en –installatiebedrijven
- Groothandel en tussenhandel
- Detailhandel, horeca, reparatiebedrijven
- Transport-, opslag- en communicatiebedrijven
- Bank- en verzekeringswezen, zakelijke dienstverlening
- Overige dienstverlening
- Overig

4. Welke situatie is op u van toepassing?

Indien u zowel een onderneming als een aanmerkelijk belang in een vennootschap heeft overgenomen, kunt u zelf kiezen voor welke situatie u de vragen invult.

- Ik heb een onderneming via koop, schenking of erfenis overgenomen
- Ik heb een aanmerkelijk belang in een vennootschap via koop, schenking of erfenis overgenomen
- Ik heb mijn onderneming ingebracht in een BV of NV. Het is dezelfde onderneming maar dan in een andere rechtsvorm.

5. Welke situatie is op u van toepassing?

- Ik heb een onderneming geërfd
- Ik heb een onderneming geschonken gekregen of als gift verkregen

- Ik heb een onderneming gekocht
6. Was u voorafgaand aan de overdracht gedurende 3 jaar (of meer) als werknemer in dienst van de onderneming? Of had u voorafgaand aan de overdracht gedurende 3 jaar (of meer) reeds een samenwerkingsverband met de over te nemen onderneming?
- Ja
 - Nee
7. Heeft u de onderneming na verkrijging direct ingebracht in een BV of NV?
- Ja
 - Nee
8. Wat is de omvang van het aanmerkelijk belang dat u bezit?
- Tussen de 0% en 20% van het aandelenkapitaal
 - Tussen de 21% en 40% van het aandelenkapitaal
 - Tussen de 41% en 60% van het aandelenkapitaal
 - Tussen de 61% en 80% van het aandelenkapitaal
 - Tussen de 81% en 99% van het aandelenkapitaal
 - Ik bezit 100% van het aandelenkapitaal
9. Welke situatie is op u van toepassing?
- Ik heb het aanmerkelijk belang in de vennootschap geërfd
 - Ik heb het aanmerkelijk belang in de vennootschap geschonken gekregen of als gift verkregen
 - Ik heb aanmerkelijk belang in de vennootschap gekocht
10. Was u voorafgaand aan de overdracht gedurende 3 jaar (of meer) als werknemer in dienst van de vennootschap waarin u een aanmerkelijk belang heeft verkregen? Of had u voorafgaand aan de overdracht gedurende 3 jaar (of meer) reeds een samenwerkingsverband met de vennootschap?
- Ja
 - Nee
11. U heeft aangegeven dat u de onderneming of het aanmerkelijk belang heeft gekocht. Op welke waarde is de koopsom gebaseerd? (meerdere antwoorden mogelijk)
- De waarde in het economisch verkeer (op basis van onderhandeling)
 - De balanswaarde van de onderneming
 - Anders, namelijk
12. Heeft de belasting die de verkoper moest betalen bij verkoop invloed gehad op de koopsom? Indien dit het geval is, hoe dan?
- Ja, namelijk
 - Nee
 - Weet niet

13. In welk jaar heeft u de onderneming of het aanmerkelijk belang in de vennootschap overgenomen/geërfd/geschonken gekregen? Indien de overdracht in meerdere jaren plaatsvond, kunt u meerdere jaartallen invullen.

14. Hoe lang bestaat de onderneming die u heeft verkregen, of de vennootschap waarin u een aanmerkelijk belang heeft verkregen, ongeveer? (in aantal jaren)

15. Is de oud-ondernemer of de oud-aanmerkelijkbelanghouder waar u de onderneming of het aanmerkelijk belang van heeft verkregen een familielid van u?

- Ja
- Nee

16. Kunt u aangeven welke familierelatie u heeft met de vorige ondernemer?

- Ouder-kind
- Broer of zus
- Oom, tante of grootouder
- Partner of (ex)echtgenoot
- Overige

17. Wat is uw leeftijd?

18. Wat is het geboortjaar van degene waar u de onderneming of het aanmerkelijk belang van heeft overgenomen/geërfd/geschonken gekregen?

19. Zit er onroerend goed in de onderneming die u heeft overgenomen/geërfd/geschonken gekregen?

- Ja
- Nee

20. Hoe groot is uw onderneming of de vennootschap waar u aanmerkelijkbelanghouder van bent?

- Ik ben zelf de enige werknemer
- Tussen de 1 en 10 werknemers
- Tussen de 11 en 50 werknemers
- Tussen de 51 en 250 werknemers
- Meer dan 251 werknemers

21. Tot welke van de volgende categorieën behoort uw onderneming of de vennootschap waarin u een aanmerkelijk belang heeft? (meerdere antwoorden mogelijk)

- Familiebedrijf
- Innovatief bedrijf
- Snelle groeier

22. Bent u een serial entrepreneur?

- Ja
- Nee

23. Heeft u gebruik gemaakt van de regeling "Bedrijfsopvolgingsfaciliteit uit de Successiewet"? Indien u de onderneming in de periode van 2006 t/m 2009 erfde, heeft u gebruik gemaakt van deze regeling indien u over 25% van het ondernemersvermogen erfbelasting moest betalen (75% was vrijgesteld van erfbelasting). Of als u de te betalen belasting voor een periode van 10 jaar heeft uitgesteld. Indien u de onderneming in of na 2010 erfde, heeft u gebruik gemaakt van deze regeling indien 100% over het ondernemingsvermogen van circa één miljoen euro was vrijgesteld van erfbelasting. Over het resterende vermogen was 83% vrijgesteld van belasting. Of als u de te betalen belasting voor een periode van 10 jaar heeft uitgesteld.

- Ja
- Nee

24. Is er gebruik gemaakt van de regeling "Doorschuiven stakingswinst bij overlijden ondernemer"?

Hiervan is gebruik gemaakt indien u de boekwaarden van de overleden ondernemer heeft overgenomen bij de overdracht van de onderneming. Eventuele waardevermindering van onroerend goed of goodwill is hiermee niet opgenomen in uw boekwaarden.

Dit betekent dat er geen inkomstenbelasting over de stakingswinst hoeft te worden betaald bij de overdracht van de onderneming.

- Ja
- Nee

25. Is er gebruik gemaakt van de fiscale regeling "Doorschuiven stakingswinst bij overdracht onderneming aan werknemer of medeondernemer"?

Hiervan is gebruik gemaakt als u de inkomstenbelastingclaim – ook wel aangeduid als latente belastingclaim – van de overdrager heeft overgenomen. Dit betekent dat de overdragende ondernemer geen inkomstenbelasting over de stakingswinst hoeft te betalen bij de overdracht van de onderneming en dat u zijn fiscale boekwaarden op uw balans heeft overgenomen.

- Ja
- Nee

26. Heeft u gebruik gemaakt van de regeling "Vrijstelling overdrachtsbelasting bedrijfsoverdracht in familiesfeer"?

Er is hier gebruik van gemaakt indien één of meerdere familieleden onroerende zaken verkrijgen die behoren tot de overdragen onderneming en zij geen overdrachtsbelasting over dit onroerend goed betalen.

- Ja
- Nee

27. Heeft u gebruik gemaakt van de regeling "Bedrijfsopvolgingsfaciliteit uit de Successiewet"? Indien u de onderneming in de periode van 2006 t/m 2009 geschonken kreeg, heeft u gebruik gemaakt van deze regeling indien u over 25% van het ondernemersvermogen schenkbelasting

moest betalen (75% was vrijgesteld van schenkbelasting). Of als u de te betalen belasting voor een periode van 10 jaar heeft uitgesteld.

Indien u de onderneming in of na 2010 erfde, heeft u gebruik gemaakt van deze regeling indien 100% over het ondernemingsvermogen van circa één miljoen euro was vrijgesteld van schenkbelasting. Over het resterende vermogen was 83% vrijgesteld van belasting. Of als u de te betalen belasting voor een periode van 10 jaar heeft uitgesteld.

- Ja
- Nee

28. Is er gebruik gemaakt van de fiscale regeling "Doorschuiven stakingswinst bij overdracht onderneming aan werknemer of medeondernemer"?

Hiervan is gebruik gemaakt als u de inkomstenbelastingclaim – ook wel aangeduid als latente belastingclaim – van de overdrager heeft overgenomen. Dit betekent dat de overdragende ondernemer geen inkomstenbelasting over de stakingswinst hoeft te betalen bij de overdracht van de onderneming en dat u zijn fiscale boekwaarden op uw balans heeft overgenomen.

- Ja
- Nee

29. Heeft u gebruik gemaakt van de regeling "Vrijstelling overdrachtsbelasting bedrijfsoverdracht in familiesfeer"?

Er is hier gebruik van gemaakt indien één of meerdere familieleden onroerende zaken verkrijgen die behoren tot de overdragen onderneming en zij geen overdrachtsbelasting over dit onroerend goed betalen.

- Ja
- Nee

30. Heeft u gebruik gemaakt van de regeling "Bedrijfsopvolgingsfaciliteit uit de Successiewet"?

Indien u de onderneming in de periode van 2006 t/m 2009 erfde, heeft u gebruik gemaakt van deze regeling indien u over 25% van het ondernemersvermogen erfbelasting moest betalen (75% was vrijgesteld van erfbelasting). Of als u de te betalen belasting voor een periode van 10 jaar heeft uitgesteld. Indien u de onderneming in of na 2010 erfde, heeft u gebruik gemaakt van deze regeling indien 100% over het ondernemingsvermogen van circa één miljoen euro was vrijgesteld van erfbelasting. Over het resterende vermogen was 83% vrijgesteld van belasting. Of als u de te betalen belasting voor een periode van 10 jaar heeft uitgesteld.

- Ja
- Nee

31. Heeft u gebruik gemaakt van de regeling Doorschuiving inkomen uit aanmerkelijk belang bij overlijden?

U heeft hiervan gebruik gemaakt indien u de aandelen van de vorige eigenaar overneemt terwijl de waarde van de aandelen gelijk blijft aan de verkrijgingsprijs van de vorige eigenaar.

Dus stel dat de vorige eigenaar de aandelen voor 100 heeft gekocht en ze nu 150 waard zijn, dan betekent de doorschuiving dat de aandelen voor 100 in uw boeken komen te staan. Hierdoor hoeft geen belasting te worden betaald over de 50 (vervreemdingsvoordeel).

- Ja

- Nee

32. Heeft u gebruik gemaakt van de regeling "Bedrijfsopvolgingsfaciliteit uit de Successiewet"? Indien u de onderneming in de periode van 2006 t/m 2009 geschonken kreeg, heeft u gebruik gemaakt van deze regeling indien u over 25% van het ondernemersvermogen schenkbelasting moest betalen (75% was vrijgesteld van schenkbelasting). Of als u de te betalen belasting voor een periode van 10 jaar heeft uitgesteld. Indien u de onderneming in of na 2010 geschonken kreeg, heeft u gebruik gemaakt van deze regeling indien 100% over het ondernemingsvermogen van circa één miljoen euro was vrijgesteld van schenkbelasting. Over het resterende vermogen was 83% vrijgesteld van belasting. Of als u de te betalen belasting voor een periode van 10 jaar heeft uitgesteld.

- Ja
- Nee

33. Is er gebruik gemaakt van de regeling Doorschuiving inkomen uit aanmerkelijk belang bij schenking? Deze regeling bestaat sinds 1 januari 2010. Voor deze tijd kon er geen gebruik van worden gemaakt.

Er is gebruik gemaakt van deze regeling indien u de aandelen van de vorige eigenaar overneemt terwijl de waarde van de aandelen gelijk blijft aan de verkrijgingsprijs van de vorige eigenaar. Dus stel dat de vorige eigenaar de aandelen voor 100 heeft gekocht en ze nu 150 waard zijn, dan betekent de doorschuiving dat de aandelen voor 100 in uw boeken komen te staan. Hierdoor hoeft de schenkende ondernemer geen belasting te betalen over de 50 (vervreemdingsvoordeel).

- Ja
- Nee

1. Heeft u bij de overdracht/overname extern fiscaal advies ingehuurd?

- Ja
- Nee

2. Kunt u aangeven welk bedrag u heeft besteed aan: (bedragen in euro's)

- Extern fiscale advies met betrekking tot de overdracht
- Extern fiscaal advies met betrekking tot reguliere fiscale activiteiten waaronder de belastingaangifte etc.

3. Kunt u aangeven hoeveel tijd u bij de overdracht/overname heeft besteed aan de toepassing van de fiscale regelingen bedrijfsopvolging? Het gaat hierbij om de tijdsbesteding aan de toegepaste regelingen zoals het overnemen van de boekwaarden van de overdragende ondernemer. Graag aangeven in aantal dagen.

1. Hoe heeft u de overdrachtsbelasting die u over het onroerende goed moest betalen, gefinancierd?

- Uit persoonlijke financiële middelen
- Uit de reserves of andere financiële middelen van verkregen onderneming
- Ik heb een deel van de onderneming verkocht
- Daar heb ik krediet voor aangevraagd bij een kredietverstrekker

- Anders, namelijk

1. Kunt u aangeven welke situatie het beste weergeeft waarom u geen gebruik heeft gemaakt van de mogelijkheid om de boekwaarden van de overdragende ondernemer over te nemen. (meerdere antwoorden mogelijk) [Dit was de belangrijkste reden, Dit was één van de redenen, Dit was geen reden]

- Er was geen sprake van stakingswinst (bij een IB-onderneming) of vervreemdingsvoordeel (bij aanmerkelijk belanghouder)
- Ik was niet op de hoogte van de mogelijkheden om hiervan gebruik te maken
- Ik was tijdens de overdracht voornemens de onderneming op korte termijn te staken/te verkopen
- Het was fiscaal voordeliger om geen gebruik te maken van de regeling
- De onderneming, de oorspronkelijke ondernemer of ikzelf voldeed niet aan de voorwaarden

1. Was er een financiële tegenprestatie verbonden aan de schenking?

Er is sprake van een financiële tegenprestatie indien de schenker u de onderneming of de aandelen schenkt, maar hier wel een geldbedrag voor terug wil zien. Dit geldbedrag is echter lager dan de waarde van de onderneming of de aandelen.

- Ja
- Nee

2. Was deze financiële tegenprestatie (ongeveer) gelijk aan de belasting die de schenker moest betalen bij de schenking?

De schenker moet inkomstenbelasting betalen over de stakingswinst (indien IB-ondernemer) of over het vervreemdingsvoordeel van de aandelen (indien aanmerkelijk belanghouder).

- Ja
- Nee

3. Hoe heeft u de schenk- en erfbelasting die u over het ondernemingsvermogen moest betalen, gefinancierd?

- Uit persoonlijke financiële middelen
- Uit de reserves of andere financiële middelen van verkregen onderneming
- Ik heb een deel van de onderneming verkocht
- Daar heb ik krediet voor aangevraagd bij een kredietverstrekker
- Anders, namelijk

1. Heeft u bij de overdracht/overname extern fiscaal advies ingehuurd?

- Ja
- Nee

2. Kunt u aangeven welk bedrag u heeft besteed aan: (bedragen in euro's)

- Extern fiscaal advies met betrekking tot de overdracht
- Extern fiscaal advies met betrekking tot reguliere fiscale activiteiten waaronder de belastingaangifte etc.

3. Hoe bent u tot het besluit gekomen om gebruik te maken van de fiscale regeling?
4. Ziet u verbetermogelijkheden voor de fiscale regelingen bedrijfsopvolging? Zo ja, welke?
- Ja, namelijk...
 - Nee
1. U heeft aangegeven dat u een onderneming of aanmerkelijk belang in een onderneming heeft geërfd of geschonken heeft gekregen. Welke van onderstaande beschrijvingen is van toepassing op uw situatie
- De vrijstelling van de erf- en schenkbelasting was voldoende om er voor te zorgen dat ik geen erf- en schenkbelasting hoefde te betalen
 - De vrijstelling van de erf- en schenkbelasting was niet voldoende om er voor te zorgen dat ik geen erf- en schenkbelasting hoefde te betalen
2. Heeft u voor de te betalen erf- en schenkbelasting uitstel van betaling aangevraagd? Door middel van de uitstel van betalingsregeling kunt u het resterende bedrag aan erf- of schenkbelasting in 10 jaar betalen aan de Belastingdienst.
- Ja
 - Nee
3. Waarom heeft u voor de te betalen erf- en schenkbelasting uitstel van betaling aangevraagd?
4. U heeft aangegeven dat u de onderneming of het aanmerkelijk belang heeft geërfd of geschonken heeft gekregen. En dat u daarbij gebruik heeft gemaakt van de vrijstelling voor de schenk- en erfbelasting. Zou u het bedrijf hebben overgenomen indien u geen vrijstelling voor de schenk- en erfbelasting had gekregen? Zonder vrijstelling zou u over het gehele ondernemingsvermogen erf- of schenkbelasting betaald moeten hebben.
- Ja
 - Nee
5. U heeft aangegeven dat u de onderneming of het aanmerkelijk belang heeft geërfd of geschonken heeft gekregen. Zou u het bedrijf hebben overgenomen indien de vrijstelling voor de schenk- en erfbelasting 50% zou zijn geweest? Dat betekent dat u over 50% van het ondernemingsvermogen erf- of schenkbelasting zou moeten betalen. Indien de overdracht in de periode van 2006 t/m 2009 plaatsvond, had u een vrijstelling van 75%. Indien de overdracht in of na 2010 plaatsvond, had u een volledige vrijstelling over het eerste miljoen van het ondernemingsvermogen. Over de waarde van meer dan een miljoen had u een vrijstelling van 83%.
- Ja
 - Nee

Bijlage B Overzicht van interviewpartners

Adjay Pahladsingh	Bureau vaktechniek Register Belastingadviseurs
Dr. Lex van Teeffelen	Bijzonder lector Bedrijfsoverdracht en Innovatie, Hogeschool Utrecht
Dr. Ruud Zuidgeest	Bureau vaktechniek Register Belastingadviseurs
Jan Zweekhorst	SRA
Kor Paap	Voorzitter RB en fiscaal adviseur
Prof. dr. Arie Rijkers	Hoogleraar belastingrecht aan de Universiteit van Tilburg
Prof. Inge van Vijfeijken	Hoogleraar belastingrecht aan de Universiteit van Tilburg
Prof. dr. Edwin Heithuis	Hoogleraar fiscale economie Universiteit van Amsterdam en verbonden aan de Nederlandse Orde van Belastingadviseurs (NOB)

Medewerkers van het ministerie van Financiën, Economische Zaken en de Belastingdienst

Bijlage C Onderzoeksvragen

- Beleidsrelevantie
 - Welk (maatschappelijk) probleem is aanleiding geweest voor het beleid? Bestaat dit probleem nog steeds? Wat is de oorzaak van het probleem?
 - Welke (mogelijke) doelgroepen zijn voor ogen gehouden bij de opzet van de regeling en zijn de inzichten m.b.t. relevante doelgroepen verschoven?
 - Welke beleidsdoelstellingen zijn geformuleerd?
 - Welke instrumenten heeft de rijksoverheid ingezet om de beleidsdoelstellingen te realiseren? Wat is de samenhang/overlap van de instrumenten?
 - Waarom is dit een taak van de rijksoverheid?
 - Overzicht bestaand onderzoek
 - Welke evaluaties en/of onderzoeken zijn al beschikbaar, op welke manier is het beleid geëvalueerd en/of onderzocht en om welke redenen?
 - Welke beleidsonderdelen zijn (nog) niet geëvalueerd?
 - In hoeverre maakt het beschikbare onderzoeksmateriaal uitspraken over doeltreffendheid en doelmatigheid van het beleidsterrein mogelijk?
 - Doeltreffendheid (effectiviteit)
 - In welke mate zijn de beoogde effecten bereikt? In welke mate zijn deze beoogde effecten dankzij het gevoerde beleid bereikt?
 - Wat zijn de maatschappelijke en economische effecten van de instrumenten geweest? Zijn er ook ongewenste effecten vast te stellen?
 - Hoeveel bedrijven hebben deze regelingen bereikt? Afgezet tegen de hele populatie? Zijn er sectorale/regionale verschillen in bereik van deze regelingen?
 - Welke doelgroepen (familiebedrijven, mkb-bedrijven, jonge innovatieve bedrijven, serial entrepreneurs, snelle groeiers) hebben er in de te evalueren periode gebruikgemaakt van de regeling (bij wie is het fiscaal voordeel terechtgekomen) en hebben daar belangrijke veranderingen in plaatsgevonden?
 - In hoeverre wijken de maatschappelijke en economische effecten (groei, innovatie, solvabiliteit) van bedrijven die gebruik maken van de regelingen af van bedrijven die geen gebruik (kunnen) maken van de regelingen?
 - Hebben instrumenten op andere beleidsterreinen ook belangrijke effecten op de geformuleerde doelstellingen? Wat zijn de belangrijkste positieve en negatieve neveneffecten?
 - Welke externe factoren zijn van invloed op de realisatie van de beleidsdoelstellingen?
 - Pakken effecten verschillend uit voor verschillende vormen van bedrijfsopvolging (binnen de familie/buiten de familie, binnen het bedrijf/buiten het bedrijf)?
 - Doelmatigheid (efficiency)
 - Hadden dezelfde effecten met minder of andere middelen kunnen worden gerealiseerd?
 - Wat is de te verwachten maatschappelijke en economische impact van minder of meer beschikbare middelen (elasticiteit)?
 - Hoe doelmatig is de uitvoering: hoe ziet het proces eruit en is dit proces efficiënt?
- Welke administratieve lasten (bijv. advieskosten) en uitvoeringskosten zijn er gemoeid met deze fiscale regelingen?

Bijlage D Proces van dataverzameling

First-best analyse

Een zuivere analyse van de effectiviteit van de fiscale regelingen maakt inzichtelijk in welke mate bedrijven als gevolg van gebruik van één of meer regelingen worden overgedragen, die zonder het bestaan van die regelingen niet zouden worden overdragen. Een dergelijke analyse zou gemaakt kunnen worden in geval van een ‘natuurlijk experiment’, waarbij gemeten wordt of de invoering of (significante) wijziging van de fiscale regelingen het aantal bedrijfsoverdrachten beïnvloedt.

De Bedrijfsopvolgingsfaciliteit uit de Successiewet (hierna: BOR) leent zich hier goed voor aangezien deze vanaf 1 januari 1998 in meerdere stappen is verruimd vanaf een vrijstelling op erf- of schenkbelasting van 25 procent tot een gedifferentieerde vrijstelling van 100 en 83 procent. In verband met de invoering van de nieuwe wet in 2001 en de euro werd aangeraden om 2002 te nemen als startdatum van de trendbreukanalyse.

Voor deze analyse zijn de volgende data van de gebruikers van de BOR in de periode 2002-2012 uitgevraagd bij de Belastingdienst:

- Het jaar waarin gebruik is gemaakt van deze regeling
- De omvang van de vrijstelling
- Going concern waarde
- Liquidatiewaarde indien deze hoger is dan going concern waarde
- Het aantal werknemers
- De omzet
- De winst

Lopende het onderzoek bleek echter dat alleen centrale data voor de eerste twee punten beschikbaar waren (jaar gebruik en omvang vrijstelling). Voort waren die cijfers alleen vanaf 2010 beschikbaar; het jaar waarin de BOR voor het laatst is veranderd. Data betreffende bedrijfsoverdrachten waarbij gebruik werd gemaakt van de BOR van voor 2010 konden door de Belastingdienst niet worden geleverd. Een discontinuïteitenanalyse was daarom niet mogelijk.

Second-best analyse

Een alternatieve methode is om het effect van het gebruik van de fiscale regelingen op de economische prestaties van bedrijven na de overdracht te meten. Door de economische prestaties na de overdracht voor de groep ‘gebruikers’ van de fiscale regelingen te vergelijken met een controlegroep van niet gebruikers, kan door middel van het gemeten geïsoleerde (gecontroleerd voor andere determinanten) effect van de regelingen iets gezegd worden over de invloed van de regelingen op de kans op succesvolle bedrijfsoverdrachten. Bedrijven die zijn overgedragen maar die geen gebruik hebben gemaakt van een fiscale regeling vormen de controlegroep. De economische prestaties die worden geanalyseerd zijn de winst, omzet, verhouding eigen vermogen en vreemd vermogen, aantal werknemers en loonsom.

De hypothese bij deze analyse is dat de fiscale regelingen de belastingdruk dempen of geheel wegnemen waardoor het bedrijf gezonder is na de overdracht dan een overgedragen bedrijf dat wel belasting heeft betaald bij de overdracht.

Om onderscheid te maken van de ‘gebruikersgroep’ en de controlegroep’ is bij de Kamer van Koophandel een adressenbestand met 22.857 adressen ingekocht. Dit bevat bedrijven in de periode 2008-2012 die aan één van de volgende eisen voldoen:

- De onderneming heeft zich ingeschreven bij de Kamer met reden inschrijving “voortzetting”;
- De onderneming is opgeheven, met reden opheffing “overname”.

De Belastingdienst is verzocht dit adressenbestand aan haar eigen gegevens te koppelen om zo de gebruikers van de fiscale regelingen te onderscheiden van de niet-gebruikers. Daarnaast zijn de volgende data opgevraagd bij de Belastingdienst:

Stakingsaftrek

- Van de gebruikers voor de periode 2008-2012:
 - Het aantal werknemers
 - De omzet
 - De winst
 - Eigen vermogen
 - Vreemd vermogen
 - SBI code (branche)
 - Rechtsvorm
 - De omvang van de aftrekpost
 - Indien beschikbaar, de leeftijd van de ondernemer en onderneming.

Stakingsaftrek lijfrentepremie

- Van de gebruikers voor de periode 2008-2012:
 - Het bedrag per belastingplichtige
 - Het aantal werknemers
 - De omzet
 - De winst
 - Eigen vermogen
 - Vreemd vermogen
 - SBI code (branche)
 - Rechtsvorm
 - De omvang van de aftrekpost
 - Indien beschikbaar, de leeftijd van de ondernemer en onderneming.

Koppeling met KvK adressenbestand

- Voor de 22.857 bedrijven aangeven welke wel gebruik hebben gemaakt van één of meerdere van onderstaande regelingen en welke bedrijven geen gebruik hebben gemaakt van de fiscale regelingen:
 - Doorschuiven stakingswinst door overlijden
 - Doorschuiven stakingswinst naar ondernemers/werknemers

- Doorschuiven stakingswinst bij inbreng in BV/NV
- BOR (Successiewet)
- Vrijstelling overdrachtsbelasting in familiesfeer
- Bedrijven die van één van deze regelingen gebruik hebben gemaakt, maar niet in dit KvK-adressenbestand staan, toevoegen aan het bestand.
- Aan de 22.857 bedrijven plus de door de Belastingdienst toegevoegde gebruikers de volgende indicatoren koppelen voor de periode 2008-2012:
 - Identificatienummer
 - Jaar
 - Omzet
 - Winst
 - Aantal werknemers
 - Loonsom
 - Eigen vermogen
 - Vreemd vermogen
 - Indien beschikbaar, leeftijd van de onderneming en ondernemer
 - SBI code (branche)
 - Rechtsvorm
 - Bij gebruikers van de regeling *doorschuiven stakingswinst bij overlijden*, graag de waarde van de stille reserves uit de Successie-aangifte toevoegen
 - Bij de gebruikers van de regeling *Vrijstelling overdrachtsbelasting in familiesfeer* graag de hoogte van de vrijstelling en de waarde van de gebouwen toevoegen.
 - Bij de gebruikers van de BOR uit de Successiewet, graag de waarde going concern, liquidatiewaarde (indien deze hoger is dan waarde going concern) en de hoogte van de vrijstelling toevoegen.

Dit zou datareeksen voor de economische indicatoren van na de overdracht en een onderscheid tussen gebruikers en niet-gebruikers moeten opleveren. Lopende het onderzoek bleek dat er slechts data bekend waren tot aan het moment van de overdracht en niet over de jaren daarna. Voorts bleken geen data beschikbaar over de waarde van de stille reserves, de waarde van het onroerend goed, de waarde going concern en de liquidatiewaarde. Tot slot bleek dat er slechts beperkt niet-gebruikers konden worden geïdentificeerd in het systeem van de Belastingdienst. Dit zag alleen op de doorschuifregelingen stakingswinst, de stakingsaftrek en de lijfrenteaftrek.

Van de ab-houders zijn onvoldoende centrale data bekend om een analyse uit te voeren.

Verder kon door de Belastingdienst geen informatie worden verstrekt over de regelingen uit de Invorderingswet. Dit omdat deze onder de algemene conserverende aanslag vallen en niet verder worden gespecificeerd. Voor deze regelingen kan daarom geen kwantitatieve analyse gedaan worden.

Een analyse van de belastingdruk ten opzichte van de omzet en/of winst van de overgedragen ondernemingen was ook niet mogelijk omdat er geen centrale data waren over de omvang van de stille reserves, of, in geval van de BOR de waarde going concern en eventueel de liquidatiewaarde.

Bijlage E Doeltreffendheid per sector

In paragraaf 6.5 is de doeltreffendheid voor de twee doorschuifregelingen stakingswinst in het basisscenario weergegeven. Dit komt uit op 16 en 24 procent voor respectievelijk de doorschuifregeling bij overlijden en de doorschuifregeling naar werknemers. Ditzelfde kan worden gedaan voor verschillende sectoren. Deze resultaten zijn weergegeven in onderstaande tabel.

De resultaten uit onderstaande tabel zijn niet zelfstandig interpreteerbaar. Om een goed begrip te krijgen van de werking en aannamen van het simulatiemodel en dus diens resultaten, moet deze bijlage in samenhang met hoofdstuk 6 worden gelezen.

	Model doorschuiven bij overlijden		Model doorschuiven aan werknemer	
	N	% doeltreffend	N	% doeltreffend
Landbouw en visserij	822	21%	1426	37%
Industrie	89	15%	209	18%
Bouwnijverheid en -installatiebedrijven	129	12%	425	16%
Groothandel en tussenhandel	116	9%	263	24%
Detailhandel, horeca, reparatiebedrijven	542	13%	1228	24%
Transport-, opslag- en communicatiebedrijven	90	17%	186	23%
Bank- en verzekeringswezen, zakelijke dienstverlening	200	10%	548	12%
Overige dienstverlening	217	9%	710	15%
Totaal	2205	16%	5034	24%

Bron: SEO Economisch Onderzoek (2014), op basis van gegevens van de Belastingdienst.

seo economisch onderzoek

Roetersstraat 29 . 1018 WB Amsterdam . T (+31) 20 525 16 30 . F (+31) 20 525 16 86 . www.seo.nl